

13182

ROMÂNII

SI

AUSTRO-UNGARIA

DE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A. D. XENOPOL

I A Ş I

TIPOGRAFIA H. GOLDNER, STR. GH. MARZESCU No 17.

1914

Preţul 1 Leu

A. G. Vasilescu. 1914. Decembrie 8/21 luni. C.

Nr. 4920.

ROMÂNII

ȘI

5818

AUSTRO-UNGARIA

DE

A. D. XENOPOL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1 A Ș 1

TIPOGRAFIA H. GOLDNER, STR. GH. MĂRZESCU No 17.

— 1 9 1 4 —

PREFAȚA

De la începutul carierei mele pe câmpul istoriei, am văzut în Austria un dușman înverșunat al neamului românesc. Încă în 1876, sunt acuma 38 de ani, am combătut ideile Sasului Robert Rösler asupra originii Românilor și a formării naționalității române la sudul Dunărei, idei care urmăreau ținta politică de a surpă dreptul istoric al Românilor asupra țărilor de peste munți. Am revenit asupra acestei chestii teoretice care însă era în strânsă legătură cu sistemul politic austro-ungar, în 1884, în volumul meu *Teoria lui Rösler* care apărură în 1885 și în Paris în limba franceză, sub titlul, *Les Roumains au Moyen-Age, une énigme historique*. În *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, când am ajuns la vol. V în 1892, am expus toată politica cea plină de rea credință, și bazată pe cea mai întinsă corupție, una din marile infamii de care e plină istoria Austriei, pentru a răpi de la Moldova cea mai frumoasă parte, țara Bucovina, expunere ce mi-a fost cu putință să o fac pe baza unor documente, culese de marele patriot Eudoxiu de Hurmuzaki din arhivele ministerului de război din Viena, folosindu-se Hurmuzaki de neștiința Nemților despre rușinile conținute în arhivele lor, pentru a le copia și a le da Academiei române.

Astfel învățând a cunoaște pe deplin atât teoretic cât și practic pe Nemții austriaci, (să nu fie amestecați cu Germanii din Imperiul German), mi-am întors cercetările asupra Ungurilor arătând interesul lor la teoria necontinuității Românilor în Dacia, pentru a putea îndreptăți robia revoltătoare în care ei țin pe frații noștri de peste munți. În 1896, odată cu apariția volumurilor mele cele două, încoronate de Academia franceză, *Histoire des Roumains de la Dacie Trajane*, am publicat o lucrare îndreptată în contra sărbătoririi din partea Ungurilor a Mi-

leniului maghiar, adică a aniversării de o mie de ani de când ei au pus piciorul în Ungaria, și deci stăpânire pe țările române de peste munți: *Les Roumains et les Hongrois à l'occasion du Millénium maghyar*. Am revenit asupra acestei chestii combatând și mai energic purtarea Ungurilor față de Români cu prilejul Expoziției și a congreselor din Paris 1900, când ungurul *de Bertha* atacă iarăși pe Romani prin un volum, răspândit gratis în Paris în multe mii de exemplare: *Roumains et Maghiars devant l'histoire*—prin un răspuns al meu *Maghiars et Roumains devant l'histoire* 1900, în care am procedat ca și de Bertha, trimițând critica mea la toți membrii tuturor congreselor, și la toți oamenii politici din Europa și America.

De atunci nu am încetat de a lupta contra Austro-Ungariei, pentru a apăra atât cauza Românilor de peste munți, cât și cea a celor din Regat.

Dacă am amintit toate aceste, am făcut-o, ca să se știe că poziția luată de mine contra Austro-Ungariei nu este ceva nou, ivit cu prilejul marelui războiu ce bântuie acuma omenirea, ci este numai răsunetul unei vechi convingeri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Am publicat, în această broșură, cele mai multe din articolele scrise de mine cu prilejul evenimentelor mai nouă de la 1911 încoace, și care toate se rapoartă mai ales la ținuta politică a Austro-Ungariei față de România și de Români în deobște, căutând să pun pe toate fețele în lumină, purtarea ei dușmănoasă față cu neamul nostru, atât cu acel subjugat de ei, cât și acel liber care stă Ungurilor ca un spin în ochiu, din cauza atragerii fermecătoare ce o exercită asupra fraților săi din Ungaria.

M'am silit astfel să răstorn toate mărturisirile de prietenie pe care Austro Ungaria le aruncă în lume față de Regatul român, arătând că situația respectivă a Ungurilor față cu Români dă de minciună toate aceste mărturisiri; căci raporturile între popoare sunt determinate în deosebitele timpuri de condiții fatale iarăși deosebite, asupra căror voința omenească nu are nici o putere, și tocmai de așa fel sunt acele ce se află între Români și Unguri.

Am arătat nu e vorba că, dacă Ungurii ar fi înțelepți, ar trebui să înțeleagă că singura lor scăpare este o alipire către poporul român, întru cât aceste două neamuri alcătuiesc singure două insule deosebite în marele ocean

de Slayi ce scaldă cu valurile sale Răsăritul Europei; dar pentru ca o așa apropiere să fie cu putință se cere mai întâi ca Ungurii să se lepede de idea lor favorită, desnaționalizarea Românilor și prefacerea lor în Maghiari, pentru a înmulți astfel numărul prea mic al propriului lor popor. De așa ceva însă Ungurii nici nu vreau să audă, dovadă că ceea ce au găsit ei mai de preț, pentru a da o mulțămintă Românilor din Statul lor, care se bat cu așa jertfe pentru *patRIA maghiară*, este a le încuviința învățătura limbei lor *ca limbă auxiliară în cele două clase primare începătornice!*

Am crezut că este bine să înmănunchiez în un volum cele ce am scris la deosebite împrejurări, sub îmboldirea momentului, dar care sunt toate inspirate de același gând și izvorâte din aceeași simțire.

* * *

Despre ideile răsfirate pe paginile următoare, atrag luarea aminte asupra mai multor puncte care pot avea oarecare însemnătate. Mai întâi constat eu însumi că m'am înșelat în unele priviri: bunăoară în așteptarea ca popoarele din Austro Ungaria să se revolte la izbucnirea războiului, în loc de a se bate cu cele de aceleași neam de peste hotare, în interesul Nemților și a Maghiarilor. Din contra ele s'au bătut și se bat cu destulă credință, ce nu e vorbă, este mai mult forțată, de teama amestecului regimentelor din deosebitele naționalități alcătuitoare ale monarhiei Habsburgilor. M'am convins însă și mai mult de cât în 1907, când soldații țărani români au mântinit ordinea în România contra fraților revoltați, că ogauizarea Statului poate avea în unele împrejurări, o putere mai mai mare decât simpatia de neam. Ceva însă tot eră adevărat din cele ce am susținut eu. Este molăciunea cu care s'au bătut armatele austriace, ne însuflețite de același gând; neavând nici un ideal care să le încălzească inima și conduse de generali necapabili, din cauză tot că mintea lor nu e solicitată de nici un simțământ îmbolditor, de aceea a trebuit să se cedeze comanda armatelor austro-ungare generalilor germani. Dacă deci revolte nu au izbucnit în afară, ele au mornit înăuntru și au avut un efect dărăpănător asupra monarhiei dualiste.

Al doilea punct în care m'am înșălat, a fost că Germania va părăsi și ea alianța Austro-Ungariei, cum a făcut-o Italia. La Italia s'a adevărit; la Germania, nu!

Dar ceeace țin să arăt că am susținut cu tot atâta putere cât și dreptate, ceea ce alcătuește fondul obștesc al articolelor mele, este că Austro-Ungaria ne este dușmană și că este cu neputință ca să mergem alături cu ea, contribuind astfel și la schimbarea mentalității țării în această privire și a îndepărta pe Românii liberi de înglobare în Tripla Alianță și mai ales de la o acțiune a lor alături cu Austro-Ungaria contra Rusiei, și a determina din protivă un curent favorabil unei apropieri de Rusia — rezultatul cel mai mare politic al timpurilor din urmă.

* * *

Mi se va bănuî poate că am fost în trecutul meu protivnic și politicei rusești, cum o dovedesc cele 2 volume din 1880, *Războaiele dintre Ruși și Turci* și capitolele privitoare la relațiile noastre cu Rușii din *Istoria Românilor din Dacia Traiană*. Lucrul este adevărat. Inșă să se bage de samă că avem de ales între două primejdii : cea dinspre Austro-Ungaria și cea dinspre Rusia. Care este mai mare? Fără îndoială că cea ce ne amenință de la Apus, de vreme ce mai întâi aici să amenință cu moartea a treia parte a neamului nostru și o parte pe deplin deșteptată la viața națională, în care deci ghiarele peirei erau să producă mult mai mari dureri ; apoi această parte ocupă o regiune care alcătuește chiar inima țărilor române și fără de care o țară românească tare și asigurată pentru viitor nici nu poate fi cugetată ; în sfârșit baștina neamului românesc este partea cea mai sănătoasă a întregului neam.

Dacă înșă pierderea Românilor de peste munți trebuiă să ne doară mult mai reu de cât cea a celor din Basarabia, mai este de luat în privire că niciodată nu putem lua aceasta din urmă regiune cu puterea de la Ruși, căci ei sunt o masă ce nu poate fi distrusă, ori cât ar fi ea de bătută în un războiu, și o astfel de dobândire ne ar îndușmăni pe veci cu un Stat puternic și trainic și ne-ar arunca în vasalitatea Austriei, când am fi nevoiți să recurgem fără încetare la ajutorul ei pentru a mântui Basarabia recucerită. Din contra orice am lua de la Austria va rămâne alipit de noi pentru totdeauna, întru cât luăm de la un Stat menit să piară prin descompunere națională. Mai este apoi de luat în privire și primejdia cea mare și imediată a unui acțiuni contra Rusiei prin cucerirea Moldovei și deslipirea de România a Dobrogei.

Aceste argumente prea puternice m'au determinat a'mi schimba în clipele actuale părerile mele despre Rusia și a alege mai curând alipirea de ea de cât de Austro-Ungaria în marele conflict european.

* * *

Ce să facem însă? Să pășim imediat la această legătură, să mai stăruim în neutralitate? Țara ar fi în deobște pentru alternativa d'întâi; guvernul însă caută să tot amână lucrul. Cât a trăit Regele Carol această reținere a conducătorilor țarei eră motivată prin amenințarea M. S. de a abdică cu toată dinastia, împrejurare ce nu eră de dorit în starea de lucruri actuale.

De când a venit regele Ferdinand, această presiune a dispărut, și M. S. a declarat chiar că va fi, ca Rege constituțional, totdeauna în înțelegere și unire cu organele legale ale țarei.

Guvernul însă, și anume chiar elementele acele ce erau mai înainte pentru intervenirea imediată, ca ministrul Costinescu, găsesc acumă ca așa ceva ar fi primejdios.

Motivele cari se aduc sunt: întâi că nu amavea toată pregătirea trebuitoare unui războiu îndelungat, lipsindu-ne mai ales muniții și medicamente; al doilea ar fi cu neputință de întimpinat o luptă pe două fronturi deodată, cu Germano-Maghiarii la nord care s'au pregătit puternic pentru a apăra Transilvania, și cu Bulgarii la sud cu care nu s'a așezat încă condițiile împăcării. În Transilvania ar trebui să intrăm cu toate puterile noastre pentru a-o zmulge din mâinile Ungurilor și pe ajutorul Rusiei atât de prinsă în Polonia și Prusia orientală nu putem să ne razămăm. Bulgarii apoi nu sunt nici ei de desprețuit, având peste 300,000 de oameni. Războiul în asemenea condiții mai ales dacă s'ar trăgână mai mult de cum învoesc aprovizionările noastre, ar putea fi pentru noi o adevărată nenorocire.

Nu voim să tragem la răspundere guvernele pentru neglijarea lor de interesele noastre militare și pentru încredințarea aprovizionării lor tocmai puterilor cu care vecinătatea noastră putea să ne împlice în dușmăni; căci o succesiune se ia cu bunurile și relele ei.

Așa și cu succesiunea Regelui Carol.

Toată desbaterea poartă însă asupra unei stări de fapt actuale asupra căreia oamenii competenți, adecă militarii ar trebui săși deee părerea, căci numai ei sunt com-

petenți să spună, dacă pregătirea noastră e îndestulătoare și dacă puterile cu care vom intra în luptă sunt așa de covârșitoare.

Prin urmare, chestia intrării noastre în acțiune fiind *domeniul militar* se cuvine ca oamenii ce'i aparțin să se rostiască.

Ar trebui deci consultată o întrunire a tuturor ofițerilor noștri superiori, iar nu noi civilii să hotărâm o chestie așa de gravă ce periclitează interesele noastre mai vajnice *numai de frică*.

Dacă guvernul ieă asupra lui singur o așa de însemnată daraveră, poate da cu drept cuvânt loc la bănuiala că el urmează tot politica defunctului Rege, adică *tărăgănarea neconținută a intrării noastre în acțiune pentru a înlătură astfel pășirea contra Austro-Ungariei și deci toate cele invocate de guvern pentru a justifica această ținută sunt numai pretexte care să favorizeze puterile germano-maghiare*.

Dar să se bage bine de samă un lucru. În acest timp Ungurii cari prevăd catastrofa finală, neînlăturata prăbușire a Statului dualist, se îngrijesc de a se pune în acest caz bine cu Rușii, pentru a păstră din ruinarea Statului lor măcar Transilvania, cetatea munților și inima lui. Am atras noi cei d'întâi luarea aminte asupra Austriei „mare pericol” ¹⁾ și revenim asupra lui prin aceste rânduri încă odată, pentru a pune pe Români în pază despre acest lucru. O defecție a Ungurilor către Ruși ar conveni mai mult intereselor rusești de cât ajutorul nostru, întru cât atare defecție ar *ruină dintr'o singură lovitură Impărăția Habsburgilor*. Ungurii ar cere, pentru acest mare concurs dat Triplei Înțelegeri, pastrarea dacă nu a regiunilor slave, ceea ce Rușii nu pot îngădui, cel puțin acea a regiunilor românești, ceea ce Rușii le vor încuviința, neavând pentru ce a le da României, *care a refuzat statornic orice ajutor Triplei Înțelegeri*.

Prăbușirea visului nostru național va avea însă efectul cel mai nenorocit asupra Regatului Român și asupra neamului nostru. Mai întâi Statul nostru rămânând mai mic de cât celelalte State din Balcani, va pierde orice întâietate în Răsărit, și va cădea din starea de astăzi la

1) Vezi articolul ce poartă titlul de la pag. 121.

una de a doua sau a treia mână. Românii de peste munți vor fi jertfiți cu desăvârșire Ungurilor și vor dispărea nimicindu-se a treia parte—și cea mai bună și mai neaoșă a întregii Românimi.

Această cădere și peire vor da o lovitură de moarte spiritului românesc ; va tăia tot avântul lui către cultură, către propășire ; căci este știut că *precum izbânzile mari politice învioresază mintea popoarelor, tot așa pierderile de puteri istovesc și vлага intelectuală.*

La Români ruinarea idealului lor național și stângerea lui pentru totdeauna ca facla care să le lumineze viitorul, va atinge cu atât mai mult mintea românească cu cât *îmboldirea ei spre desvoltare și înflorire a fost datorită ideei romane care a pătruns ca un foc ascuns în toate părțile locuite de Români pregătind deci întreg poporul spre unitatea culturală întâi, având însă de corolar neapărat unitatea politică.*

Această ruină a neamului românesc și stângerea strălucirii lui intelectuale ar fi moștenirea cea mai tristă pe care a lăsat-o Regele Carol I, și pe care guvernul de astăzi pare a o urma cu aceeași nenorocită statornicie.

* * *

Destăinuirile de tot proaspete asupra desbaterilor urmate în sinul comitetului executiv al partidului conservator au limpezit cu desăvârșite pricinile pentru care stăm în nelucrare. Nu sunt acestea nici nepregătirea militară de oarece dacă am fi mers cu Austro-Ungaria, am fi fost pregătiți de-acum trei luni ; nu sunt nici frica de Bulgari cu care nu s'a angajat până acum nici o tratare diplomatică, cu toate că a fost destul timp pentru a limpezi chestia cu vecinii noștri de peste Dunăre—ci cauza adevărată este nevointa conducătorilor noștri de pași contra Austro-Ungariei, și lucru curios este că ambii capi ai partidelor așa numite istorice sunt de aceiași părere de a nu merge contra Ungurilor. Intre altele se aduce ca argument că România e destul de mare pentru o populație dublă și că nu are nevoie de a se lăți peste țări ce nu sunt ale ei ; că monarbul din casa Habsburgilor este și marele Duce al Transilvaniei, și că în această însușire va îngriji ca țara lui să aibă toate drepturile și libertățile trebuitoare ; că în această privință—asa ne spune capul partidului conservator—sunt de perfect acord cu părerile Regelui actual ;

că prin urmare—aceasta o deducem noi—România trebuie să-și iee ziua bună de la visul ei de mărire, de la visurile ei de întregirea neamului, de la visurile ei de întrunire sub același sceptor a mădularilor rășchirate ale poporului românesc.

Nu voim să ne întrebăm ce se face cu Bucovina, de oarece împăratul Austro-Ungariei e și mare Duce al Bucovinei, cum este Împărat al Ierusalimului.

Nu înțelegem reținerea capilor partidelor politice în care ar trebui să se cutremure fibra românească în aceste momente supreme, când istoria ne-au adus neașteptatul dar al provinciilor române pe care n'am avea de cât să întindem mâna spre a le lua.

Dar pe semne că așa a fost să fie. Pe timpul lui Mihai Viteazul, a fost omul cu năzuinți mari, cu sufletul uriaș; dar au lipsit împrejurările. În timpurile noastre, toate împrejurările sunt favorabile; dar lipsește omul care să le închege și să se folosească de ele; căci ca partidele să renege șefii lor, aceasta nu li se poate cere, fiind date interesele materiale și personale ce leagă partidele de acești capi, și teama ca să nu piardă câștigurile și foloasele actuale sau eventuale legate de închegarea de partid și prin urmare atârănătoare de capii lor.

Va trebui deci să asistăm la priverile zdrobitoare de orice avânt sufletească a visului nostru național care va dispărea în zarea orizontului, lăsând în urma-i un popor întreg zdrobit și deziluzionat cu ceea ce avea mai scump în sufletul său.

Vom închide aripele gândului, cum vom închide pe acele ale speranței; ne vom mărgini în viața noastră searbădă și restrânsă și vom duce-o înainte pe colțul acesta de pământ cum vom putea.

Cu toate aceste sufletul meu se revoltă la o așa perspectivă. Tot nădăjduiesc că nu va fi aceasta soarta poporului Român și că nu-și vor împlini scopul acei ce-i conduc destinele. Nu! Acea mână ne va ajuta care ne-a dăruit noroc în mijlocul hoardelor barbare, și care a rupt zăgazurile robiei încinse de veacuri în jurul nostru. Va veni ea la timp, va deschide ochii orbilor, va da gură multilor, și va așeza scumpa noastră țară în rostul vremilor de azi, și în mijlocul puterilor ce se avântă cu pasuri uriașe spre zorii vieții libere de mâni.

Cătră frații din Ardeal

Dacă rădic vocea spre a o trimite peste munți, este că mă cred în drept a o face, ca unul ce de 10 de ani lucrez la deșteptarea neamului și la a lui înălțare în ochii lumii civilizate. Nu vreau însă să intervin în lupta dăunătoare intereselor românești, ce a izbucnit așa din senin între reprezentanții intelectuali ai Românilor din Ardeal, ei dorința mea ar fi, dacă se poate, să arunc o vână de apă peste focul încins, pentru a-l stinge înaintea ca flăcările lui mistuitoare să fi redus în cenușă vлага baștinei neamului românesc.

Poate o simțire egoistă mă împinge la acest pas, a-nume apărarea corpului Românilor din țara dela sudul Carpaților; căci România liberă își trage însemnătatea ei, ca formație politică, mai ales din existența Românilor de peste munți, iar pe de altă parte cultura neamului întreg, sprijinită în mare parte și pe conlucrarea acestora, slujește de temelie Statului neatârnat. Avem, noi Români din România dunăreană, cel mai mare interes, ca frații noștri de peste Carpați să trăiască și să înflorisască, pentru că din viața lor se întărește însăși a noastră viață; pentru că înflorirea lor umple de mirezme grădina întregului neam. Peirea trunchiului original al poporului român, ar aduce îndată după ea pe aceea a vâjnoasei lui cracă din văile Dunărei și a Nistrului. Dacă noi nu tindem la înglobarea politică a fraților din Ardeal; dacă noi chiar îi sfătuim să rămână cu toată credința cătră Statul în care istoria i-a înfăurit, aceasta nu însemnă că noi ne desinteresăm de soarta lor, de simțirile lor și de ființa lor. Noi ținem ca să rămână Români, și pentru a-și apăra firea și limba lor, le trimitem de peste munți toată îninimarea ce ne stă în putere. Pentru a păstra aceste bunuri neprețuite, mai bine să-și dea viața; căci cum spune marele patriot

ungur Kossuth în 1848: „Fără naționalitate viața este de prisos. Atunci când am pierde cuvintele limbii noastre naționale, ne-am pierde și sufletul. A pierde naționalitatea este a muri ca popor. Pentru aceea naționalitatea și limba sunt mai scumpe de cât libertatea; căci libertatea pierdută se poate recâștiga, iar naționalitatea nici odată. Naționalitatea este acea fizionomie, cu care un popor se arată în sinul națiunilor; asemenea fizionomie individuală avem și noi Ungurii și pe aceasta nu voim s'o perdem; pentru că a o pierde însemnă a muri“.

Nu credem a cere ceva afară din cale, când pretindem ca cele ce Ungurii socotesc așa de pretios pentru ei, să privim la rândul nostru ca de valoare pentru noi, și să spunem și noi, că limba este cel mai de samă bun al nuii popor; că el nu trebuie nici odată să o piardă; căci a o pierde este a muri.

Prin urmare să fie odată bine cunoscut și bine lămurit înțelesul interesului ce'l purtăm fraților noștri de peste munți. Nu e vorba nici de iredentism, nici de conțopire politică: nu stă în scopul nostru de a inteți pe Românii din Statul maghiar contra acestui Stat; nu e vorba de daco-romanism, nici de acele visuri deocamdată nerealizabile cari ni-se presupun fără nici un temei, pentru a putea apoi, pe închipuita lor ființă, să se îndreptățască măsurile de asprime luate contra Românilor. Voim numai să ne apărăm limba, religia și naționalitatea; dar în această apărare, tot neamul românesc e solidar, căci are un interes comun de sprijinit interesul existenței.

Și dacă această existență am apărat-o și am mântuit-o de primejdie în vremile când conștiința noastră națională era adormită, s'o lăsăm acuma în voia soartei, când această conștiință s'a deșteptat? Tocmai acuma să îngăduim ca să se întunece, când a sunat trâmbița redeșteptării: când Românii au intrat pretutindene pe calea propășirii; când au început a îmbogăți cultura omenească cu produsele propriului lor ingeniu? Să murim tocmai acum când începem a trăi? Cine oare, după dreptate, ne-ar putea cere o asemenea jertfă?

O fi existând un partid iredentist în Italia, unde acest termin a luat chiar naștere. În România liberă pe cât și în Transilvania asemenea partid nu se află. Liga culturală din regatul României, nu este decât un așezământ asemănat cu Kulturegyletul maghiar; ea nu urmă-

rește scopuri politice, ci exclusiv numai de cele culturale. Nu se va găsi în România nici o acțiune îndrumată de un grup de oameni pentru realizarea unității politice a Românilor de pretutindene ; căci o asemenea acțiune ar fi o nebulie în situația actuală, care ar periclita numai existența poporului, în loc de a o întări.

Să se înceteze odată cu neconținută scoatere în iveală a stafiei daco-române. Ea a fost iscodită, cu mare ghibăcie, ca un mijloc foarte îndemânatec pentru a innăbuși năzuințele culturale ale neamului românesc.

* * *

Dacă însă interesul tuturor Românilor este de a ocroti averea lor morală și intelectuală, care sunt mijloacele ce le stau la îndemână pentru a o face ? Evident că, pentru a lucra în afară de regat, Românii din el, care poartă mai mult decât toți ceilalți sarcina apărării neamului, nu au alte mijloace, decât cele culturale : ziare, reviste și cărți ; propaganda orală este foarte restrânsă ; cea prin teatru iarăși, dar și aceste mijloace culturale de apărare a neamului sunt paralizate prin cenzuri și opriri. Apoi atacul bunurilor culturale ale Românilor ardeleni se face nu doar tot cu arme culturale, ci cu de acele politice. Statul maghiar apasă cu toată uriașa putere a organizmului său asupra minții poporului român, și la o acțiune politică trebuie opus o acțiune de acelaș fel. Întrucât Regatul român nici nu poate și nici nu vrea să se amestece în daraverile politice ale conaționalilor din cetatea Carpaților, toată lupta politică română fu dusă numai de acești din urmă.

Ce bine au făcut Românii, că au părăsit în stârșit politica cea ucigătoare a pasivismului, care-i ducea la o moarte sigură și care a îngăduit ca atâta țărâm în lupta pentru existență să fie pierdut de ei ! Dar' dacă în pasivitate toți Românii erau solidari, eră prea firesc lucru ca, îndată ce vor pași pe calea activă, să se iviască și divergenți în păreri. Ele s'au manifestat până acum în deosebite rânduri, dar una din cele mai grave ne pare a fi aceea izbucnită între gruparea din jurul „*Tribunei*“ și partidul național, gravă mai ales prin momentul, în care ea se manifestează, în ajunul marelui lupte pentru reforma electorală în Ungaria, care reformă poate avea pentru po-

popul românesc urmările cele mai necalculabile. Tocmai acum, când viitorul poporului român de peste munți e în joc, tocmai acum zicem, să intre în ei duhul cel rău al neînțelegerii ! Și dacă ar fi măcar o deosebire în păreri asupra țințelor urmărite ; dacă unii ar vrea una și ceilalți alta. Dacă s'ar reinnoi lupta dintre Temistocle și Aristide pentru apărarea Atenei ! Dar nu ! Ambele grupe doresc același lucru : apărarea bunurilor naționale românești și aproape prin aceleași mijloace. Pentru ce atunci cearta, pentru ce desbinarea ? Dela rivalități personale ? Dar interesele persoanelor sunt oare acum de luat în băgare de seamă, când se pune în cumpăna soartei interesul existenței neamului românesc ? Noi Românii din țara liberă putem să ne dăm și această resfățare a luptelor personale, căci mai la urmă luptăm în de noi și nu trebuie să ne unim puțința contra unui protivnic comun. Apoi de câte ori a fost în joc existența țării, partidele noastre politice, ori cât de înverșunate sunt una contra alteia, și-au dat mâna peste prăpastia îndușmănării lor și și-au pus puterile întrunite spre îndepărtarea primejdiei. Așa au făcut la 1859 când fu vorba de a se alege același domnitor în ambele principate în contra roștirilor anumite ale Convenției de Paris ; așa au făcut în 1866 când se alcătui constituția țării, tot așa în 1877, când cumpăna războiului atârna asupra capetelor noastre și iarăși așa în 1907 când răscoala țăranilor putea primejdi existența Statului. De câte ori deci a fost o primejdie din afară sau din lăuntru, care amenință viața întregului, partidele din Regatul României uitau pentru o clipă măcar neînțelegerile lor și puneau împreună umărul la sprijinirea interesului obștei. Românii de peste munți însă tocmai acum să se dezbine, când oara cea de pe urmă pare a suna pentru ei pe marele ceasornic al veacurilor ?

Până acum doară eră la ei un singur partid, acel național care luptă contra apăsării Statului, și acumă când ar trebui ca primejdia comună să'i apropie mai mult de cât ori când, ei tocmai acumă să se dezbine ?

Dar ce vreau ambele grupări acel din jurul comitetului național și acel din prcajma „Tribunei“ ? Deosebirea între programele lor este foarte mică, și dacă această deosebire se poate reafli în mijloacele politice, țința urmărită, apărarea naționalității române contra contropirei ei este una și aceeași. Apoi nu socot oare ambele grupări, că a-

semenea certe ar putea fi lăstate deocamdată la o parte, până se va trece marea cumpănă a schimbărei sistemului electoral, rămânând ca în urmă să ducă lupta mai departe? Eu dacă mi-ar fi învoit să dau un sfat fraților mei de peste munți, le aș spune: uitați dezbinările, căci e vorba de existența neamului. Dezbinările prin firea lor însăși sunt trecătoare, pe când viața unui popor este veșnică.

«Românul» din Arad 17/30 Sept. 1911.

Energia Românului

În aceste timpuri de vajnică luptă pentru mântuirea bunurilor celor mai scumpe ale unui popor: limba și naționalitatea lui, e bine să ne înviorăm puterile la izvorul cel pururi viu al istoriei.

Desfășurarea vieții neamului românesc în regiunile pe care le ocupă de ambele laturi ale Carpaților dovedește un suflet înzestrat cu o energie fără samăn, care a știut să păstreze, în mijlocul luptelor celor mai crâncene și în contra apăsărilor celor mai nedrepte, caracterul său național și mai pre sus de toate graiul strămoșesc care pune pecetea intelectuală pe naționalitatea oricărui popor.

A trebuit cele două puternice rădăcini: Dacii și Romanii pentru a da naștere unui popor de o vâjnă atât de neasemănată, încât să poată străbate peste o mie șeptesute de ani de urgii nemaipomenite și să răsară astăzi ca popor deosebit—o insulă latină în mijlocul unui ocean de neamuri străine.

Când s'a prăbușit barbarii asupra Imperiului Roman, Dacia a fost și ea înecată de valurile lor furtunoase, în care se părea că vechia ei populație daco-romană va fi înăbușită,—când deodată se văzură plutind, pe marea încă bântuită de furtună, niște insule răslete de popor romanic, care-și întinseră încetul coastele până formară un continent care-și înfige temeliile lui în straturile seculilor.

Această împrejurare singură ar fi de ajuns pentru a dovedi stăruința neîntreruptă a vechei populații daco-romane în țara ei de baștină, de oarece pe aiurea, pe unde stratul romanic copleșit a fost mai subțire, el a dispărut în sinul năvălitorilor cum a fost în Dalmația, în Moesia

(Serbia și Bulgaria) și în sinul Daciei Traiane însuși, în regiunea ocupată de Secui.

Se înțelege, că această năvălire a barbarilor a atins până la un punct unitatea neamului românesc, dacă nu în privința sufletească care a rămas una și nedespărțită, de sigur însă în privirea politică, silind pe Români de a se constitui în mai multe State mici, în loc de unul singur care să întroloace toate puterile neamului.

Soarta acestor State, acele dela sudul și răsăritul Carpaților și acele din cuibul munților chiar, a trebuit să fie deosebită, intru cât prin uriașa spinare a Carpaților ele erau împiedecate în avântul unei vieți comune.

Despărțiți deci Românii în două mari grupuri: cei din Carpați și cei din valea Dunărei, lupta pe care trebuiau să o ducă pentru mântinerea ființei lor deosebite deveni cu atâta mai grea, cu cât aceste grupuri căzură, prin așezarea lor, în sfera de influență a unor popoare și State care aveau interes să le nimiciască existența.

Românii din câmpia Dunărei și a Nistrului intrară în lupte zdrobitoare cu nesălcicii Otomani, spaima lumii de atunci, care le aduseră pe cap, după uriașe efortări zdrobite, ingenuncherea politică, stoarceri bănești, istovirea vlagei întregi a poporului român prin contribuții în natură și muncă silită în interesul asupritorilor; nu mai puțin prin întronarea în Principate a unei stăpâniri lăuntrice, întâi sub formă culturală, mai ales bisericească, apoi sub cea politică: înfrângerea grecească.

Mai primejdios însă fu ajutorul pe care Românii din Muntenia și Moldova fură nevoiți să-l primiască din partea Rușilor și Austriacilor.

Acel ce cunoaște cât de cât istoria Românilor din foastele principate; știe cât sânge s-a vărsat din trupurile românești pentru a înlătură de pe capul țărilor lor primejdiile pașalicului; câte umilinți și asupriri au trebuit să îndure Românii, pentru a mântui și scăpa din urgiile deslănțuite neașa fire românească, cu graiul ei cel frumos și de idei cuprinzător, cu comoara ei de gândiri intrupate în povești, legende, proverbe și zicători, cu apucăturile ei artistice cristalizate în o fermecătoare poezie poporană, în un port național din cele mai împodobite, în o muzică și danțuri naționale caracteristice, în o arhitectură, care astăzi reînvie în un stil românesc ce dă mari făgăduinți pentru viitor.

Dar lupta Românilor din principate ajutată de noroc a ieșit la bun sfârșit. Ori și cât ar fi hărțuit Regatul român de astăzi, ori cât ar fi el stingherit în îndemnul lui național de nevoile politice externe, totuși nu se poate tăgădui, că în marginile lui se poate dezvolta o viață liberă românnască care se întinde tot mai mult în lățime și adâncime, hrănindu-se nu numai din munca poporului, dar și din aceea a străinilor răspândiți prin bogatele lui ogoare.

* * *

Altfel stătură lucrurile cu Românii din sinul cetății Cârpaților. Aici condițiunile luptei fură mult mai grele de cât acele care încunjurară viața celor din atară de munți.

Cu toate că la început cucerirea Românilor de Maghiari nu zdrobi cu totul viața lor națională; ba din printr-o respectă o sumă de drepturi de care ei se bucurau *ab antiquo*, totuși încetul cu încetul aceste drepturi fură înghițite, și Românii pierdură mal întâi clasa lor conducătoare, nobilimea, care trecu la Unguri și apoi ca o urmare neapărată a aceastei știrbiri naționale, veni căderea clasei țărănești în robia cea mai adâncă a celor trei națiuni stăpânitoare din Transilvania : Ungurii (nobilii), Secuții și Sașii. Se revoltă simțul cel mai elementar de dreptate, când se cetesc în legile *Approbatæ Constitutiones* și în *Lus tripartitum* a lui *Verböczy* dispozițiile privitoare la Români, dispoziții care fură adăugite și înmulțite de către obiceiul ce se răsfață din ce în ce mai mult pe țărâmul asupririlor și al fărădelegilor. Această apăsare atât de cumplită a poporului român, care-l degradase din starea de om liber la aceea de înjosit rob, părea că va nimici într'însul orice vlagă, orice năzuință după o viață mai demnă; că va stinge în el flacăra națională, care tot mai licăria ca o scântea ascunsă sub cenușa timpului.

Și cu toate acestea nici poporul din Transilvania și din regiunile mărginașe nu a dispărut; și el a învins în lupta pentru viață, și dacă victoria nu este încă deplină, toate semnele sunt, că spre ea se îndrumează pașii desvoltării.

Cu toate silințele cele uriașe făcute de acei ce au interes a-i stânge ființa, puterile lui se adaogă neconținut; el se desvoltă tot mai mult pe țărâmul economic, înțelec-

tual și cultural și se arată pe zi ce merge ca un element ale cărui revendicări trebuiesc ascultate.

Unde se pomeneă înainte măcar puțină unui deputat român în parlamentul unguresc ? Cum ar fi îndrăznit vre-un Român să năzuiască a figura în consiliile comunale ? Cine ar fi cugetat înainte de 1839 la o presă românească care să apere interesele acestui neam obijduit ? — Astăzi toate aceste lucruri sunt realități, și dacă năpustirea des-naționalizărei strânge tot mai mult frânile bidiviului, acesta reîntărit în puterile lui se zbate tot mai sălbatic sub nedreapta strânsoare și va rupe în curând toate legăturile pentru a putea zbură liber și neoprit pe câmpia desfășurării naționale. Evoluția, această putere miraculoasă care a dăruit tuturor popoarelor, în lupta pentru desrobire, sprijinul ei puternic și neașteptat, va dărui sigur acelor ce nu dorm libertatea ce o așteaptă.

Nu cunoaștem exemplul în istoria unui popor care să fi trecut prin atâtea greutăți ; care să fi dus o luptă atât de crâncenă pentru apărarea existenței lui. Și cu toate acestea dreptatea și adevărul, care nici-odată nu pot fi întunecate pentru totdeauna, au trebuit să le aducă izbânda : dincoace de piscuri deplină și înflorită ; dincolo de ei până acuma numai îndrumată, dar în orice caz *energia* dezvoltată de neamul românesc îi va dărui izbânda.

«Gazeta Transilvaniei» 16/29 Iulie 1911.

Dreptul istoric al Românilor

Pare a se pune astăzi puțin preț pe drepturile istorice ale popoarelor ; căci se spune că pe temeiul istoriei, nu li-se mai poate tăgădui dreptul de a trăi. Acest principiu, dacă ar avea tărie, ar veni în folosul Românilor, chiar și în cazul când unu ar avea pentru ei acel adagiu al dreptului istoric : *prior tempore, potior jure*. Se susține a-nume, că în vremile noastre toate elementele etnice din un Stat au o egală îndreptățire și că ea nu poate fi întemeiată prin considerații trase din trecut. E destul că un element etnic să aibă cetățenia în Statul de care e vorba, pentru ca să se poată împărtăși de toate drepturile asigurate de constituția lui supușilor săi.

Și cu toate acestea nici în practică și nici în teorie,

lucrurile nu stau așa. În practică, Statul unguresc s'a însărcinat să dovediască lumii întregi, că o clasă de cetățeni poate fi încă astăzi redusă la starea de robi ai altei clase, numai și numai din considerații etnice; iar în ceea ce privește teoria, nu degeaba se silesc din răputeri Ungurii să dărâme întâietatea Românilor pe pământul Ungariei și să tăgăduiască rolul lor istoric de înăbușitori și distrugători ai vieții românești. De aceea nu s'a găsit nici un singur cercetător ungur care să fi sprijinit stăruința Românilor în vechea lor patrie, pe când Români care să fi apărat părerea Ungurilor se întâlnesc mai mulți, fie dintre renegați, fie chiar dintre acei ce o fac din o greșită convingere științifică și în dorința de a părea că nu pun patriotismul deasupra adevărului.

Cât despre mine, am fost totdeauna fericit că apărarea stăruinței neîntrerupte a Românilor în vechea Dacie Traiană a izvorât din o adâncă convingere științifică, încât nu am fost pus niciodată în uricioasa dilemă, de a pune în cumpănă sau adevărul istoric, sau interesul poporului meu.

Unul din argumentele cele mai puternice cari vin în sprijinul acestei stăruinți, este starea în care se află poporul român în cele d'întâi veacuri după cucerirea țărilor române de peste munți, de stăpânii lor politici actuali: Ungurii.

Din toate numeroasele documente date la lumină mai ales de vr'o jumătate de veac încoace, se constată, că Românii aveau drepturi și așezăminte care dispar mai târziu, sub apăsarea sporită a cuceritorilor. Starea juridică, socială și economică a Românilor merge tot scăzând, cu cât veacurile înaintează; cu cât Ungurii își infig mai adânc stăpânirea lor în corpul poporului român.

Acest popor avea la început un foarte bogat drept de proprietate, atât mare, acel al nobililor, cât și mică, acel al vechilor lor iobagioni, termen ce înseamnă pe atunci aceea ce erau moșnenii în Muntenia și razeșii din Moldova. Acest drept de proprietate era legat de starea socială a Românilor, înzestrați cu o clasă numeroasă de nobili, atât de băștină, cât și acei creați de regii unguri, în urma isprăvilor lor vitejești pe câmpurile de luptă. Românii erau apoi sprijiniți în stratul lor inferior de o puternică stare de mici proprietari liberi, ai căroră îndatorire era slujba militară trebuitoare pentru apărarea țărilor carpatine de deseale năvăliri ce urmau întemeierii regatului

maghiar ; mai întâi ale Cumanilor, apoi ale Tătarilor și în sfârșit acele mult mai primejdioase ale Turcilor. Tot pe atunci Românii se bucurau de un complex de regule juridice ale lor proprii (*jus valachicum*) atât ca fond, cât și ca procedură, care hotăria și raporturile lor cu ocârmuirea maghiară.

Ei luau parte apoi la dietele, atât la cele mici din comitate în care se judecau procesele mai ales acele de proprietate, cât și la congregațiile generale ale Transilvaniei și ale Banatului, care se ocupau cu reformele privitoare la starea îndeobște a populațiilor. Atât în adunările cele mici, cât și în cele mari luau parte nu numai nobilii români, ci și poporul de jos.

Aceste drepturi și așezăminte se stâng cu încetul sub apăsarea maghiară. Mai întâiu se îngustează și dispăre nobilimea cea mare românească, parte din ea părăsind Transilvania și Maramureșul, spre a căuta în înființarea statelor Muntenia și Moldova, adăpostul mai ales al credinței strămoșești ; iar rămășița ei trecând pe rând la religia catolică, la încuscriri cu poporul domnitor și pierzându-și limba și naționalitatea, sporî rândurile nobilimei ungurești.

Prin aceasta totodată, și partea cea mai de samă a proprietății românești merse să întărească poporul domnitor.

Pe de altă parte vechii iobagioni care se mândreau de a purta acest nume de cinste care însemnă : apărători ai țării, își pierdeau mereu micile proprietăți, rămânând ca muncitori pe pământurile nobililor, acuma cu toții Unguri. Acești nobili începură să tiranizeze pe țărani, și pentru a împiedica fuga lor, de pe proprietățile pe care trăiau, îi readuceau cu sila pe ele. Așa se înființă șerbirea care în numele ei de *iobagie*, amintează numai, ca o amară ironie, titlul ei onorabil de altădată.

Paralel cu o asemenea decădere a stărei sociale a poporului român, căzî în desobișnuință și *jus valachicum* precum și împărțășirea lui la congregațiile țării. Acest popor ajuns din un organism etnic de sine stătător, o turmă de robi ai națiilor stăpânitoare ale Ardealului : nobilii (cari puteau fi priviți ca nație întru cât erau acum toți Unguri) *Secuii* și *Sășii*.

Românii simțind nedreapta schimbare a stărei lor, încercară a-și redobândi măcar parte din vechile lor drepturi prin mișcări violente care însă nu avură alt efect de-

cât de a apăsă și mai tare jugul pe grumajii lor. Așa ajunsese întreg poporul român o turmă de robi menită a îngrășa prin munca lor silită punga stăpânitorilor care își inchipuiesc în curând că el, strănepotul marelui popor rege, era de un sânge mai prost și mai înjosit decât coborătorii „biciului lui Dumnezeu“.

Ne întrebăm acum, cum se potrivește această desvoltare istorică cu pretenția partizanilor părăsirii Daciei de populația ei de baștină la retragerea legiunilor de către împăratul Aurelian, și cum se poate susține că Românii au pornit de peste Dunăre, după ce Ungurii puseseră mâna pe țările Carpaților? Un popor când imigrează în o țară este totdeauna pus în o poziție de inferioritate față cu stăpânii regiunii, și dacă Românii s'ar fi introdus cu înecutul și pe furiș în Ungaria, cum spune Hunfalvy care are chiar *grațiozitatea* a-i asămălu cu Țigani, atunci ar fi prea firesc de a-i găsi tocmai în cele d'întâi timpuri în stare de robi cum aflăm și pe Țigani, și numai cât mai târziu când mințile se luminau și condiția oamenilor se mai egaliză să-i găsim împărțișiți cu oare cari drepturi. În contra acestei stări raționale, găsim cea istorică a lor înzestrată la început cu o mulțime de drepturi pe care le pierd mai târziu. Este deci firesc lucru de a admite, nu că Românii au intrat în țările carpatine după ce ele căzuseră în stăpânirea Ungurilor, ci că Ungurii au supus pe Românii ce i-au găsit în ele, lăsându-le la început bucurarea de mai multe drepturi pe care le răpesc în urmă.

Adevărul istoric, când nu poate fi stabilit documental, trebuie întemeiat pe încheieri trase din faptele posterioare cunoscute. Când aceste încheieri sunt conforme cu logica, ele au aceleași tărie ca și dovezile documentale cele mai puternice. Așa stă lucrul tocmai cu stăruința Românilor în vechea lor patrie, dovedită în chipul cel mai învederat prin *scăderea* drepturilor lor în decursul timpurilor.

Românii căzuseră așa de jos față cu națiile domitoare ale Ardealului, cum nu poate să se coboare mai mult ființa omenească, când de odată răsună trâmbița redșteptărei. Trei învățăcei români trimiși în Urbea eternă readuseră de acolo, odată cu reînnoirea ideii romane, îmboldul spre ieșirea din iadul în care poporul lor zăcea, și o reînviere a minții românești lumină cu viile ei flăcări noianul de rușine în care el putreziă.

De atunci înainte coborârea Românilor către pierdere și întunecare se opri, și ei porniră iarăși pe o clină suitoare pe care ei o urcă astăzi, cu toate greutatea prin care trec.

Infiorirea intelectuală redeșteptă simțirile lor și le oțeli voința. Sângele fu din nou vărsat pentru redobândirea drepturilor, și cu toate, că numai o scurtă clipă licări pe cerul lor întunecat o stea dătătoare de speranțe, totuși starea, îmbunătățită un moment prin dietele din 1863 și 1864, le arată în cotră și cum se putea limpezi orizontul vieții lor. Tot din 1848 datează și reînălțarea stărei lor economice, prin legile urbariale care restituiau o parte din pământ, vechilor lui proprietari, încât elementul românesc, luminat și întărit, deveni un factor însemnat în viața Statului maghiar.

Dar această redeșteptare a Românilor atrase îngrijita luare aminte a poporului stăpânitor care se văzu amenințat de a împărți cu ei conducerea țării în care locuia. Trebuia cu orice preț apărată Transilvania, cetatea munților, cea mai puternică regiune a Statului maghiar de pînă la predomnirea în ea a elementului românesc, și cea d'întâi măsură luată de Unguri, fu întruparea acestei țări în Statul maghiar, ea care până atunci fusese în toate timpurile o țară autonomă. Odată această mare izbândă dobândită cu ajutorul slăbiciunii Austriei, Ungurii se puseră pe treabă, pentru a îngusta din nou viața românească și a reinnoi iarăși lucrarea săvârșită odată de ei în cursul veacurilor : desființarea poporului român. Dar dacă în timpurile mai vechi fusese vorba numai de nimicirea lui socială și politică, pentru a supune toate puterile lui cele vii intereselor poporului domnitor, acum problema de deslegat se putea altfel : Poporul român se deșteptase „din somnul cel de moarte” și doriă să trăiască în țara lui ca element etnic deosebit, cu datinele lui, cu religia lui, cu limba lui strămoșască. Trebuia zdrobită această năzuință ; trebuia înăbușită naționalitatea românească, și Ungurii se năpustiră asupra ei, cu o furie nemaipomenită, căutând să amuțască în gâtjelele românești accentele iubitului lor graiu, să stângă în gândul lor ideea neamului lor deosebit, și în inima lor iubirea pentru această formă particulară sădită de natură în ființa lor. Prin această desființare a poporului român, Ungurii câștigau două lucruri de o nepusă însemnătate : întâiu scaparea de un element care

grămădise, în timpuri de veacuri de urgie, în sufletul lui, urgie și blestăm; apoi sporiau deodată numărul lor cel mic cu vre-o 3—4,000,000 de Maghiari noi care le dădeau putința d'a deveni în Statul lor un element precum-penitor, nu numai prin mijloace măestrite și nedrepte, ci prin o majoritate reală a elementului stăpânitor care le-ar fi dat conducerea Statului nu numai *de fapt* cum este astăzi, ci și *de drept*, cum nr trebui să fie, după concepția mai adâncă a Statului modern.

De aici se explică politica cea aprigă a Statului maghiar, care tinde la nimicirea naționalităților de altă fire din Ungaria și mai ales a celei mai numeroase, cea românească; de aici iscodirea stafiei daco-române care le slujește drept îndreptățire a tuturor măsurilor lor asupritoare.

Între Români și Unguri este o luptă pe viață sau pe moarte, dovedită prin o istorie de mai bine de 1000 de ani. Ei au căutat de la început să nimiciască neamul românesc: în prima perioadă, după ideile de atunci, silindu-se a'l reduce în robie și a trăi din carnea și sângele lui; în partea aceasta de a doua, sorbindu'l pe de a întregul în naționalitatea lor și schimbându-i sufletul din român în maghiar.

Cum se poate cugeta la o împăcare cu Ungurii? Ei cer ca preț al ei, ca Românii să se sinucidă, să și lepede mai ales cea mai scumpă comoară a sufletului lor, frumoasa, bogată și încântătoare lor limbă; cu alte cuvinte să se desfacă de naționalitatea lor, pentru a îmbrățișa pe aceea a stăpânitorilor. Românii nu pot cu nici un preț încuviința o asemenea cerere. Ei din potrivă pretind, ca Ungurii să le asigure liberă dezvoltare a vieții lor particulare. Cele ce aceste două popoare voesc să dobândiască de la celalalt sunt nu numai protivnice, dar deadreptul contrazicătoare. *Românii vor să trăiască și Ungurii se tem de moarte.* Cum e cu putință ca asemenea imponcișare de năzuinți să se poată alipi cu gândul împăcării, afară doar de cât în mintea trădătorilor de neam, și să se observe un lucru care nu este în favoarea Românilor. Pe când în tabăra Ungurilor nu se întâlnește nici un vânzător al intereselor lor, în cea românească sunt mai mulți, *sunt destui*. E drept, pe Unguri nu i poate cumpăra sărăcia românească, pe când Românii sunt ademeniți de toate favorurile ce le poate încuviința organizmul Statului maghiar.

Răspuns lui „Budapesti Hirlap“

Organul maghiar din Budapesta, criticând cele două articole scrise de mine în „Românul“ și intitulat „Dreptul istoric al Românilor“, arată că eu aș fi un istoric ce mă întemeiez numai pe închipuiri și pe fantazii, datorite iubirii mele de neam, când susțin, că Românii au avut în cele dintâi secole după cucerirea maghiară o sumă de drepturi pe care cuceritorii le-au răpit în urmă.

Bine înțeles că într'un ziar politic credeam că nu trebuie să fac erudiție, și de aceea am dat numai rezultatele generale ale cercetărilor mele documentare, căci credeam că d-nii dela „B. H.“ cunosc istoria țării lor, cuprinsă fiind și Transilvania, pe care-o consideră tot de țară ungurească. Văd însă că m'am înșelat și vreau să le dau în următoarele rânduri o mică parte din studiul istoric, pe care m'am întemeiat pentru a susține, că—pe lângă alte drepturi și așezăminte — Românii din Transilvania au posedat în timpuri vechi o nobilime puternică și că participau, nobili și chiar popor, la dietele sau congregațiile comitatense și generale ale Transilvaniei.

I.

Întâia întrebare ce mi-o face „B. H.“ este, că de unde am luat eu, că Românii ar fi avut o nobleță? Iată de unde :

În documentul lui Bela IV. dela 1247 se vorbește de nobilimea română din țara lui Lythun-Voevod, numită *Terra Lythua*. Lythun-Voevod este arătat ca Voevod al Românilor și după aceea urmează: „Quod si contra *maiores terrae lythua* aliqua sententia de sanguinis effusione prolata fuerat, si qua senserint se gravari, ad curiam nostram valeant appellare“. Cerem scuze celor dela „B. H.“ că reproducem citațiile în latinește, cu toate că ne temem că limba latină să le fie tot așa de necunoscută ca și istoria Ungariei. Dar nu scriem ca să-i convingem pe d-lor, ci pe cetitori. Din citatul adus se vede că erau în țara românească a lui Lythun, ce era sub suzeranitatea Ungariei, mai mari ai pământului, adică nobili, cari se bu-

curau de dreptul recunoscut tuturor nobililor din Ungaria, de a apela la curia regească contra sentințelor capitale.

Un alt document, din 1274, ridică pe mai mulți Români, între cari pe unul Micu, scris cu ortografie ungurească *Mikou*, „in numerum, coetum et consortium nobilium servientium regalium“, adică la rangul de nobili. Un document din 1360 dăruiește lui Stan, fiul lui Petru, „fidelis Olahi nostri, quandam possessionem nostram olahalem Felseourouna (Rona de sus) omni eo mere nobilitatis titulo“, adică dăruiește lui Stan, fiul lui Petru, o moșie cu dreptul nobiliar.

În 1363 găsim pe Petru, vicevoevodul Transilvaniei, că chiamă înaintea sa, „ac universis Kenesis et senioribus valahalibus districtus Hatzag“ pe Stroia și Zayc, cnezi români, pentru a-i judecă. În a. 1353 găsim iarăși un document care vorbește despre un proces tractat „coram nobis et regni nobilibus de comitatu Hunyad ac universis Kenesiis et senioribus olahalibus—districtus Hatzag. În 1409 Sigismund, regele Ungariei, dăruiește domeniul lui Voicu militar al curtei regale, fiul lui Sârbu, precum și fiului lui Voicu, Ioan, (Corvin de Huniade, numit Ioan Olahul) precum și fraților lui Voicu: Mogoș și Radul, și unchiului său, alt Radul, pentru strălucitele slujbe militare ale lui Voicu, din care document se vede (între altele) că Ioan Corvin de Huniade și—deci—Matei Corvin, marele rege al Ungariei și fala istoriei ungurești, erau Români, lucru ce s'ar putea dovedi prin sute de documente care toate numesc pe Ioan Corvin de Huniade: „*Olahul*“.

În 1411 se judecă Pypo de Ozora cu nobilii români Farkas Stefan și Ladislau de Mutnok pentru moșia Varu, deci pentru o posesiune nobiliară. Și apoi un document din 1387 citează pe unul *Bogdan Olahus*, filius Stephani de Mutnok“ și că acești Români erau nobili se vede dintr'un alt document din 1419, care vorbește de „dicti nobiles de Mutnok“.

În 1457 regele Ladislau întărește privilegiile „universorum nobilium et kenesiorum nec non alium *valahorum* in districtibus Lugos, Sebes, Mihold, Almas, Karasofii, Balgafii, Komiatii et Illed, quod ipsi in confinlis regni dostri collocati, in custodia et tutione vadorum Danubii contra crebros incursus Turcarum“, adică tuturor nobililor români din districtele Banatului, cari apărau vadurile Dunărei de deseale năvăliri ale Turcilor.

Alt document din 1442, conține dania lui Viadislav, regele Ungariei, făcută Românilor Stefan și Mihai din Crăciunești, „more et ad instar ceterorum *valahorum* in dicto comitatu maramorisiensi possessiones habentium“, adecă le dăruiește moșiile în felul cum se posedau ele de Români în Maramurăș. Se știe însă că posesiunea de moșii era un drept nobiliar.

Am putea urmă așa cu sute de documente care dovedesc toate prezența unei nobilimi vechi și numeroase în Banat, în Maramureș și în Transilvania, dar ne mulțămim cu puținele citate aduse, la cari am fi curioși să vedem ce va răspunde învățatul organ unguresc „Budapesti-Hirlap.“

II.

A doua întrebare ce mi-o face „B. H.“ este. că de unde ieau știrile că Românii ar fi participat la dietele, atât comitatense, cât și generale ale țarei.

Iată de unde ieau și aceste știri:

Este un vestit document dela 1291, care începe cu cuvintele: „Nos Andreas... quod cum universis nobilibus, Saxonibus, Siculis et Olahis, in partibus transylvanis, apud Albam-Iulæ pro reformatione status eorundem congregationem cum üsdem fecissemus...“. Din aceste cuvinte orice om neprevenit va conchide, că este vorba de o congregație, adecă de o dietă generală a țarei, în care regele vrea să se ocupe cu reformarea stărei ei, și la care dietă convoacă pe nobili. (adecă atât Unguri, cât și Români), pe secui, pe Sași, și pe ceilalți Români nenobili. S'a căutat—nu-e vorbă—de către istoricii unguri a se da felurite interpretări, anume, că Românii ar fi figurat numai ca martori în procesul magistrului Ugrinus, ce se tractează (pe lângă alte chestiuni) în acea congregație. Deși este evident, că textul documentului spune altfel, totuși în afară de acest document de o netăgăduită valoare mai sunt și altele cari dovedesc aceiași împrejurare. Așa unul din 1363 raportează judecata făcută „coram nobis et regni nobilibus de comitatu Hunyad ac universis Kenesüs et senioribus *olahalibus*—districtus Hatzag, eomparendi assignassemus, adecă despre o judecată în congregație ținută la districtului Hațeg, congregația compusă din nobilii ungurii și români din co-

mitatul Hunedoarei, precum și din toți cnejii și nobilii valachi din ținutul Hațegului.

În 1391 banul Severinului, Neculai, convoacă pe nobilii și pe cnejii districtelor românești Sebeș, Lugos, Caran și Komját ca să judece procesul dintre cnezul Bogdan de Mutnok (pe care l'am văzut mai sus, că era nobil), cu orășeni din Caransebeș, pentru o parte de pământ de lângă Timiș. Districtele citate fiind absolut românești, se înțelege dela sine, că nobilii și cnejii sunt o instituție absolut și exclusiv românească. O altă congregație a tuturor cnejilor români din ținutul Beiușului (Belényes) este ținută în 1410, pentru judecarea procesului între Bogdan și Merideu, deoparte, Moga Șerban, de alta, nume iarăși, toate românești.

Alt document din 1419, arată o congregație ținută de Sigismund de Losonț „una cum nobilibus et Kenesis *olahalibus* Sebes, Lugos, Karan et Komjat, causas cunctorum coram nobis litigantium“, iarăși pentru judecata unui proces. În 1439 găsim că comitele Temeșului adună: „universitatem nobilium et kenesiorum *olahalium* districtus Sebes per modum proclamatus congregationis“, pentru a reabilita pe nobilul român Lado de Bisere ce fusese invinuit de tradare. În 1428 regele Ungariei Sigismund ține în Mihald o congregație generală cu nobilii și cnejii districtului Mihald, în care spune că: „igitur nōs eorundem juratorum, assessorum et nobilium, nec non Kenesiorum assumpto consilio“, judecând procesul între Raiu și Dobrea, cneji, contra lui Deșu și Ladislau. Că congregația s'a ținut cu Români, se vede din alt document din 1451, în care cetim: „Iohannes de Huniad, nobilibus viris, iudicibus nobilium septem sedium *valahicalium* per modum proclamatae congregationis generalis“, și în care Ioan Huniad judecă iarăși un proces. Din aceste 2 documente se vede într'un mod lămurit ținerea din partea guvernatorului Ungariei a unei congregații în cele 7 scaune *nobile valahe* ale Banatului pentru judecarea proceselor. Se constată deci din aceste documente împărțirea Românilor, nu numai nobili, dar și cneji și oameni de rând, la congregațiile țării ținute mai ales pentru judecarea proceselor.

* * *

E ușor de aruncat pe munca oamenilor epitetul de „fantastic“ de cătră aceia, cari toată viața lor nu fac de cât fantazii. Înțelegem interesul cel mare al Ungurilor de

a distruge argumentul *zdrobitor* ce rezultă diu constatarea, că Românii au avut, în primele secole ale stăpânirii maghiare, o sumă de drepturi, pe care le-au pierdut mai în urmă—argument care constă în concluzia rațională, că acești Români nu au putut să fie dăruiți cu nobilimea, chemați în congregațiile țarei, însărcinați cu paza armată a părților mărginașe ale Ungariei, respectați în dreptul consuetudinar valah, și așa mai departe, dacă acești Români s'ar fi furișat în Transilvania în chipul Țiganilor, (cum spune Paul Hundsörfer, alias Hunfalvy) de peste Dunăre, unde s'ar fi format naționalitatea lor.

Dar *adevărul este așa*, și ori cât de fierbinte ar fi sufletul și mintea maghiară, ele nu vor putea topi metalul cel nedestructibil al adevărului ce răsare pe toate filele istoriei din documentele însuși ale poporului maghiar.

Suntem totdeauna gata de a da asemeni lecțiuni de istorie—în parte ungurească,—învățaților dela „B. H.“.

«Românul», Arad, 5/18 Oct. 1911.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nație și Naționalitate după concepția maghiară ✓

Art. 1 din Constituția Ungariei spune că „toți cetățenii, ~~aparțină~~ ei ori-cărei naționalități (pe ungurește: az állam polgárai, bármely *nemzetiség* kötelékébe tartoznak is), alcătuesc împreună nația (pe ungurește: együttesen alkotják a *nemzetet*) politică maghiară“. Se face, deci, o deosebire între termenii de *naționalitate* și de *nație*.

Să vedem dacă această deosebire este întemeiată în fapt și în drept?

Ambele cuvinte, atât în limbile în care ele au luat naștere întâiași dată, cât și în imitarea lor ungurească, au același caracter și aceeași formă, atâta numai că unul e mai lung și celălalt mai scurt. Înțelesul iarăși este foarte puțin deosebit: nație însemnă mai mult partea materială a grupului etnic, oamenii ce'l alcătuiesc; naționalitate mai mult concepția intelectuală a totalizării acelui grup. Așa bunăoară se vor lega epitetele de curajoasă,

de stâruitoare, de rezistentă la obosală mai bine de cuvântul nație decât de acel de naționalitate. Din contra, când va voi să se arăta cărui neam aparține un popor, se va întrebuița mai curând termenul de naționalitate. Dar cât de apropiați sunt acești doi termeni se vede de pe aceea că adeseori limbajul comun nu cunoaște aceste deosebiri subțiri și că ei sunt luați unul drept altul. Apoi asemănarea înțelesului lor se cunoaște de pe aceea că nici odată nu se va putea spune *că o nație este de cutare naționalitate*; pe când despre un popor se poate spune că este de o naționalitate oarecare.

Ce au vrut deci Ungurii să spună prin articolul Constituției lor? Desigur numai atâtă că în Statul unguresc există *o singură naționalitate care are drepturi*: cea maghiară, și că toate celelalte nu se pot împărtăși din ele decât întru cât îmbracă veșmântul maghiarismului.

Nu se poate deci înțelege principiul pus, în sensul că nu ar exista în Ungaria naționalități deosebite, ci numai cât în acel că, în viața politică a Statului maghiar nu există decât o singură naționalitate recunoscută: aceea maghiară, iar toate celelalte, cum spunea și *jus tripartitum* a lui Verböczy, sunt numai tolerate spre folosul comun al stăpânilor. Acesta este adevăratul comentariu al art. I din Constituția Ungariei.

Această Constituție care recunoaște ca nație politică numai pe cea maghiară și tăgăduiește această însușire celorlalte popoare, este o legiuire ce nu respectă cel mai fundamental principiu al legiurilor moderne: *egalitatea*, de oarece încuviințează un privilegiu acelor oameni din Statul maghiar care sunt din firea lor naturală—Unguri; căci deși se dă un simulacru de egalitate prin legea electorală, aplicarea ei nedreaptă și arbitrară face de 4,000,000 Români au numai 5 deputați în parlamentul maghiar, pe când cel mult 8,000,000 de Unguri au 400. Și să se observe că nu este vorba aici de tăgăduirea drepturilor politice străinilor, tăgăduire ce se întâlnește în toate Statele lumii, care încuviințează drepturi politice numai cetățenilor,—ci aceste drepturi sunt închise, în Statul maghiar, chiar cetățenilor acestui Stat, de îndată ce ei nu sunt de naționalitate fizică maghiară.

Ce reprezintă o astfel de concepție? Ideea de cucerire, ideea de exploatare a supușilor de către cuceritori; ideea cea barbară că puterea dă dreptul de a se folosi de

averea și de sângele celor zugrumați de ea. Căci cu ce se întreține Statul maghiar? De sigur că nu numai cu contribuțiile Ungurilor, ci mai ales cu acele ale popoarelor de alt neam, care sunt mai numeroase de cât ei. Pe ce se întemeiază puterea militară a Ungariei? De sigur că nu numai pe regimentele ungurești, ci și pe cele române, croate, slovace și sârbești, care alcătuiesc armata maghiară. Dar la ce slujește năvala banilor din pungile tuturor în casele Statului? Numai la întărirea trupului și la împodobirea sufletului maghiar. Pozițiile cele mănoase materiale, traiul cel răsfățat, bogațiile cele mari, funcțiile cele grase, întreprinderile cele aducătoare de câștig sunt toate ale Maghiarilor; școalele, universitățile, teatrele și muzeele sunt toate maghiare; limba maghiară răsună de pe catedră, din tribunale, din parlament; scrisoarea maghiară se proslăvește în toate actele administrative și de Stat. Banii dați de toate naționalități slujesc deci numai cât la întărirea naționalității stăpânitoare, și ce e mai straniu, la distrugerea propriei lor ființi. Și impozitul de sânge este menit a susține un organism de Stat pe care toate naționalitățile au interesul de a-l scutura de pe grumazul lor. Căci, mai la urma urmelor, cum pot numai Ungurii avea dreptul de a-și apăra firea și limba lor? Cuvintele lui Széchenyi care ridică până în cer valoarea naționalității maghiare, când o apără contra Germanilor din Austria în 1848, spunând că „fără naționalitate un popor este mort, iar că naționalitatea se menține mai ales prin limbă; că a pierde cuvintele limbei sale este a muri ca popor”; se aplică din cuvânt în cuvânt tuturor naționalităților din Ungaria; căci nu se înțelege pentru ce Ungurii ar avea dreptul să-și cultive, să-și îmbogățească, să-și înfrumusețeze graiul, iar celelalte naționalități, nu.

Toate turburările care vânzolesc Ungaria sunt datorite numai și numai ideii nefericite că în Ungaria nu există decât o singură nație sau naționalitate cu drepturi, iar că toate celelalte trebuie să slujască numai cât de pătură îngrășătoare acestei nații stăpânitoare.

Cu acest sistem cred oare Ungurii că vor consolida organismul lor politic, când în dosul fiecărui Român, Croat, Sârb sau Slovac trebuie să stee câte un jandarm ungur, care să păzască și să constrângă realizarea ideii de Stat maghiară. Așa se chituește Statul? Acesta e mortarul menit să consolideze clădirea lui trainică? Dacă s'ar lăsa fie-

cărei naționalități firea sădită de natură sau de Dumnezeu în corpul și sufletul ei; dacă Statul maghiar ar căuta tocmai să facă a se uita uricioasa origină a legalității întemeiată pe putere,— ar deveni un Stat liniștit înlăuntrul lui și, deci, puternic în afară; dar așa cum e, ne temem că greu ar înfruntă cumpenele cele mari pe care evoluția le răstoarnă uneori asupra popoarelor.

{Tribuna» din Arad, 2/15 Noemv. 1911. }

Incotro merg Ungurii ?

Politica ungurească privitoare la conducerea lăuntrică a Statului este lipsită de orice rațiune. Inzadar caută Ungurii uneori să îndreptățască purtarea lor față cu naționalitățile, prin exemplul Rusiei și al Prusiei care s'ar si'i să rusifice și să germanizeze pe Poloni tot prin mijloace silnice. Nu vom trata această chestie pe tărâmul dreptului, pe care e câștigată de mult, și în contra tuturor Statelor cari abuzază de puterea lor spre a distruge ceea ce natura a sădit; ci vom cerceta-o din punctul de vedere al *puterei* însăși pe care se întemeiază *putința* realizării ei.

Prusia și Rusia sunt state alcătuite din mai multe neamuri; dar majoritatea, imensa majoritate a populației, ales la sate, e omogenă de același sânge și de același neam. În Rusia printre 160,000,000 de locuitori sunt vre-o 90 milioane de Mari-Rusieni, în Prusia pentru 3,000,000 de Poloni, sunt 27,000,000 de Germani. Apăsarea cea mare a masei de același fel asupra insulelor de neamuri străine poate să aibă de rezultat desnaționalizarea acestora din urmă, cu toate că și în ele împotrivirea organismelor ce luptă pentru a lor existență, e foarte vie și puternică. Cu totul altfel stau lucrurile în Statele poliglote, cum sunt: Helveția, Turcia, Austria și Ungaria. În aceste State nu există un element precumpenitor ca număr, ci acel care are tendința precumpenirii este mai restrâns decât acel pe care vrea să'l stăpâniască. În Austria sunt mai puțini Germani, în Turcia mai puțini Turci și în Ungaria mai puțini Unguri decât popoare de alt neam. Din aceste State,

cel dintăiu, Helveția, a rezolvit întrebarea conviețuirii elementelor etnice deosebite, lăsând pe fie-care din ele să trăiască după firea lor particulară. Tot spre această deslegare se îndrumează și Austria, cu toate că frământările care întovărășesc trecerea dela vechiul organizmu cu pretenții de supremație germană, la acel de Stat poliglot, nu sunt încă de tot astâmpărate ; dar oricine vede că evoluția Statului austriac merge către această țintă finală.

Turcia, de și nu a urmărit direct deznăționalizarea popoarelor supuse de ea în vreme de predominare a puterii ei, tindea însă la distrugerea lor economică și la înăbușirea lor culturală, bunuri și ele apărătoare ale naționalității. Această țințire a Statului turcesc a provocat revoluțiile neîncetate care, sprijinite și de puterile străine, au adus pe rând dărăpănarea Impărației Otomane, prin deslipirea și emanciparea Grecilor, Românilor, Bulgarilor și Sârbilor de sub autoritatea ei. Apoi pierderea mai mult sau mai puțin desăvârșită a Egiptului, Ciprului, a Algeriei, Marocului și acuma aceea a Tripolitaniei precum și a Cretei și a Albaniei va pune aproape un capăt domniei Otomanilor în Europa.

Helveția a arătat cum trebuie să fie organizat un Stat poliglot ; Austria spre a se menține, se îndrumează pe aceiași cale : respectarea firei deosebite a popoarelor conlocuitoare. Turcia care nu a vrut să recunoască aceste principii se duce de răpă.

Incotro merg Ungurii ?

„Românul“ 13/26 Noembrie 1911.

Nașterea Mântuitorului

Pruncul născut cu aproape 2000 de ani în urmă în Betleem a răspândit lumina aureolei ce-i încunjura fruntea tot mai departe în lume, până când cuprinse aproape întreg pământul sub razele ei. Care fu învățătura pe care pruncul, devenit bărbat, o răspândi în omenire. Fu sub forma milei și a îndurării, o adâncire a ideii morale, și a ideii dreptului. *Suum cuique tribuere* al Romanilor se

prefăcui în o îndatorire mai cuprinzătoare, aceea de a nu face altuia ceea ce nu ți-ar plăcea să ți faci ție, și de a face altora tot ce ai voi să se îndeplinescă față cu tine. Această formulare pe două părți, una negativă și alta pozitivă, a purtării morale istovi tot cuprinsul datoriei și dădu omului o călăuză sigură în faptele sale—măsura egoismului devenită aceea a altruismului.

De atunci omenirea tinse mereu a realiza acest ideal, către care ea năzuiește, cu toate piedecile pe care egoismul curat le opune îndeplinirii lui. Această tendință de a face să se coboare, în realitatea lumii, morala lui Hristos este puternică mai ales în vremile noastre. Știința în adevăr procură omului o stăpânire tot mai deplină asupra naturei și aduce o îndămânare tot mai simțită în traiul lui de toate zilele. Dar dreapta împărțire a foloaselor cucerite dela natură nu mai este o urmare a științei însăși, ci a principiilor morale. Aceste se infiltrează tot mai adânc în mintea omenească și determină lucrarea ei, prin crearea atâtor așezăminte care realizează tot mai mult dreptatea între oameni. Suprimarea robiei, acea a șarbiei, principiul egalității politice, împărtășirea întregului popor la conducerea destinelor sale și tendința de a împărți mai după dreptate bunurile acestei lumi între toți membrii societății omenești, tendința socialistă, care a cuprins toate straturile omenești, de și prin idei cu totul deosebite—întreg acest complex de mișcări morale, este productul adâncirii morale adusă de religia creștină.

Tot în aceste tendințe însă de egală îndreptățire omenească intră și voința *nestrămutat arătată a popoarelor de a trăi după firea lor particulară*, tendința națională care și ea nu este de cât formă a dreptății sociale, pe o treaptă mai înaltă, răzămata și ea pe ideea egalității tuturor ființelor omenești; căci dacă, după ideile moderne, fiecare om are dreptul să se așeze la banchetul vieții, pentru a și mulțumi nevoile stomahului, cu atât mai mult trebuie să aibă el dreptul a și mulțami pe acelea ale funcțiilor mai înalte ale ființei lui, acelea ale minții, și ale sufletului său: dreptul de a și vorbi limba, de a se desfătă la produsele artei și ale literaturii naționale, dreptul de a dispune de banul său așa ca să răsară și pentru el foloase din întrebuințarea lui.

Este în adevăr revoltător să silești pe o mulțime de neamuri să și dea și banii de naforă spre a le zdrobi na-

ționalitatea ; să te folosești de produsul muncii lor, spre a le înăbuși sufletul, a le stărpi geniul, a le sili să învețe altă limbă ce nu e a lor ; a ceti literatură ce nu este isvorâtă din sufletul lor ; a asculta muzica ce nu'i încântă și a se prinde în dansuri ritmate după altă cadență decât aceea ce le cutremură nervii. E revoltător a privi cum toată munca și toată strădănuirea popoarelor de altă fire merge numai ca să îmbogățească pe acel al puținilor stăpânitori, să susțină Statul lor, parlamentul lor, universitățile lor, întreprinderile și pe întreprinzătorii lor, gazetele lor ; ba încă să le slujască spre a da congrua la preoții ceși părăsesc propriul neam și adausuri de lefi învățătorilor cari se deosebesc în predarea limbei maghiare la copii cărora le este străină !

Dar în ce timpuri trăim ? O asemenea concepție a ideii de Stat nu este în adevăr antediluviană ? Nu contravine ea și nu lovește drept în față concepția Statului modern, care tinde pe fiecare zi a realiza mai mult dreptatea socială pe baza moralei creștine ? Și un popor care practică asemenea măsuri mai merită el numele de popor cult, ba chiar de popor european ?

Cultura unui om ca și aceea a unui popor, prin ce se documentează ? Numai prin respectul dreptului. Apoi Ungurii umblă în toate modurile șiși asigură conștiința națională, își apără limba, dau avânt culturei lor proprii, călcând tocmai ideea fundamentală a dreptului și a moralei. Pe ce principii se întemeiază, când susțin că ei singuri în Statul lor au dreptul la viață, iar că toate celelalte popoare trebuiesc să piară ? Nu înțeleg ei că asemenea idei nu mai pot trăi astăzi în sinul omenirii civilizate și că, dacă ei izbutesc ași juca harmasarul cum le place, aceasta o fac numai în virtutea unei situații de fapt, predominarea puterii lor ? Dar săși aducă aminte că puterea atârnă de împrejurări, și că roata lumii este adeseori schimbătoare, pe când principiul dreptului și acel al moralei sunt și rămân veșnice.

«Românul», Arad, 25 Dec. v. 1911, (7 Ianuarie n. 1912).

De Anul-Nou

Optimismul este adânc înrădăcinat în sufletul omenesc și de aceea totdeauna anul cel nou este așteptat ca și când ar fi să vină ca un car plin de speranțe realizate. Dar pe ce se întemeiază această credință tot atât de nestrămutată, pe cât e de oarbă? Pe faptul fizic care determină înnoirea anului, învârtirea pământului în jurul soarelui—de sigur că nu; căci atunci ar trebui să ne așteptăm la repetarea celor petrecute, după cum se repetă anotimpurile și lungimea respectivă a zilelor și a nopților. Și dacă anul împlinit ar fi adus rele, acestea ar putea să se întoarcă. Pe faptul istoric al desfășurării evenimentelor cu atât mai puțin, căci istoria este un lanț veșnic schimbător de evenimente, așa că nici binele nici răul nu sunt stătătoare, ci veșnic prinse în schimbări.

Cum se pot împlini aceste e peste putință a o spune și totuși, este un mijloc de a *întrevedea* măcar viitorul omenesc din seriile de fapte petrecute până atunci. Și în acest caz suntem în drept, până la un punct, să fim optimiști, când dezvoltarea de până atunci a mers spre bine, precum putem iarăși cu oare-care cuvânt să privim viitorul cu îngrijorare, când direcția în care se mișcă evoluția tinde spre rău.

Ce să facă Românii? Să privească și acest an nou pe care nesfârșirea veacurilor îl revarsă asupra noastră, cu încrederea în o soartă bună? Să cercetăm evoluția de până acuma pentru a putea da un răspuns.

Nu se poate tăgădui că poporul român care, la începutul căderii lui sub Unguri, păstrase o mulțime de drepturi asigurătoare ale existenței lui, le-a pierdut pe rând, așa că, dacă pe atunci ar fi fost vorba de a *întrevedea* viitorul,—el s'ar fi arătat posomorât și nesigur, având în fundul lui mormântul în care păru că poporul român trebuia să se îngroape.

Dar el nu era menit să moară sau chiar dacă murise, el trebuia să reînvie și să urce iar scara suitoare a propășirii, după ce coborâse atât de adânc pe acea a decăderii. Coborâse, cum spune singurul nostru filozof de până acum, *Vasile Conta*, arcul spre vale și acum îi ve-

nise rândul să urce iarăși pe arcu îndreptat către culme. Evoluția viitoare a poporului român îl înalță fără încetare din pulbere către soare și lumină ; din neștiință adâncă și neagră către conștiința de sine ; din sărăcie lăucie către bună stare ; din înjosire și robie către mândrie și vrednicie omenească.

Această mișcare suitoare trebuie să ajungă și ea la o culme ; înainte de a se coborâ din nou,—în cazul când evoluția ne ar păstra încă odată un pahar amar de băut.

Când am căzut, am ajuns la fund, de cât care cădere mai joasă nu era cu putință. Pentru ce, când ne înălțăm, să nu ajungem culmea ?

Care este aceasta și care este soarele ce o va încălzi, aceasta o presimt cutele mai ascunse ale sufletului nostru. Dar pentru a ajunge acele înălțimi, trebuie să ne urcăm tot mai sus pe scara propășirii ; *trebuie să trăim ca popor deosebit, cultivându-ne graiul, cugetul și simțirea românească ; trebuie să dobândim numai de cât libertatea de a ne desvoltă așa cum o cere firea noastră cea mai intimă.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Trebuie, deci, să ieșim din iadul în care ne zbatem astăzi și din suferința îngrozitoare de a vedea rodul întregii noastre munci mergând să îngrășe numai corpul și să îmbogățască mintea acelor ce vreau să ne înghită de vii. Trebuie să ne dobândim și noi dreptul de a trăi ca oameni, ca popor, ca element etnic deosebit. *Și aceasta trebuie să se întâmple, căci toate pasurile făcute, de la începutul veacului trecut încouă și până astăzi, au mers în acest sens.*

Mintea ni s'a desvoltat ; conștiința națională ni s'a întărit ; avuția ni s'a sporit ; lumea străină care nu ne cunoștea a început să se intereseze de soarta noastră și s'a convins de partea cui este dreptatea în lungul și aprigul proces dintre noi și Unguri.

Ori cât ar fi asupritorii noștri de îndărătnici în apăsăturile lor ; ori cât ar fi ei de lipsiți de simțământul dreptății ; ori cât ar crede ei că cu puterea și silnicia pot răzbi totul,—ei trebuie măcar, prin reflexul părerilor străine, dacă nu prin propria lor convingere, să vadă că dreptatea nu este pe partea lor și ori cât ar fi dreptatea de prigonită în această lume, *izbânda finală tot a ei este.*

De aceea să luptăm cu cea mai mare bărbăție și cu

convingerea că trebuie să repurtăm victoria. Iar anul nou care se deschide să fie pentru noi aducător de speranțe.

* * *

Am vorbit cu un român dela *d-voastră*, căci am uitat când scriam că eram un *Român dela noi*.

„Tribuna“ din Arad 1/14 Ianuarie 1912.

Speranță

În zile negre și grele, când nevoile ne amărăsc și relele ne copleșesc, cu ce se mai poate întrema sufletul? Numai cu speranța. Ea leagănă viitorul în culori vesele și purpurii, deschide perspective cugetului dozădit și încoardă puterile spre nouă sfertări. Speranța este deci nu numai o zadarnică înșelare. Chiar dacă icoanele ei ar fi să se risipiască în viitor, încă ea pune în lucrare o acțiune asupra prezentului prin împrespătarea puterilor în luptă.

Să cercetăm situația actuală a fraților noștri de peste munți, și să vedem dacă, pe lângă negreata ce o încunjură, nu se ridică în dosul ei și licăriri de speranță în vremi mai bune?

Intr'adevăr că nici odată par'că Românii nu au fost mai amenințați în tot ce au mai scump ca element etnic deosebit, naționalitatea lor, ca în zilele noastre. Loviturile cad pe capetele lor dese ca grindina; nu numai limba acum, dar și biserica lor este amenințată cu maghiarizarea și ne putem aștepta ca limba ungurească să fie în curând introdusă cu sila în slujba bisericei române. E drept, că această limbă nu se crede vrednică de a fi înălțată spre rugăciune, nici măcar în biserica maghiar-catolică, în care se slujește în latinește; dar ce le pasă Ungurilor de consecvență, când ei pot prin o măsură, fie cât de nelogică, cât de absurdă, lovi în neamul românesc?

Pe lângă această lovitură din partea apăsătorilor, pu-

terea de împotrivire a Românilor pare a slăbi, și se pare că, prin ademenirile de tot soiul, numărul trădătorilor de neam sporește pe fiecare zi, și apoi chiar printre acei rămași credincioși steagului național, desbinarea și din motive curat personale, desparte marea tabără ce ar trebui să înfrunte lupta, în două, slăbind-o în folosul dușmanului.

Neagră deci se arată perspectiva viitorului pentru neamul românesc.

Și cu toate acestea eu tot nu desnădăjduiesc, fiind-că am o credință adâncă în viitorul poporului meu și fiind-că mai multe elemente vin în sprijinul unei schimbări neaparate a situației, într'un viitor mai mult sau mai puțin apropiat.

Dacă numai Românii ar fi amenințați; dacă numărul lor mai mic ar trebui să suporte apăsarea unui număr mai mare, atunci orice temere ar fi îndreptățită. Dar lucrurile stau tocmai din potrivă. *Majoritatea* poporului din Statul maghiar este chinuită și apasată de o *minoritate*, stare absolut anormală și care nu se poate prelungi la nesfârșit, căci este a se răsturna cumpenirea firească a lucrurilor. Nu numai Românii tipă și se zvărcolesc sub mușcătura șerpelui maghiar, ci toate popoarele nemaghiare ale monarhiei, și aceste *popoare sunt împreună mai numeroase, de cât poporul stăpânitor*.

Pe lângă 4,000,000 de Români cari protestează, mai fac acelaș lucru și 3,000,000 de Croați și de Sârbi; mai fac acelaș lucru și 3,000,000 de Slovaci, și cele 2,000,000 de Germani, dacă par a tăcea, o fac din o politică greșită, punându-și interesul individual de-asupra celui al neamului.

Până acum protestările s'au măntinut fie-care în sfera poporului atins și ele nu s'au unit în o larmă și un strigăt comun.

Când aceasta se va întâmpla, și nu se poate să nu se întâmple, glasul a 11,000,000 de oameni, va înăbuși pe acel a 6,000,000 (8,000,000 cu Evreii) de asupritori, ori cât s'ar sili ca să zbiere mai tare de cât țipetele celor năcăjiți.

Să se bage bine de seamă un lucru: *Un Stat nu se poate menține numai cu baioneta și cu jertfa supușilor*. Ceea ce măntine o alcătuire politică este ghitul interesului și al simțirei comune. Ce interes comun cu Ungurii pot avea popoarele martirizate de ei? și ce simțire pentru o patrie comună se poate înfripa în suflete în care e-

lementele patriotizmului sunt falsificate ; în care iubirea limbei este zădărită și întoarsă numai către graiul propriu tocmai din pricina tendințelor de a-l distruge ; în care iubirea unui trecut nu se poate zemisli în nici un suflet care a moștenit din neam în neam numai urgie pentru vremile mai de departe. Să bage bine Ungurii de samă. Se apropie vremuri grele pentru ei. Până acum naționalitățile apăsate s'au deșteptat. Acuma va începe întrunirea protestărilor lor și după frământarea sufletului vine acțiunea loviturii fizice.

Aceste stadii sunt fatale, căci sunt necesități psihologice, și îndeplinirea lor se face cu aceeași siguranță, cu care irump vulcanii, când apa pătrunde spre focul lăuntric al pământului.

„Românul“ Arad, 25 Februarie (9 Martie) 1912.

Ramura de maslin

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cel mai mare eveniment în viața mai nouă a Românilor de peste Carpați este fără îndoială reînchegarea solidarității neamului întreg, adusă prin încetarea desbinării care sfâșia clasa lor conducătoare.

Nu voim să mai aruncăm nici o privire asupra trecutului celui îngrozitor pentru tot Românul ce cugetă sănătos, și plin de îngrijire pentru viitorul neamului întreg. Pentru noi, acel trecut nu mai există și pare că nici nu a fost, atât de neașteptată fusese ivirea lui în sinul luptelor pentru mântuirea integrității neamului nostru. Eu am crezut totdeauna că fusese numai un accident nenorocit într'o desfășurare normală a luptei uriașe dusă de neamul românesc din țara lui de baștină contra apăsării unei ocârmuiri vitrege. Desbinarea nu se putea să țină ; eră în joc un interes prea mare, existența poporului întreg, pentru ca acei în mâna cărora soarta a pus apărarea lui, să nu vadă că nu aveau dreptul de a se desbina, când nevoile neamului cereau tocmai acum să'și strângă falanga.

Intr'adevăr de cât-va timp măsurile pentru maghia-

rizarea Românilor se înăspriseră și se îngreuiaseră din ce în ce : mai dăunăzi închiderea a 500 școli românești : apoi urmarea mai departe a întemnițării scriitorilor români, dintre cari eminentul poet Goga este ieșit abia de câte-va zile ; cei 16 teologi români, dați afară din Seminarul catolic dela Oradea-mare, pentru că, precum spun prea delicat amabilii Unguri au fost surprinși „lătrând în limba valahă“ ; amenințarea ce se va rezolvî desigur în faptă a instituirii unei episcopii catolice-ungurești pentru Români uniți și câte alte masuri jignitoare, cari plouă în toate părțile pe capul Românilor—toate acestea dovedesc că Ungurii își joacă ultima carte în lupta lor desperată pentru a păstra o hegemonie ce nu le poate veni după drept. Simțind că prăbușirea puterii lor măiestrite nu mai este departe, ei lovesc cu apucături desperate pentru a-și spori numărul neamului prin desnaționalizarea Românilor.

Cât de bine le venise la îndămână desbinarea Românilor care slăbiă puterile de luptă ale acestora și pareă că trebuie să-i împingă pe ei însuși în prăpastia maghiarizării. De aceea cu câtă plăcere se folosiau ei de certele Românilor ; cât de mult se bucurau de desbinarea elementului pe care voiau să-l răpună !

Deodată ca din senin desbinarea încetează, și Români toți se fac iarăși o apă limpede și adâncă, care arată celor ce vor voi să se arunce în ea, cât de departe e fundul de suprafață.

Această reîntregire a clasei conducătoare românești trebuie să fi căzut ca un trăsnet pe capul Maghiarilor, ei cari sperau că desbinarea este adâncă ; că împerecherea va fi veșnică, și că Români își oferă singuri gâtul la cuțitul asupritorilor.

Cum s'a făcut această minune ? A fost destul ca un om cu minte, cu inima caldă și cu voința neștrămutată, să se interpună între Români desbinați, pentrucă ei să-și dea samă de neînsemnătatea cauzei ce-i ținea îndepărtați, ascultând de înțeleptele lui povețe, de fierbintele lui rugăminți în interesul neamului întreg, restabili îndată armonia între ei : își întinseră cu toții iarăși mâna ca frați, iar ura și dihonnia dispărură dintre ei. Unitatea partidului național, singurul ce are rațiune de a fi în țările române de peste Carpați, se încheagă din nou.

Acest om cu sufletul bine cuvântat este d. Constantin Stere care a întreprins greaua dar meritoria lucrare

de împăcare a învrăjbirii de peste munți. D-sa a început prin a îndepărta neînțelegerea și rivalitatea cea ascuțită care desbinau pe d. Alexandru Vaida-Voevod și pe Octavian Goga, dovedind și unuia și altuia că fuseseră înșelați în pornirile lor, prin niște fapte iluzorii. Această împăcare a doi corifei din taberele învrăjbite au fost înaintemergătoarea împăcării acestor tabere însăși și deci a reîntregirii partidului național.

E foarte de samă împrejurarea că împăcarea Românilor de peste munți a fost pusă la cale de către un fiu al altei părți obișnuite, a Basarabiei.

Dar cât de adevărat este principiul care trebuie să călăuzească viața întreagă poporului românesc, silința lui de a păstra neștirbită integritatea neamului său, se vede tocmai din această împrejurare, că un Român răsărit din o parte de țară despre care nu se aude și nu se știe mai nimic, a fost trimisul bine-făcător care a adus ramura de maslin pentru a împacă pe Românii desuniți. Când Transilvănenii își vor aduce aminte despre omul ce a izbutit să aducă iarăși liniște în rândurile lor, vor trebui să se gândească că acest Român a fost un Basarabean, și își vor întoarce, fără să vree, cugetele către acea parte de țară ce se întinde între Prut și Nistru, în care și, acolo locuiește neamul românesc, în care și acolo răsună limba română și vor cuprinde-o și pe ea în dorul cel mare al viitorului. Dar apoi Constantin Stroescu, marele dăruitor al Românilor din Ardeal, nu este și el tot Basarabean?

Mare faptă a săvârșit d. Stere ; căci, întâi a sămănat iar pacea între Românii de peste munți, încordându-le puterea pentru susținerea luptei, și al doilea a amintit Românilor, existența patriei sale uitate care trăiește încă și care vra să trăiască.

„Românul“, Arad, 11/24 Martie 1912.

Le quadrilatère

(Il est toujours intéressant de connaître la pensée d'un historien de la haute valeur et de la notoriété de M. A. D. Xénopol. Nous publions donc, à titre documentaire, l'ar-

ticle ci-après qu'il a bien voulu nous adresser. (*N. de la Réd.*).

Il n'y a pas de doute que la perspective de posséder le quadrilatère bulgare: Routschouk, Varna, Silistria, Schoumla, ne constitue pour bien des hommes politiques roumains une chose très désirable, et ne leur paraisse même justifiée, par la nécessité d'une compensation, en regard de la considérable extension territoriale que la Bulgarie obtiendra, à la suite de ses victoires, si chèrement achetées.

On se flatte en même temps chez nous du puissant appui que notre *alliée* l'Autriche-Hongrie, nous offrira dans cette question et on s'efforce, par ce leurre, de placer sous une lumière favorable la politique que l'on nous conseille de suivre.

Or, nous voyons cette ligne de conduite pleine de dangers pour la Roumanie, et nous voulons exposer notre manière de voir.

L'Autriche-Hongrie a un double intérêt à nous pousser contre les Bulgares. Le premier et le plus puissant, c'est de semer la discorde entre nous et la Bulgarie, discorde dont la cause, étant incorporée dans une dislocation territoriale, en sera alimentée éternellement. Cette tension des rapports roumano-bulgares affaiblira les deux Etats, au profit de l'Autriche-Hongrie, qui verra ainsi diminuer la force d'attraction de la Roumanie pour les Roumains, et de la Bulgarie, ou de la confédération slave sud-danubienne, pour les Jougo-Slaves qu'elle renferme dans son sein.

Secondément l'Autriche-Hongrie voudrait utiliser notre diversion, pour pouvoir réaliser ses vues sur l'Albanie, dont elle fait semblant maintenant de se constituer le défenseur de son autonomie.

Nous ne pensons pas qu'il serait sage de servir d'instrument aux désirs d'agrandissement de l'empire des Habsbourg et de renforcer la maxime directrice de la politique que cet empire a suivie dans tous les temps: *divide et impera*. Nous ne pouvons suivre qu'une conduite politique conforme à nos intérêts, car étant indépendants et conduits par un roi sage et intrépide, nous sommes aussi assez puissants pour faire respecter nos droits.

Mais notons le bien: si les grands Etats peuvent se permettre parfois le luxe d'entreprises *injustes* dues à l'esprit de convoitise qui hante toujours les forts, ceux de plus

petites dimensions ne doivent placer leur force qu'au service de la justice, car c'est sur ce roc d'airain que repose leur existence.

Examinons maintenant si le quadrilatère pourrait être considéré comme un territoire qui nous serait dû et sur lequel nous aurions des droits ?

Malgré toute la bonne volonté et en tirant les arguments par les cheveux autant que l'on voudra, on ne parviendra pas à faire cadrer avec le droit une pareille revendication. Le seul fait de l'extension de la puissance bulgare ne saurait nous donner le droit de lui ravir une portion de son territoire. Nous pouvons avoir intérêt à agrandir l'étendue de notre pays et à augmenter le chiffre de nos habitants ; mais *l'intérêt seul n'est jamais un motif juridique*. Nous savons bien qu'il existe une théorie des compensations, très en vogue du temps où le principe de l'équilibre prédominait la politique internationale, et quand il était parfaitement indifférent où l'on rognait, où l'on prenait, pourvu que la force matérielle des États ne fût pas déplacée par un équilibre instable. Mais maintenant ce principe a fait son temps, et un autre est venu le remplacer, celui des nationalités, qui doit respecter, avant tout, les formations ethniques. Arrondir son pays aux dépens d'un autre est considéré aujourd'hui comme un acte injuste et même s'il est quelquefois pratiqué par une survivance du passé, de pareilles entreprises sont réprouvées par les consciences populaires. La question de la compensation doit donc être écartée. Aussi se place-t-on avec plaisir chez nous sur un autre terrain, celui de l'équivalence d'un service, est ne cesse-t-on de répéter que les Bulgares n'auraient pas bougé et leurs succès n'auraient pu avoir lieu, si nous avions seulement fait mine de mobiliser. Mais d'abord demandons-nous s'il eût été correct et digne d'un peuple qui se respecte, d'empêcher un autre d'affranchir ses conationaux de l'esclavage, surtout pour nous qui avons non seulement mobilisé, mais même fait la guerre, pour échapper au même joug ? Si nous avions tout de même mobilisé, lorsque les forces des Bulgares étaient encore entières, on pourrait discuter ; mais le faire maintenant qu'ils sont exténués par le fait de leurs trop sanglantes victoires, *serait une vraie lâcheté qu'un peuple ne doit pas commettre, sans être cloué au pilori de l'histoire.*

Un lambeau de terre arraché dans de pareilles conditions serait la haine incorporée, transmise à toutes les

générations futures, et il est bon de conserver avec les éléments qui nous avoisinent des relations amicales ; car les peuples, comme les individus, peuvent aussi obéir à la voix des sentiments. D'ailleurs cette extension de notre frontière dans le corps de la Bulgarie contribuerait à affaiblir au lieu d'affermir notre position. Malgré les forteresses, notre frontière serait encore plus ouverte du côté de la Bulgarie ; puis nous engloberions dans notre pays une population étrangère dont il nous faudrait, ou souffrir les tiraillements, ou que nous devrions contraindre à changer de nationalité, en employant les moyens que nous réprouvons avec tant de force et tant de justice, quand nous les voyons appliqués à nos frères qui gémissent sous l'oppression étrangère. Où serait alors la logique dans notre conduite et la logique entre les peuples, c'est le respect du droit !

Donc, pas de quadrilatère et pas même une ligne Tur-tucaïa-Cavarna qui ne ferait qu'amoindrir le profit, sans diminuer le danger.

Mais ne devons-nous rien demander aux Bulgares ?

Nous ne sommes ni de cet avis. Nous avons incontestablement le *droit* de leur demander la cession de la forteresse de Silistrie, et voici les raisons qui militent en faveur de cette revendication.

La question de la forteresse de Silistrie n'est pas nouvelle. Elle a pris naissance en 1878, et la cession de cette place était destinée à nous garantir la possession de la Dobroudja, dont l'acquisition, sans la place forte de Silistrie, est aléatoire. Mais objectera-t-on, la Dobroudja elle-même étant un territoire enlevé à la Bulgarie, il en résulterait, d'après le principe des nationalités, que c'est une cession injuste, et que donc son couronnement, par l'adjonction de Silistrie, le serait aussi.

Dans cette contre-argumentation on oublie la façon dont la Dobroudja est entrée en notre possession. Ce n'est pas nous qui avons détaché ce pays de la Bulgarie, en nous la faisant céder par la Turquie, maîtresse de la Bulgarie en 1878 ; mais ce sont bien les Russes qui l'ont fait ; ce sont eux qui ont stipulé à San-Stefano et fait ratifier à Berlin la cession de la Dobroudja par la Turquie à leur empire, et ce dernier nous a offert la province en échange d'une partie de notre territoire, *bien à nous celui-là : la Bessarabie du sud.*

La Russie avait bien le droit de se faire payer indirectement par les Bulgares l'immense service qu'elle leur rendait, par le don de son autonomie qui la conduisit à l'indépendance et à la royauté ; les Russes devenaient donc bel et bien propriétaires de ce lambeau de territoire. En nous le cédant contre un échange d'un autre territoire qui nous appartenait sans conteste, elle nous a passé la propriété de cette province, que nous possédons donc, non en vertu d'un rapt à la Bulgarie, mais bien *d'un échange opéré entre la Russie et nous*. Il est absolument indifférent si cet échange nous a été imposé. Cela ne modifie en rien la nature juridique du contrat passé entre nous et la Russie.

On a beaucoup parlé et on parle encore du mécontentement que les Bulgares ressentent pour cette incorporation de la Dobroudja au royaume de Roumanie, et on craint l'agrandissement de la Bulgarie, précisément à cause des vues de son peuple sur la Dobroudja qui nous ouvrant l'accès à la mer, constitue pour notre pays une question de vie et de mort, et à laquelle il faudrait que personne ne touche.

Mais pour que les Bulgares aient le droit de reprendre la Dobroudja, il faudrait qu'ils la réclamassent aux Russes qui la leur ont enlevée, et qu'ils leur restituent aussi les sommes dépensées par la Russie dans leur intérêt : car le sang qu'ils ont versé dans la grande guerre qui a rendu la vie aux Bulgares ne saurait être racheté par rien autre au monde, que par de la terre.

Puis il faudrait que la Russie nous restituât la *Bessarabie*, qui aussi donne accès à la mer — et que le pays fût aussi outillé et placé dans les conditions de valeur que la Dobroudja a acquise sous notre administration. Ce n'est qu'ainsi qu'on pourrait résilier le contrat d'échange passé entre nous et la Russie.

On voit donc combien il serait malaisé de faire passer la Dobroudja sous la domination bulgare.

Mais si la Dobroudja nous appartient de plein droit, Silistrie doit absolument y être ajoutée, car, sans cette garantie, la possession de la Dobroudja est aléatoire et nous avons obtenu en échange d'un territoire qui était bien à nous et dont la propriété passée à la Russie n'est soumise à aucun danger, une chose dont la domination n'est pas garantie. Il faut donc absolument que cette garantie soit ajoutée à l'échange claudicant de 1878.

Nous sommes pleinement conscients de notre droit et de la force dont nous pouvons l'appuyer. Nous avons eu envers les Bulgares la conduite la plus loyale, car nous n'avons pas tenté d'empêcher leur élan. Ils devraient s'en rappeler, et nous céder Silistrie de plein gré, montrant par là qu'ils renoncent une fois pour toutes à leurs visées sur la Dobroudja, comme l'Italie a renoncé au comté de Nice, avec lequel elle avait acheté le secours de la France. Les Bulgares doivent aussi savoir que nous disposons d'une armée admirable de 500,000 combattants, tout aussi bien outillée que dirigée par un corps d'officiers instruits ; que notre situation financière, est des plus satisfaisantes et que toute notre énergie nationale est soumise à la volonté de fer d'un roi qui ne sait pas ce que veut dire reculer devant l'accomplissement du devoir. Il vient d'en donner la preuve la plus éclatante, lorsque le jour même où il recevait la triste nouvelle de la mort de sa sœur, la comtesse de Flandre, le dernier membre collatéral de sa famille, il ne contremandait pas la disposition prise de travailler avec les ministres dans l'intérêt du pays.

La Dobroudja est notre pays.

Nous l'avons payée de notre sang et de notre terre ; et notre sang versé à côté du peuple russe qui, dans un noble mouvement, s'est offert de se sacrifier, pour libérer les Bulgares de leur esclavage séculaire ; de notre terre qui nous a été prise en échange d'un territoire qui était bien une partie du corps de notre propre pays. Donc la prétention que nous faisons valoir pour une rectification de frontière est bien un droit que nous réclamons, et non un rapt que nous convoitons ; car les Etats dont la possession repose sur du rapt ne sont pas ceux qui peuvent regarder l'avenir avec le plus d'assurance.

Comme conclusion de notre étude, nous posons :

- 1) Que nous ne devons à aucun prix exiger une cession territoriale plus étendue.
- 2) Que nous ne pouvons non plus, à aucun prix, renoncer à la cession de Silistrie.

« La Roumanie » Nov. 1912. Reproduit dans « La Liberté de Paris » 7 Dec. 1912. Acest articol deși inserat de foaia oficială a guvernului de atunci (cel de colaborare) « La Roumanie » numai « à titre de document » în care și fratele meu N. Xenopol era ministru a făcut mult sânge rău aceluia guvern.

Les Revendications de la Roumanie

Nous publions ci-dessous un important article inédit de l'illustre historien roumain, correspondant de l'Institut de France, M. A. D. Xenopol, frère du Ministre roumain actuel. Cet article, qui nous a été procuré par notre ami M. Gustave de Kerguézec, député des Côtes-du-Nord, est de nature à jeter une très vive et très instructive lumière sur les événements graves qui se précipitent en Orient.

N. D. L. R.

Nous ne voulons exposer ici que la pure vérité, et nous défions qui que ce soit de pouvoir renverser une seule de nos assertions, s'il est de bonne foi.

On pense, en Occident surtout, que les Roumains prétendent s'enrichir et s'étendre aux dépens du sang versé par les Bulgares. Si c'était là leur intention, ils mériteraient d'être couverts de l'opprobre de tous les gens de bien ; car il n'y a rien au monde de plus arbitraire et de plus injuste que la théorie des compensations.

Les Roumains n'exigent donc pas une rectification des frontières de la Dobroudja, par la raison que les Bulgares, devant acquérir une extension considérable de leur pays, par suite des luttes vraiment héroïques qu'ils ont soutenues, ils doivent céder une portion de leur territoire à la Roumaine, pour que le rapport d'équilibre entre les Etats du Sud-Est européen ne soit pas troublé. Le motif pour lequel les Roumains demandent une frontière plus stratégique, et en premier lieu la cession de la forteresse de Silistrie, est tout autre. C'est un motif qui a deux puissantes racines : la première, c'est le droit ; la seconde, c'est la nécessité impérieuse d'assurer leur existence qui, à la rigueur, pourrait suffire, même si elle n'était appuyée sur aucun droit, car l'existence est, par elle-même, le droit suprême.

Quels sont les droits des Roumains à la possession de la Dobroudja ?

Cette région a été durant le XIVe siècle disputée entre les Bulgares et les Génois Italiens qui avaient étendu

leurs colonies dans tout le bassin occidental de la Mer Noire. Elle fut conquise et annexée à la Valachie vers 1375 par Rodolphe II prince de ce pays, qui s'intitule dans ses chrysobules : „prince des deux rives du Danube jusqu'à la grande mer, et seigneur de Durostor (Silistrie).“

Le fils de Rodolphe, Mirtschea le Vieux (1386—1418), conserva cette province ainsi que le titre qui en consacrait la domination. Les Turcs, après leur grande victoire sur les Chrétiens à Nicopoli en 1396, et la soumission complète de la Bulgarie et de la Serbie à leur autorité, enlevèrent aussi à Mirtschea sa possession sud-danubienne, la Dobroudja, et réduisirent aussi la Valachie à l'état de pays tributaire de la Porte. Les Turcs possédèrent la Dobroudja pendant près de 500 ans, de 1400 — 1878 lorsqu'elle fut rendue à la Roumanie par le traité de Berlin.

La façon dont cette annexion fut effectuée affermit encore le droit de la Roumanie sur sa province maritime. La Russie stipule dans le traité de San-Stéphano qui, sous ce rapport, fut ratifié par le traité de Berlin, la cession de la Dobroudja de la part des Turcs qui en étaient les maîtres, et par une pression toute-puissante qui fut aussi sanctionnée par le grand aréopage européen, la Russie obligea la Roumanie à accepter la Dobroudja en échange d'une partie du territoire roumain qui lui appartenait bien en propre : les trois districts du sud de la Bessarabie. La Dobroudja n'a donc été ni conquise par les Roumains, ni enlevée aux Bulgares. *Elle a été conquise par les Russes sur les Turcs à la suite d'une guerre victorieuse, et les Russes l'ont donnée aux Roumains en échange d'un territoire qui leur appartenait sans aucune contestation.*

Les Roumains ont donc payé l'annexion de la Dobroudja *par une portion de leur propre pays*. Si les Bulgares, abandonnant le terrain purement historique, font valoir des considérations ethnographiques, en soutenant que la Dobroudja est un pays peuplé de Bulgares, cette prétention n'est en premier lieu pas justifiée, attendu que la population de cette région est très mêlée : Turcs, Tartares, Roumains, Arméniens, Grecs, Allemands et Bulgares, tous en nombre à peu près égal et qui enlèvent à la Dobroudja tout caractère ethnique particulier.

Mais même si la Dobroudja était un territoire bulgare, les Russes l'ont bien acquis, car ils ont versé leur

sang pour les Bulgares, et le sang *versé se paye toujours par de la terre*. Les Italiens ont aussi payé par les deux comtés de Nice et de Savoie le sang répandu par les Français pour les aider à conquérir leur indépendance. Il ne faut pas encore oublier que dans le sang versé par les Russes pour l'émancipation des Bulgares, il y avait aussi un gros filet de sang roumain, car ce n'est que par le secours que l'armée roumaine a prêté aux Russes, à un moment bien critique des opérations, que ces derniers ont pu remporter la victoire.

L'acquisition de la Dobroudja par la Russie, même si cette province était considérée, comme bulgare, est donc pleinement justifiée, attendu que c'est par elle que les Bulgares ont payé la grande faveur de leur indépendance, et les Roumains ont aussi un droit de participation à ce prix, payé par les Bulgares à ceux qui avaient lutté en leur faveur.

Les Bulgares n'ont donc aucun droit sur la Dobroudja:

1) Parce que cette région ne leur a jamais appartenu. Disputée au commencement par les Génois, „elle fut conquise par les Roumains qui durent la céder aux Turcs”. Ces derniers, après 500 ans de domination effective, la passèrent aux Russes qui l'imposèrent aux Roumains comme échange pour une partie de leur territoire. Même si les Russes, au lieu d'enlever la Dobroudja aux Turcs, l'avaient détachée de la Bulgarie, leur possession serait justifiée par le sang qu'ils ont versé en commun avec les Roumains dans l'intérêt des Bulgares.

2) Les Roumains ont donc tous les droits sur la Dobroudja, car ils l'ont payée de leur territoire donné en échange aux Russes, et par leur sang répandu pour le bien des Bulgares.

Mais comment les Roumains peuvent-ils justifier leurs revendications pour une rectification de frontière et surtout pour l'annexion de la forteresse de Silistrie ?

Si les Bulgares s'étaient contentés de la position qu'ils ont acquise, à la suite des efforts russo-roumains ; s'ils avaient manifesté pour la Roumaine les sentiments de reconnaissance qu'ils lui devaient, cette dernière n'aurait jamais pensé à la consolidation de ses frontières du côté de la Bulgarie. Mais la reconnaissance est un sentiment tout aussi étranger à l'âme des peuples qu'à celle des individus. Aussi les Bulgares ont-ils manifesté, dès le

lendemain de leur constitution en Etat indépendant, l'intention bien arrêtée de considérer la Dobroudja comme une région bulgare détachée par la force de leur territoire, et dont ils voulaient garder la possession intellectuelle jusqu'à ce que des temps plus heureux leur eussent donné les moyens de faire descendre leur idéal dans la réalité des choses. Les manuels de géographie employés dans les écoles de la Bulgarie entourent la Dobroudja d'une bande de deuil pour pousser les enfants à déplorer la *perte de leur pays*. Les Bulgares avaient poussé la hardiesse jusqu'à introduire ces manuels dans les écoles bulgares, dont la tolérance du gouvernement roumain avait autorisé le fonctionnement dans la Dobroudja roumaine. Les manuels d'histoire exposent aussi le *rapt* injuste de la Dobroudja par la Roumanie. La presse bulgare de tous les partis revient sans cesse sur cette question, tâchant d'entretenir dans l'esprit des Bulgares la haine contre les Roumains, les *ravisseurs du sol sacré de la Bulgarie*, et dans les tous derniers temps, après les victoires des Bulgares, une carte postale illustrée, très significative, répandue en des milliers d'exemplaires, représente le roi Ferdinand étendant la main sur la Macédoine et la Thrace et montrant à son fils Boris, la Dobroudja, comme conquête de l'avenir.

Tant que la Bulgarie avait été limitée dans son étendue première, ces convoitises ne présentaient pour les Roumains aucun danger. Il en est tout autrement maintenant que la perspective d'un agrandissement aussi considérable luit aux yeux des Bulgares. Leurs visées sur la Dobroudja commencent à prendre corps et aussitôt qu'ils auront arrondi leur territoire jusqu'à la mer Egée, ils ne manqueront pas de chercher querelle à la Roumanie dans le but de lui ravir sa possession maritime.

Mais la Roumanie ne peut exister sans son contact avec la Mer Noire qui lui facilite seule l'exportation des produits de son agriculture qui ne peuvent être transportés par chemin de fer, à cause de leur poids et de leur volume.

Enlever la Dobroudja à la Roumanie, quand la Russie lui a pris la Bessarabie, c'est la frapper à mort.

La Roumanie est donc forcée de pourvoir à la sécurité de sa frontière vers la Bulgarie. Elle ne peut le faire que par l'annexion de Silistrie. Voilà pourquoi elle réclame cette forteresse dont la cession entraîne nécessai-

remeut une rectification de toute la ligne de démarcation roumano-bulgare. La forteresse de Silistrie est un place des plus fortes. Les forts qui dominent la ville, situés sur des hauteurs de 130 mètres, en font une forteresse presque inexpugnable, et celui qui est maître de cette forteresse est maître de la Dobroudja.

Si les Bulgares ne nourrissent aucune intention hostile contre la Roumanie, qu'ils lui cèdent de plein gré Silistrie, car ils ont assez gagné dans une guerre qui n'a été possible que par la neutralité si bienveillante à leur égard de la Roumanie. S'ils ne veulent pas le faire, c'est qu'ils gardent au fond de leur âme la volonté de mettre un jour la main sur la Dobroudja. Mais la Roumanie, qui a contribué à donner la vie à la Bulgarie, ne veut pas périr frappée par l'Etat qui lui doit son existence. Il y a donc, dans la possession de Silistrie, une question de vie ou de mort pour l'Etat et pour le peuple roumains, et on comprend que devant une pareille perspective, il n'y a pas à hésiter.

«Journal des Débats», 10 Dec. 1912.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Învieerea

Creștinii serbează astăzi pe toată suprafața pământului înviera Mântuitorului—dogma de temelie a religiei lui Hristos.

Această serbare deșteaptă în noi ideea unei alte învieri, aceea a neamului românesc, atâta timp acoperit de giulgiul morții, atât dincoace cât și dincolo de Carpați. Redesteptarea națională nu a fost în adevăr de cât un lung proces de înviere a unui corp ce părea lipsit de suflarea vieții, nu de cea materială care împinge sângele în vine, care face să crească carnea și întefeste mușchii spre mișcare, ci de cea ideală, a minții care cugetă și a sufletului care simte.

Nu e vorbă, sufletul Românului totdeauna a simțit; dar era numai zădărat de durere și copleșit de chin. Nici o zi bună nu lucea pe orizontul traiului lui; încotro se întorcea, numai ură și dispreț. Nu putea nici rosti cuge-

tările ce-i frământau mintea, nici da zbor simțirilor ce-i încălziau inima. Pretutindeni întuneric și apăsare ! Nicăiri lumină și răgaz !

De odată răsună asupra mormântului, ce părea pecetluit de vremuri, chemarea apocaliptică a lui Mureșanu :

„Deșteaptă-te Române din somnul cel de moarte“...

Și Românul s'a deșteptat ; a scuturat țărna ce-i umplea ochii, ce-i acoperea corpul și el se sculă, ca Lazăr din mormânt, dădu din mâni, începu să umble și pași iarăși între vii....

Această minune se îndeplini și din coace și dincolo de Carpați. De ambele părți ale zidului despărțitor de neam, răsunară accente românești. Cântecul și versul legănară iarăși graiul poporului ; trecutul fu cercetat, și mândrele lui chipuri înviorară sufletul, pe când pe de altă parte icoanele lui de groază îl împinseră să doriască cât mai mult și mai puternic împlinirea visului său de mântuire.

Strigătul lui Mureșanu însă răsună mai puternic, mai în depărtare, cum fac totdeauna ecurile munților și ale pădurilor. La Românii din poalele Carpaților se întâptui mai curând dorința de viață liberă și vrednică de om. Ei uniră mai întâi soarta ambelor țări surori în o singură Românie, dobândiră un puternic scut de apărare în intronarea măreței dinastii sub care trăiesc acum ; câștigară apoi neatârănarea și regalitatea și putură să-și întăriască atât viața materială, prin adunarea bogățiilor, cât și cea sufletească, prin înflorirea minței.

Mult mai întârziat și mai trăgănat a fost mersul spre viață al Românilor din cetatea munților. Aci apăsarea, în loc de a scădea, spori ; durerea pricinuită prin redeșteptare în sufletul ce vroia să trăiască, deveni mai ascuțită, căci acumă îi simția lipsa ; amărăciunea față cu o soartă vitrigă aproape că ar fi ucis nervul învierii, dacă Românii din cetate nu ar fi avut înaintea ochilor lor privilegiu vie și îmbucurătoare a celor din afară de zidurile ei, care se înălțau mereu pe calea propășirii. Ceea ce susțină pe Românii din hotarele monarhiei Habsburgilor în lupta lor contra primejdiei nimicirii, fu convingerea adâncă, mai bine zis instinctul ce le șoptea, că atunci, când partea cea mai mare a corpului calcă pe calea vieții, se vor țări tot într'acolo și mădulările încă înțeleștate în lanțurile grele ; că dacă o parte din poporul român a ajuns

să se încălzască la soare și să se bucure de a lui lumină, nu este cu puțință ca partea rămasă în umbră să nu fie trasă și ea spre căldură și lumină.

Și această propășire a întregului neam românesc spre viață și neatărnare se înfăptuește pe fie ce zi. Marea desvoltare de putere din anul trecut a Regatului român a pus în lucrare o înviorare magică a Românilor oprimati. Apăsătorii i-au poftit să se împace; simțeau ei doar'că numai din această împăcare poate să le răsară mântuirea.

Din clipele aceste întreaga lume politică se prefăcuse prin minune. Alte formații nouă luară locul celor vechi și toate aceste alcătuiuri aduseră Românilor întremarea speranțelor lor.

Să mai aștepte numai o clipă și cîntecul învierii depline va răsună și pentru ei.

„Deșteaptă-te Romîne“ va deveni o realitate și pentru leagănul ce i-a dat naștere și, cugetând la neamul nostru întreg, vom putea saluta lumea întreagă cu sfintele vorbe :

Cristos a înviat ! Central University Library Cluj

Număr de Paști 1913 al „Gazetei Transilvaniei“.

Rustro-Ungaria și România

Două feluri de relații intervin între State. Acele *tre-cătoare*, determinate prin înfriuriri personale și prin împrejurări momentane și acele *statornice* care isvorăsc, cum spune Montesquieu, din natura lucrurilor, adică din condițiile date de încunjurime, de rasă, de situația geografică sau de desvoltarea istorică a neamurilor ce locuesc acele State.

De aceea, cu toată aparența schimbărei ce se petrece uneori în purtarea politică a Statelor între ele, această ținută se reîntoarce totdeauna la matca ei fundamentală și nu poate fi clintită axa în jurul căreia se învârtă, cum nu poate fi strămutată acea a unui mare volan ce regulează mișcarea unei mașini.

Să cercetăm raporturile în care a stat totdeauna

poporul român în întregimea lui și nu numai Statul său liber, cu monarhia Habsburgilor, spre a ne da samă de necesitățile neînduplecate care hotărăsc aceste raporturi, și să nu ne înșelăm că oscilațiile lor momentane datorite intervenirii unor personalități politice, ar putea să le schimbe îndreptarea lor fatală.

Faptul că am stat până acum la ordinele Austro-Ungariei, din cauza alipirii noastre necesare de formația cea mai puternică politică a Europei, Tripla Alianță, a fost tocmai una din acele oscilări datorită unor împrejurări timpurale.

Acuma însă lucrurile revin iarăși la starea lor normală, sub presiunea a tot puternică a faptelor care ascultă numai cât de logica lor și nu de planurile ome-nești.

* * *

Dacă cercetăm istoricește purtarea celor 3 mari Impărății care au determinat până în cele din urmă timpuri, soarta poporului român: Turcia, Rusia și Austria, vom afla că toate trei ne-au făcut mai mult rău de cât bine în decursul veacurilor.

Dar pe când cele două dintăi ne-au adus și slujbe netăgăduite, Austria nu ne-a voit în tot timpul de cât răul și numai răul.

Așa Turcia ne-a jefuit și despoiat secole întregi, bătându-și joc de noi și înjosindu-ne cum nu se putea mai mult, căci știm doar cum sărutam numai colțurile macatului și papucul Padișahului; cum domnii sau mai bine zbirii Fanarului, product tot al omnipotenței turcești, țineau scara calului când vreun pașă se urcă pe el; cum toată averea țării se infundă numai în pungile otomane și cum nici nu aveam voie a ne vinde produsele de cât pentru aprovizionarea Capitalei împărăției, pe prețuri impuse.

Și cu toate acestea Turcii ne-au făcut marele bine de a fi asigurat, chiar știrbită cum a fost, existența noastră națională, căci ei se uitau numai la pungă, nu la suflet. Nici neamul, nici limba, nici credința noastră nu au fost lovite prin vre-o măsură luată de Statul ce se dădea drept apărătorul nostru. Sub mult puternica lui aripă, am scăpat de a fi înghițiți de alte popoare. Din acest punct de

vedere are tradiția testamentului lui Ștefan cel Mare roștul ei în trecutul nostru.

Rusia de asemenea care se dădă drept proteguitoarea noastră ca Stat *pravoslavnic*, ne-a făcut de asemenea foarte mult rău : căci ne-a stors prin războaiele și ocupările ei, tot atâta, dacă nu mai mult, ca Turcii; ba a căutat să ne opriască avântul gândirii și dezvoltarea națională; a introdus la noi principii absolut retrograde de ocărmuire, consfințind prin o legiuire în plin secol al XIX-lea un regim de privilegii pentru clasa stăpânitoare și de asupriri pentru cea supusă, cum nu se mai poate întâlni alt exemplu în analele națiilor.

Pe lângă aceste, ne-a răpit de două ori bucăți mari de pământ din corpul țării noastre; la 1812 jumătate din Moldova, printr'un războiu pornit contra Turcilor, chip pentru apărarea noastră; la 1878 reluarea Basarabiei retrocedate, când noi fuseserăm aliații Rușilor și îi scăpasem din o cumpănă grea și primejdioasă.

Cu toate acestea pe lângă rele, nu se poate tăgădui că Rusia ne-a făcut și bine; căci ea a îndrumat încă de mult secolul nostru tot mai deplină din supușia turcească, ducând-o până la sfârșit, când împreună cu ostirile ei, am dobândit prin sânge neatărnarea noastră. Apoi Regulamentul Organic pe lângă reformele înapoiate în privirea socială, conținea îndrumarea a unei orândueli care puse bazele stărei noastre mai civilizate.

Să vedem acumă care a fost pentru noi și pentru întreg poporul românesc purtarea Austriei? De la începutul atingerii noastre cu împărăția și cu neamul Germanilor, Sașii din Transilvania, ei au avut față cu Românii de acolo cea mai dușmănoasă purtare: răpiri de pământuri, încălcări de drepturi, pedepse înfricoșate cu șapa, cangea, ștreangul și roata, pentru a înfricoșa pe un popor în care sângele ferbea de dorința răzbunării; neconținute răzvrățiri și neconținute apăsări, iată tabloul relațiilor Românilor din Ardeal cu neamul Germanilor.

Dar apoi politica împărăției? Însălarea conștiinței bisericești a Românilor prin unirea cu biserica romană, care nu avu alt efect de cât de a deșteptă mintea Românilor asupra naționalității lor, când Nemții credeau că îi vor învăța mai bine, în colegiul Iezuiților cum să și mănânce neamul. Apoi Românii cari luptaseră contra Ungurilor în revoluția din 1848 pentru mântuirea „drăguțului de im-

părat“, fură jertfiți fără nici o cruțare elementului maghiar în 1867.

Către țările române, Muntenia și Moldova, să nu credem că politica austriacă a fost mai priincioasă. Dela Mihai Viteazul care stătuse Austriei ca mână dreaptă la cucerirea Ardealului și pe care îl uciseră în câmpia dela Turda, Austriacii, adecă guvernul german din Viena, se gândi fără încetare la chipul cum să pună mâna pe țările române. Cercară întâi cu Oltenia în 1718; dar nu o putură menține, căci o înapoiară în 1739.

Se abătură a doua oară asupra Bucovinei, pe care o zmulseră dela sinul Moldovei prin un șir de cele mai infernale uneltiri. Dar nu numai în mare a despoiat Austria pe Români. Și în mai mic și-a întins în mai multe rânduri mâna asupra țărilor lor, rășluind Mehadia de la Muntenia și Dorna dela Moldova. În 1854 s'a încercat pentru ultima oară de a pune mâna pe principate, cu prilejul războiului Crimeei. Nereușind nici atunci și, văzând că perspectiva anexării lor dispare, se hotărâ să le cuceriască în chip economic, prin exploatarea tuturor avuțiilor lor de către companii și indivizi austriaci. Pentru a o putea face în tot largul lor, Austriacii aveau nevoie ca Statele române să rămână slabe. De aceea s'au opus ei cu atâta înverșunare la unirea Moldovei cu Muntenia, întrebuintând iarăși mijloacele cele mai piezișe și cele mai necinstite, pentru a isbuti. Când Austria văzu că Alexandru Cuza fusese ales domn în ambele țări române, ea turbă de mânie; dar trebuî, bătută fiind de Franța, să primiască această alegere. Tot așa caută să zădărnicească efectuarea unirei reale, adusă la îndeplinire de Cuza Vodă. Când în 1866 Carol I de Hohenzollern trebuî să treacă prin Austria pentru a veni în România, unde îl chemase peporul, principele fu nevoit să treacă travestit, și Austria aveă chiar intenția de a încălca România cu armele, pentru a împedica realizarea celui mai puternic mijloc de întărire a organizmului politic românesc—înființarea Dinastiei. O nouă bătae, încă mai zdravăn-aplicată Austriei de Prusia, făcu să i treacă gustul acestei interveniri.

Când la 1878 se desbătea chestia Arab-Tabiei, pe care Românii o ocupaseră în lipsa Silistrei ce li se refuzase de congresul din Berlin, Austria fu cea dintâi care sprijini pe Ruși și sili pe Români să părăsască această cetățuie. Veni apoi chestia Dunărei cu tendința absolut ne-

îndreptătită a Austriei de a-și însuși drepturi polițienești pe litoralul românesc, tot în scopul de-a înjosi pe România și de a-i răpi drepturile ei în propria ei țară. Când cu tratatul de comerț, încheiat la 1875 cu Austria, ea se folosi de faptul în aparență favorabil Românilor de a fi încheiat cu un Stat vasal o convenție internațională, tot în gândul de a pune stăpânire economică pe România, stipulând primirea aproape liberă a tuturor scursorilor mărfurilor austriace care înnecau țara, luându-i sume însemnătoare. Văzând însă că România acoperea acele sume din vânzarea vitelor, Austria născoci chestia sanitară care duse la împiedicarea absolută a oricărui export de vite în Austro-Ungaria, ceea ce pricinui, după cum se știe, războiul vamal cu această împărăție.

În sfârșit, ca încununare a acestei purtări dușmănoase seculare, contra întregului nostru neam, Austria se purtă în chipul cel mai neauzit, în criza balcanică, ajutând pe sub mână pe Bulgari în contra Românilor care erau doar aliații ei, fapt care deschise în fine ochii Românilor și îi hotări la mișcarea cea frumoasă prin care se decretă mobilizarea, în contra cererilor anumite ale monarhiei vecine.

Această expunere istorică urmărită credincios pe temeiul faptelor petrecute, o sfârșim cu povața din cărțile sfinte: „Cine are urechi să audă, cine are ochi să vadă, cine are minte să înțeleagă“.

Intr-un articol viitor voi examina cauzele acestei ți-nute a Austro-Ungariei.

« Minerva » Iunie 1913.

Cu Bulgaria sau Serbia, adică cu Austro-Ungaria sau cu Rusia?

Stăm la o mare răspântie a căei pe care trebuie să o urmeze Statul român în conducerea politicei lui externe. Până acuma nu purtam nici o grijă asupra îndreptării pașilor noștri; ne lăsam conduși de voința a-tot puternică a Germaniei care, în chestiile orientale, era pururea în înțelegere cu Imperiul Habsburgilor. Se ajunsese la convin-

gerea din ce în ce mai înrădăcinată, în toate guvernele ce se perindau la cârma Statului nostru, că nu putem urmări altă politică decât aceea germano-austriacă; că în sprijinul acestor Puteri stă mântuirea Statului nostru, amenințat de copleșirea rusască.

Războiul balcanic cu urmările sale a zdruncinat această convingere, și se desbat acum chestii cari mai înainte nici nu puteau fi atinse de guvernele noastre care ascultau orbește de o voință superioară ce ne impunea cu orice preț politica austro-ungară. Se desbate acum chestia dacă urmarea mai departe a acestei politici nu poate să aducă Statului, și mai mult încă întregului neam românesc, primejduirea existenței.

De unde provine această zdruncinare a unei stări mintale hotărâte? Răspunsul stă în schimbările de raporturi de putere ce au răsărit între Statele balcanice și acele europene în urma zdrobirei Împărăției Turcești de cele 4 popoare aliate. Aceste raporturi au fost până acum limpezite numai față cu Turcii care dispărând oarecum din Europa, numai joacă nici un rol în peninsula Balcanului. S'a născut însă altă mare rivalitate dela împărțirea prăzei făcută în comun dela Turci. Fără a intra în amănunțimi ce nu ne interesează, cheia conflictului este că Sârbii și cu Grecii vreau să păstreze atingerea dobândită prin ocuparea Monastirului, iar Bulgarii pretind cu putere cedarea către ei a acestui oraș, tocmai pentru a desparte pe Sârbi de Greci și, izolându-i, să-i poată domina și teroriza pe amândoi, rămânând Bulgarii stăpâni netăgăduiți a întregii peninsule balcanice cu perspectiva de capitală a Constantinopolei și crearea unui mare Stat bulgar în Europa sud-răsăriteană. Conflictul astfel închiegat devine cu neputință de înlăturat, și un arbitraj fie al oricărei puteri, nu mai poate avea nici un rost, afară decât dacă el ar fi aplicat cu armele, lucru la care nu se poate hotări nici o putere și mai ales nu Austro-Ungaria și cu Rusia cari au interese direct protivnice în peninsula Balcanului și ale căror antagonisme ar putea provoca un războiu european.

Cari sunt aceste interese?

Austro-Ungaria are interesul cel mare, covârșitor, de a nu lăsa ca Serbia să crească în putere, întru cât ar deveni un centru de atracție pentru Sârbi și Croații din Austria și pentru Sârbi din Ungaria, care urmăresc de mult idealul unui Imperiu Sârbesc ce ar cuprinde în el

tot poporul de acelaș neam (5,000,000 de Sârbi și Croați din Austria, 3,000,000 de Sârbi din Ungaria și vre-o 5,000,000 din Sârbia neatârnată, Bosnia și Hertegovina). De aceea Austria a susținut totdeauna în ascuns pe Bulgari și acuma, în neînțelegerea dintre România și Bulgaria dela rectificarea graniței dobrogene, Austria s'a dat numai în aparență drept apărătoare a României, pe când în realitate ea a sprijinit pe Bulgari. Austria în adevăr nu are nici un interes ca România să se întărească, și aceasta mai ales din pricina părții ungurești a monarhiei dualiste, căci întărirea României joacă același rol față de Ungaria pe care l joacă întărirea Sârbiei față de ambele părți ale acestei monarhii. Nu vreau Ungurii să se întărească România, pentru a nu mări puterea de atragere a ei asupra Românilor din Ungaria. Iată deci explicat pentru ce Austria a trebuit să sprijine pe Bulgari și pentru ce și acuma îi sprijină din toate puterile.

Care este însă interesul României în conflictul dintre popoarele balcanice? Desfășurarea chestiei Silistrei răspunde la această întrebare. Am putut vedea, cu acest prilej, în manifestările bulgărești, toată ura cea adâncă adunată în sufletul Bulgarilor contra poporului român; am putut să ne dăm samă că ei au o țintă fixă în mintea lor, răpirea Dobrogei, din care cauză au și luptat ei cu cea mai de pe urmă înverșunare contra cedărei Silistrei, cheia acestei provincii, care cheie ne-a fost atribuită de o conferință europeană. Bulgarii au trebuit să se supună, și dacă ei acuma nu par a mai face nici o împotrivire, aceasta se întâmplă, fiind că ei presimțeau nevoia ce vor avea în curând de România în neînțelegerile ce se vor ivi de la împărțirea prăzei turcești. În sufletul Bulgarilor însă nu s'a stins ura de rasă, ce clocotește în ascuns în contra Românilor, și precum tot această ură nu a putut fi domolită de slujba cea mare ce le-am făcut-o la 1878, așa ar uita în curând pe aceea ce le-am face-o acuma, în conflictul lor cu Sârbia, în cazul când am fi destul de nesocotiți de a cădea în mrejele ce ni le întind ei pe de o parte, Austria pe de alta, pentru a le ajuta lor contra Sârbilor.

* * *

Care trebuie să ne fie ținută în un conflict între Bulgari de o parte, Sârbi și Greci de cealaltă, reiesă de la

sine din cele spuse. De neutralitate nici vorbă nu poate fi; căci dacă noi am stat neutri în lupta dintre Statele balcanice și Turci, este fiind că nu puteam cu nici un preț a da ajutor Turcilor, către care cu toate acestea ne împingea interesul nostru. Nu puteam să ne dăm în partea Turcilor nici măcar prin o mobilizare, iutru cât și *Rusia* și *Austria* care au făcut, cum am spus, politică favorabilă Bulgarilor, ne-ar fi amenințat cu ocuparea armată care, odată efectuată, Dumnezeu știe cum ne-am mai fi mântuit de ea, întru cât cei doi adversari seculari ar fi mers acum mână în mână contra noastră, și nu am fi avut pe nimeni la cine recurge pentru a ne apăra.

În o luptă însă între Creștini în de ei, nu mai putem fi reținuți de nici o considerație pentru a nu trage și noi spada și a apăra interesele noastre, cu atât mai mult că vechea rivalitate între Austria și Rusia a reînviat, Austria susținând pe Bulgari iar Rusia pe Sârbi.

Interesul nostru este limpede și strălucește ca lumina soarelui înaintea ochilor noștri. Anume, fiind dată dușmănia ascunsă a Bulgarilor contra noastră și tendința lor de a ne nimici, luându-ne Dobrogea, nu putem cu nici un preț îngădui ca Bulgarii, zdrobind pe Sârbi și pe Greci să și întindă stăpânirea asupra întregii peninsule a Balcanului; căci această întindere a puterii bulgărești ar fi înjosirea Statului român. Din partea Sârbilor și a Grecilor nu avem de ce să ne temem și deci este dela sine indicat către cine trebue să se plece politica noastră. Dar mai este ceva. În Sârbi avem niște popoare cu aceleași năzuințe ca ale noastre, acele de a desrobi niște frați subjugăți de Unguri, pe lângă că ei mai au și alții subjugăți de Nemți. Alianța noastră cu Sârbii este deci nu numai pentru prezent, ci și pentru viitor. De aceea nu mai poate fi indicată altă purtare politică pentru noi în conflictul ce aproape cu siguranță va izbucni între Sârbi și Bulgari, decât alianța cu cei d'întâi și răpunerea celor de al doilea. Această legătură a noastră ne împinge însă dela sine din brațele Triplei Alianțe în acele ale Triplei Înțelegeri, sau, mai lămurit încă, din conlucrarea politică cu Austria la conlucrarea politică cu Rusia.

* * *

Dar se va întîmîna poate: Cum ! să părăsim noi o politică căreia am fost părtașii cei mai statornici de mai

bine de 30 de ani ? Intîmpinarea ne pare copilărească. Alianțele între popoare se schimbă potrivit cu mersul timpului și cu schimbările intervenite în raporturile lor de putere. Dușmanul de ieri devine peste noapte prietenul de mâine. Intreaga istorie dela începutul neamului omenesc și până astăzi ilustrează acest principiu cu nenumărate exemple. Nu avem decât să vedem cum s'a schimbat politica austriacă față cu Imperiul Otoman întai, și acum față cu statele balcanice, pentru a ne convinge că a stărui numai noi în o veche linie de purtare, pe când totul se primenește în jurul nostru, este a dovedi că facem numai politică de simțimant, cea mai proastă din toate.

Știu că sunt la noi mai mulți care se tem de Ruși. Ii auzi repetând neconținut: Nu te poți încrede în Ruși. Nu ne au luat ei Basarabia, după ce'i scăpasem din primejdia de moarte în care îi adusesese Osman-Pașa ? Să ajutăm deci Bulgarilor pentru a zdrobi pe Sârbi. În schimb ei ne vor da quadrilaterul care, odată dobândit de România, ea nu se mai poate teme de mărirea Bulgariei. Să ne dăm deci și acum tot în partea Austriei, căci cu Rușii nu putem merge nici într-un chip.

Și pentru ce nu ? În adevăr că Rușii au făcut o mare greșală politică, luându-ne îndărăt Basarabia cea retrocedată nouă prin tratatul de Paris. Dar ei au căutat, mai ales acum în urmă, să ne facă să uităm nedreptatea săvârșită, prin o purtare plină de băgare în samă și prin sprijinul serios ce ni l'a dat la dobândirea Silistrei.

Și apoi între cine trebuie să alegem noi ? Intre o putere ce ne-a făcut rău, Rusia, și o altă care totdeauna nu ne-ar fi voit decât binele, Austria ? D'apoi bine, nu știm noi cine e Austria și ce rol a jucat ea totdeauna față cu România ? Fost-a un singur moment în istorie în care Austria să nu fi vrut a ne rășlul, a ne exploata economicște, a ne înșelă și a ne nedreptăți ? Dacă Rusia ne-a luat și ne-a reluat Basarabia, Austria nu ne-a luat Oltenia (pe care a dat-o înapoi de nevoie) nu ne-a luat ea Bucovina, nu ne-a luat Mehadia, Dorna și câte alte fâșii de pământ din munții despărțitori ? Și dacă Românii din Basarabia zac sub Ruși în o tăcere de mormânt, acei din Transilvania, din Banat, din Maramureș și din Crișiana țină ca în gura șarpelui sub chinurile îngrozitoare ce le îndură în fie ce zi, sub tirania maghiară. Aș vrea să știu care privilegiu este mai îngrozitoare, aceea a unui corp aproape

mort ce nu s'a trezit niciodată, sau acea a omului torturat, cărui îi zmulgi viața cu cleștele din inimă fără a te uita la protestele lui, la țipetele lui. Cum? Rusia ne este dușmană fiindcă ne-a luat Basarabia și Austria să ne fie prietenă cu toate că ne-a luat Bucovina și multe alte enclave și cu toate că chinuște cu cea mai aprigă cruzime cea mai bună, mai cu vlagă și mai frumoasă parte a neamului românesc?

Dar Rusia, chiar de ne-a despoiat, ne-a făcut de mai multe ori și bine, în chip interesat, în chip indirect, cum va voi să se priviască lucrul; dar nu putem tăgădui că ne-a făcut și bine. Dela 1774 a intervenit neconținut la Turci pentru a mai stămpără prăpăstioasa schimbare a domnitorilor care ruină și despoia pe poporul român din Muntenia și Moldova. La 1829 a deschis Marea Neagră corăbiilor de comerț ale tuturor Statelor și a dat avânt economiei noastre. La 1832, prin Regulamentul Organic, orice s'ar zice asupra părților lui cele rele, a scos țările noastre din barbarie și lipsa desăvârșită de orânduire în care se aflau și a stabilit măcar în principiu o domnie pe viață a principilor români. La 1859 a sprijinit unirea, nu voim să arătăm cu ce interes, dar a sprijinit-o, așa că numai cu glasul ei am putut răzbi uneltirile cele dușmănoase și răutăcioase ale Austriei mai ales, și înfăptui Statul român. La 1878 cu toată nedreptatea luării Basarabiei, a stipulat neatârănarea României. Dacă mai luăm în privire sprijinul dat de Rusia în chestia Dunărei tot în contra Austriei, vom găsi că la activul Rusiei sunt și fapte favorabile României, pe când Austria nu ne-a voit, în tot timpul, decât răul și nu putem afla în toată istoria raporturilor noastre politice cu ea nici umbra unei purtări spre folosul nostru.

Acum a pus o duplicitate fără samăn în chestia delimitării graniței dobrogene, în care în ascuns a lucrat pentru Bulgaria, iar nu pentru România, pe care o numește cu toate acestea aliată a ei, iar Monarhul ei îmbătrânit în apucăturile răle, să ni se ierte vorbirea nu prea diplomatică, *trăgea pe sfoară* pe iubitul său prieten, Regele Carol al României.

Fiindcă împrejurările politice în care a intrat Statul român cer alipirea lui de Rusia și îndepărtarea lui de Austria, să facem acest pas. Căci să se bage bine de seamă, cu o politică așa de șugubeață ca a Austriei ce

Încredere putem avea în ea la nevoie, față de Rusia ! Cum putem noi scăpa de pericol decât aplecându-ne spre această putere ? Până acum se spuneă că singura noastră apărare contra Rusiei, este Austria și Germania. Aceste țări ne lasă în voia soartei, și noi tot să le fim credincioasă servitoare, punându-ne în slujba lor pentru a ne îndușmăni cu Rusia de care nimeni nu ne va mai apăra ? O asemenea politică ar fi mai mult decât o nebunie, ar fi o prostie.

* * *

Dar să cercetăm după desfășurarea seriilor istorice de până acum încotră se îndreaptă mersul lucrurilor ? Imperiul Turcesc a dispărut din Europa ca factor politic. În locul lui se înființază State slave în peninsula Balcanului. Rusia este un Stat ce nu se poate descompune, cu toată parțiala lui impestrițare de popoare ; căci el numără 90,000,000 de Ruși propriu ziși care alcătuiesc o grupare etnică din cele mai mari și mai puternice ale pământului. Austria dimpotrivă apucă și ea pe calea Turciei, fiind și ea tot un stat nefiresc alcătuit din niște minorități stăpânitoare (Nemți și Unguri) și majorități supuse (Slavi, Români, și Italieni). Un proces de răsturnare a pozițiilor este neapărat, pentru ca lucrurile să vină în cumpenirea lor firească : *Majoritatea stăpânitoare, iar minoritatea supusă*. Nemții nu vor voi să ajungă în această situație subalternă și se vor duce la Germania, sporind încă cu vre o 9,000,000 cifra și așa impunătoare a marelui Imperiu German. Ungurii vor ajunge acolo unde-i gonește neîmpăcata soartă, determinată de rasa lor, ne în stare de a pricepe și ași asimila civilizația europeană. Ei nu pot să înțeleagă că singura lor scăpare ar fi alianța cu Românii și deci părăsirea tendinței și a mijloacelor sălbatice puse în lucrare pentru a maghiariza pe Români. Ungurii vor ajunge deci iloții civilizației europene.

Nu se poate tăgădui adevărul cel mai presus de orice îndoială, că Austria merge spre înfăptuirea deocamdată cel puțin a unui imperiu *trialist*, compus din Germani, Maghiari și Slavi, pentru a trece apoi la alcătuirea unui imperiu slav (Boemi, Moravi, Poloni, Ruteni, Slovaci, Croați și Sârbi de un total de mai bine de 20,000,000) atunci când Germanii se vor contopi în marea Germanie, iar Ungurii se vor prăpădi.

În o asemenea perspectivă care ne arată insula cea mare a poporului român bătută din toate părțile de valurile slave—Maghiarii nu vor mai avea nici o însemnătate—putem noi să ne înduşmănim cu partea cea mai de samă a acestui neam, cu Rusia și cu Sârbia ? De acum înainte vom face politică cu Slavii, și deci e neapărat să ne apropiem de ei și să ne folosim de disensiunile lor pentru a ne asigura existența, precum mai înainte ne foloseam de disensiunile dintre Austria germano-maghiară și Rusia, pentru a ne apăra ființa de cotropiri. Să ne folosim deci deocamdată de rivalitatea fericită pentru noi dintre Bulgari și Sârbi din care cei d'întâi sunt împinși, prin ambiția lor nemăsurată, a zdrobi pe un popor frate și a se dezbină de matca slavizmului, pentru a ne impune noi în fruntea confederației balcanice care, odată înjghebată sub conducerea noastră, ne va asigura existența în sinul mării de Slavi încunjurătoare și va adună în jurul trunchiului României libere răschiratele ramuri ale neamului întreg.

BCU Cluj / Central*University Library Cluj

Așa credem noi și mulți alții. Sunt împărtășitori ai unei politici anti-ruse și plecate Austro-Ungariei. Care părere va învinge și care din ele va conduce la bine ? Nu se poate spune de mai înainte. Evoluția va impune pe una din două care va trebui să se realizeze fie spre binele, fie spre răul poporului român, după cum va fi scris în cartea oarbelor destine să trăim sau să pierim. Noi însă să luptăm pentru ceea ce credem noi, cu slabele puteri ale inteligenței noastre față cu firea lucrurilor, că este bine. Evoluția va hotărâ.

«Noua Revistă Română» 1 Sept. 1913

Quousque Tandem !

Cu aceste cuvinte a sunat vocea tunătoare a oratorului roman, când s'a suit la tribună pentru a ataca lăncezala Romanilor față cu îndrăzneala lui Catilina. *Quou-*

usque tandem repet și eu, când văd nepăsarea și amortirea noastră, a Românilor din Regat, față cu purtarea Ungurilor către frații noștri de peste munți.

De când e lumea nu s'a văzut mai mari sâlnicii adunate pe capul unui neam de oameni; de când e lumea nu s'a chinuit mai cumplit sufletul unui popor, pentru a'l sili să-și lepede graiul și să îmbrățișeze un graiu și o minte străină. Dar iarăși de când e lumea nu s'a auzit ca frați ai poporului chinuit să priviască cu atâta nepăsare la asemenea torturi suferite de frați, fără a spune un cuvânt de protestare, fără a face o schimă; ba din contra arătând către poporul călău o față blândă, o plecare la toate cererile, o îndrumare a politicei noastre conform cu interesul acestuia.

Crezul Triplei Alianțe stă sfânt în sufletul guvernanților noștri și emanciparea noastră de legătura ei ne pare până acuma, un gând rătăcit!

Dar pentru ce am stă în Tripla Alianță, când ea nu mai există? cînd Germania, după modul cum s'a purtat cu noi, după modul cum s'a purtat cu Grecia, arată învderat că politica exterioară a Imperiului German, este, nu numai deosebită, dar chiar dușmană aceleia a monarhiei Habsburgilor? Și dacă ar mai rămânea o îndoială, articolele presei germane care toate atacă pe Austria în chipul cel mai violent pentru politica ei externă, ar fi deajuns pentru a ne convinge! Apoi Albania nu va fi oare o pricină de veșnică neînțelegere între Austria și Italia? Dar în ce constă Tripla Alianță de cît în o lucrare politică exterioară comună? Imdată ce această legătură s'a rupt, se mai poate vorbi de Tripla Alianță? Numele ei va rămânea cîtva timp, dar numai ca un epitaf pe un mormânt.

Așa stînd lucrurile, nu avem de loc nevoie de a ne îndepărta de Germania și de Italia de care ne leagă mari și vajnice interese; de aceste două puteri caris'au purtat curat și cinstit cu noi, în marea criză prin care am trecut, pe când Austria ne-a lucrat pe dedesubt, pentru a ne zdrobi, pe Sârbi și pe noi, cu ajutorul Bulgariei. Și oare pentru ce eram noi alipiți de Tripla Alianță? Este învderat că numai din pricină că în ea figură marele Imperiu German, stălpul politicei europene. De nevoia lui ne aplecaserăm noi către această alcătuire internațională, și nu de dragul Austro-Ungariei, cea mai cumplită duș-

mană a neamului nostru ; căci dușman este acel ce vrea să ne distrugă ; iar a distruge jumătate din o ființă, este a o distruge în totul, de oarece nu se poate ca jumătatea ei vie să stea lipită de jumătatea ei moartă.

Dar se pretinde că Austria ne vrea binele. Au doar împăratul Austro-Ungariei nu a felicitat pe Regele nostru ? Intre miniștri de externe ai ambelor State nu s'au schimbat telegrame drăguțe ? Presa vieneză nu ne-a lăudat, nu ne-a aprobat ? Ce voim mai mult de cât aceste dovezi de simpatie netăgăduită, venită măcar în urma tuturor ? Dar ce să zicem de ținuta celeilalte jumătăți a monarhiei vecine ? De insultele și batjocurile, răsfățate pe fiecare zi în ziarele ungurești la adresa Românilor din Regat ; de bucuria cea nespusă ce o arată față de criticile ce apar, din nenorocire, în ziarele noastre, generalizând abuzuri singurate, și care caută a coborî valoarea vitezei și neasemănatei noastre armate ? Apoi cum putem noi fi bine văzuți de jumătate din monarhia vecină și maltratați de cealaltă ? Știm că monarhia Habsburgilor are două capete chiar în stema ei, și bine face că are două, căci a avut în tot decursul istoriei nevoie de două fețe pentru a se conduce ; dar nouă nu ne convine o politică de acest fel, și de aceea am voi să știm odată lămurit și limpede cu cine stăm noi alături, când e vorba de Austro-Ungaria ; cu Austria care chip ne vrea binele, sau cu Ungaria care ar vrea să ne vadă stinși de pe fața pământului ; căci amândouă împreună nu pot merge.

Și fiindcă, după cum este cunoscut, Austria ascultă de Ungaria în toată purtarea ei, apoi chiar dacă ar fi adevărat că ea ne vrea binele, încă e atrebue să ne impună răul, ca una ce stă la ordinele Ungariei, dușmana cea mai neîmpăcată a neamului nostru.

Iată deci cum se pune întrebarea pe adevărat. A ne îndepărta de Austro-Ungaria este o cerință neapărată a vieții noastre de Stat și de popor, din cauză că între noi și Unguri este o dușmănie ireductibilă, o dușmănie care nu se poate încheia decât cu peirea sau a neamului românesc sau a oardelor maghiare. A ne lepăda însă de o prietenie falsă și nefastă, nu vrea să zică a părăsi pe Germania și pe Italia, adevăratele noastre sprijinitoare, ca unele ce au cu noi o comunitate de interese, ci numai pe Austro-Ungaria, cu care relațiile noastre nu pot fi decât dușmane, din cauza situației noastre reciproce.

Care este cauza acestei dușmăanii cu jumătatea ungurească a Monarhiei? Este faptul că baștina cea mai neaoșă a poporului român este subjugată de Unguri; că ei și-au pus în gând a'i desființa firea românească, pentru a o preface în Unguri, și a spori deci cu 4.000.000 de suflete numărul cel de tot subțire al poporului unguresc. Ungurii neputând ajunge această țintă, prin desnaționalizarea voluntară a neamului românesc, caută să o dobândească cu sila, și de aici provine purtarea lor cea crudă și lipsită până și de cel mai elementar simț de dreptate față cu Românii, cărora le atacă școala, biserica, limba, terminologia geografică, numele de botez și de familie, le sapă starea economică, căutând a'i aduce la sapa de lemn. Din banii Românilor se întrețin numai școale ungurești, gimnazii și universități ungurești; se plătesc judecători și administratori pe cari Românii nu'i înțeleg nici în vorbă nici în scris; se plătesc jandarmii cari duc pe gazetarii ce păcătuiesc contra ideii *sfinite* a Statului maghiar, la închisoare; se dau mulțămiri zbirilor care bat și impușcă pe Români la alegeri; se corup alegătorii pentru a vota contra candidaților la deputație Români; într'un cuvânt bani românești slujesc la susținerea sistemului de terorizare care trebuie să realizeze visul de aur al Maghiarilor, de a preface în nație maghiară întreaga suflare românească.

Pe când dincolo de Leitha guvernul austriac a văzut că nu poate mântine unitatea Statului, ori cât de subredă ar fi, decât concedând popoarelor autonomia legislativă care aduce după dânsa respectarea limbei și dezvoltarea culturai naționale, cum se face la Boemi, Moravi, Sârbii din Austria, Italieni, Poloni și Ruteni,—dincoace de Leitha predomină un sistem de îngrozire care nu recunoaște nici un drept al națiilor, proclamă cu tot atâta neadevăr pe cât și sfruntare, că o singură naționalitate are drept de viață și de îngrășare din munca și sudoarea tuturor celorlalte: sfânta nație maghiară.

Numai într'un punct par a se întâlni ambele părți ale monarhiei: în prigonirea elementului românesc pe care Austria îl jertfește și ea, în Bucovina, Rutenilor. Și cu toate acestea, mai primejdioasă pare a fi favorizarea Slaviilor, cari sunt în număr așa de covârșitor în Austria propriu zisă, decât Românii al căror număr este atât de mic (vre-o 400,000 în Bucovina). După cât se vede Austria fa-

vorizază pe Ruteni pentru a creea în Galiția o contrapondere Polonilor, ale căror pretenții devin pe zi cu zi mai rostite.

Prin urmare nu avem nici un motiv rațional a sprijini un Stat care tinde la uciderea jumătății celei mai curate și deci mai bune a neamului nostru. Și dacă pentru a apăra această laltă jumătate, trebuie să jertfim pe cea de peste munți, atunci prefer, fără nici o răsgândire, moartea întregului, căci *este cea mai mare rușine, cea mai mare nevrednicie de ați ucide frații, tata sau mama, pentru a trăi tu !* Și noi nu facem altceva, decât comitem această crimă monstruoasă când lăsăm să se gâtie, fără nici o protestare, pe frații noștri de peste munți !

* * *

Dacă până acum am suportat această stare sufletească îngrozitoare, a fost—s'o spunem curat și pe fața—fiind că ne temeam.

Primam ca o dogmă nerăsturnabilă, că Tripla Alianță e un bloc neștirbit, că a te atinge sau a te lepăda de una din puterile ce o alcătuiește, e a te atinge sau a te lepăda tot odată de toate. Apoi cu tot rezultatul strălucit dobândit de ostirea noastră în 1877, nu avem încredere în puterile noastre. Ni se pare însă că două evenimente au venit să ne scoată din această îndoită înșelare. Cu prilejul conflictului din Balcani, s'a văzut că legătura Triplicei era mult mai slabă de cum ne-o închipuiam, și puterile poporului Român s'au desvălit deodată și neașteptat înminunaților lui ochi.

Că blocul Triplei Alianțe era un aglomerat de pietre și nu un darab de marmoră, s'a văzut din politica urmată de puterile ce o alcătuiau față cu statele rivale din peninsula Balcanului. Și această desagregare a Triplicei are un motiv mai adânc. Se știe că, până acum sunt câțiva ani, integritatea Imperiului Otoman era o dogmă nerăsturnabilă a politicii europene ; ba chiar la începutul conflictului balcanic, Austria mai ales, sprijiniă ideea neschimbării relațiilor teritoriale din peninsulă. Acest principiu s'a împrăștiat ca fumul la vânt, când Europa a văzut că Turcia este *slabă*, căci tovarășia se închee numai cu cei voinici ; celor mișei și păcătoși le dai cu piciorul ! Așa a făcut și Austria și Europa cu Turcia, pe care a lăsat-o în

voia soartei ei. După Turcia vine acum rolul Austriei, al doilea *om bolnav* din Europa, și bolnav de aceeași boală care a pus capăt zilelor Împărăției Mahomedane în Europa, anume de boala constituțională și ereditară a tuberculozei interne: alcătuirea nefirească a unui Stat în care o majoritate eterogenă, cată să fie stăpânită de o minoritate iarăși eterogenă și nici măcar de o minoritate omogenă. Și Austro-Ungaria este astăzi slabă, și slăbește pe fiecare zi, cu cât se accentuează mai mult tulburările naționale din ambele părți ale monarhiei. Ceea ce s'a întâmplat cu Turcii din partea Europei, se va repeta cu Austro-Ungaria din partea Germaniei. Și ea devenind slabă și neputincioasă, Germania nu va voi să-și încurce viața cu dânsa și-i va aplica și ei măsurătoarea piciorului. Iși va trage pe cei 9,000,000 de Germani din Austria care de mult timp tind la întrunirea cu patria mună, iar restul conglomeratului, se va duce fiecare parte către centrul de atracție planetară de care țin, iar Germania se va rotunji și va forma un imperiu uriaș de 80,000,000 de suflete.

Pe de altă parte ne-am convins că poporul român e mult mai tare de cum el însuși o crede, precum ne-a dovedit-o neasemănatul avânt al mobilizărei.

Și cât de tari suntem, se vede de pe aceea că, cu toate că nu eram pregătiți de războiu, nici ca intendență, nici ca serviciu sanitar, am dovedit o putere de rezistență, o disciplină și o iubire de țară mai presus de ori ce închipuire. Dar oare numai în aceste elemente stă puterea noastră? Ea se mai adaugă încă și cu altele: mai întâi cu comunitatea noastră de năzuinți și de ideal cu Sârbia, ambele popoare, atât Sârbii cât și noi Românii, având de dezrobit din jugul austro-maghiar, os din osul nostru și sânge din sângele nostru. Apoi în cazul unui conflict între noi și Unguri, oare le-ar fi moale acestora a casă la ei, unde mențin pe Croați și pe Sârbi numai prin proclamarea stărei de asediu și pe Români prin temnițe și îngroziri? Oare nu s'ar rădica o furtună lăuntrică în Ungaria, în care sunt numai 8,000,000 de Unguri (din cari 2,000,000 de Evrei) și 12,000,000 de nemaghiari cari ar prăbuși nevrednica organizare întemeiată pe nedreptate, în noianul pieirei? Ce așteaptă Românii, Sârbii și Croații, ba și Slovicii și Rutenii din Ungaria, decât a vedea tăișul săbiilor sârbești și române sclipind deasupra Carpaților, pentru a

se răsculă cu toții și a trece civili și militari, la frații lor de sânge? Cum, cred Ungurii că ar putea împinge la luptă regimentele românești contra Românilor și cele sârbești contra Sârbilor, spre a susține predominarea maghiară? Trebuie să fi pierdut un popor până și cel mai elementar bun simț, spre a crede cu puțință o asemenea monstruozitate.

De și chiar perspectiva unui războiu cu Ungaria nu ne-ar speria de loc, totuși nu cerem așa ceva, ci lăsăm ca timpul să-l aducă dela sine în poalele lui fermecate. Atâta numai cerem, și aceasta cu stăruință, să nu mai tăcem ca peștele la toate loviturile ce cad pe fie ce zi pe capul fraților noștri din Transilvania și, sub pretextul că nu se cuvine să ne amestecăm în trebile interne ale altui Stat, să asistăm cu mânele încrucișate la jertfirea jumătății însăși a ființei noastre.

Un lucru este sigur, că dacă noi nu vom declara Austro-Ungariei războiu pentru a desjuga pe frații noștri de acolo, apoi de sigur că nici ea nu va face un *casus belli* din protestările noastre. Cât că se vor întrerupe relațiile comerciale cu noi, iarăși să nu ne sperie, de oarece balanța comercială cu Austro-Ungaria nu este favorabilă nouă. Mai mult cumpărăm noi dela dâșii, decât ei dela noi; mai mult se îmbogățesc ei dela noi decât noi dela dâșii, încât nu noi, ci ei ar pierde din o asemenea măsură.

Să nu mai tăcem, ci să răspundem cu represalii tuturor atacurilor îndreptate de Unguri contra Românilor din Statul lor. Să torturăm și noi întocmai cu măsurile luate de Unguri contra fraților noștri, pe frații lor, Ciangăii din județul Bacăului, care după cum se știe nu vorbesc nici un cuvânt românește, silindu-i și pe ei, prin măsuri draconice, a-și lepăda firea ungurească și a deveni Români. Să nu iscodim însă nimic nou, ci să copiam *ad litteram* dispozițiile luate de Unguri contra Românilor, împiedicarea vorbirii ungurești, românizarea numelor de familie și de botez, numirea de preoți catolici de neam român și altele *ejusdem farinae* luate din moara de desnaționalizare a Ungurilor. Protestarea noastră va fi nu numai prin presă, ci prin parlament și prin organele noastre politice contra barbariilor cărora sunt supuși Românii din Ardeal, după același principiu care împinge pe popoarele Europei a protesta contra sălbătăciilor și grozăviilor comise

de Bulgari asupra prinșilor, femeilor și copiilor popoarelor protivnice lor — cu toate că și aici este tot un amestec în afacerile lăuntrice ale altor State. Dar când e vorba de apărarea existenței, dreptul suprem nu numai omenesc dar și întregii sferi a organismelor, atunci orice alte considerații trebuie să amuțască; căci numai cu acest preț se poate menține acel bun nespus de scump sădit de natură însăși în lumea ce ne 'ncunjoară: viața!

«Noua Revistă Română», Sept. 1913.

Răspuns comitelui Andrassy *Tw*

Sovinismul maghiar a găsit în comitele Andrassy un organ pentru a 'și manifesta iarăși simțimintele negative ce le hrănește în privirea Românilor. În un articol din nu știu care gazetă ungurească vrea să dovediască Românilor că o îndepărtare a Regatului român din Austro-Ungaria în un conflict eventual între Rusia și acest imperiu, ar putea să'i devie fatală; că Ungurilor însă puțin le pasă de ținuta Românilor, întru cât Austro-Ungaria poate să'si ocrotiască altfel interesele sale.

Că Ungurii fac numai pe marii și puternicii, iar în realitate le tățae inima de frică, când se gândesc că ar putea fi expuși la o lovitură ruso-română se vede din exercițiile desperate de logică (?) pe care nobilul comite le execută pe trapezul politic, pentru a convinge pe Români despre greșala ce ar face, dacă s'ar uni cu Rusia, căci altfel pentru ce ar pune atâta osteneală nobilul comite de a convinge pe un popor *de al căruia ajutor nu au nevoie?*

Aceasta ne amintește altă afirmare tot atât de exactă a altui comite, președintele consiliului, Tisza, care afirmă în parlament că în împăcarea cu România nu este împins absolut de nici un interes exterior și mai ales nu de acel de a atrage către Ungaria simpatiile Regatului român.

Ambele afirmări sunt absolut false. Ungurii s'au speriat cumplit când au văzut desfășurarea uriașă de puteri adusă la lumină prin mobilizarea efectuată în regatul României și sub presiunea Austriei, a Germaniei și a Italiei, s'au gân-

dit a îndulci raporturile întrând în tratări cu Românii din Statul lor.

Aceasta ie adevărul și nici o sofisticare nu'l poate înăbuși.

Să vedem acum care este adevărata situație a Austro-Ungariei în caz de conflict cu Rusia, și dacă în adevăr i-ar fi așa de indiferent dacă regatul Român ar merge cu ea sau împotriva.

Austro-Ungaria să nu uite că majoritatea populației ei este de origine slavă, că Rusia este un Stat slav, și că în zilele noastre popoarele nu mai slujesc numai de material bun de exploatat, de supt și ucis în folosul dinastiilor, ci că se mai gândesc puțin și la interesele lor proprii. Cum cred oare Germanii din Austria și Ungurii din Ungaria că majoritatea slavă se va jertfi așa fără nici o șovăire pentru apărarea minorității, în cazul când interesul acelei majorități ar cere o altă purtare? Nu știm zău ce ar face chiar acum acea majoritate slavă, când trăiește încă bătrânul împărat, și dacă respectul bătrâneței ar fi îndestulător pentru a-o face să-și uite neamul; dar oamenii nu trăiesc veșnic, și trebuie să ne deprindem cu ideea unei schimbări de persoană pe tronul Habsburgilor, ori cât ne-ar îndemna spiritul creștinesc a dori ca această schimbare să nu se întâmple încă.

Acum sau mai târziu un conflict cu Rusia nu este de dorit pentru Austro-Ungaria, căci un asemenea conflict ar putea avea de rezultat revoluții interne ale Boemilor cu Moravii, ale Italienilor, ale Croaților cu Sârbii, ale Slovacilor și Rutenilor și după cum este de crezut și Românii care sunt obișnuiți a se prinde în horă, nu ar lăsa să se închege fără dănsii mărețul ei cerc.

Nu ar ști guvernul Austro-Ungar pe care regimente să le întrebuițeze spre a înăbuși răscoalele și pe care să le trimită spre a întipini atacul din afară. Cred că autoritățile Austro-Ungare sunt pe deplin convinse despre relațiile ce există între ofițerii diverselor naționalități ale Monarhiei și cum sunt nevoiți să încredințeze paza liniștei Boemiei regimentelor germane, aceea a Transilvaniei celor ungurești, iar pe cele românești le trimit în Bosnia și Herzegovina, căutând totdeauna să le potrivească astfel ca nu cumva oastea de pază să fie recrutată din partea locului.

Apoi oare se chiamă această stare internă puternică și liniștită, și pe o așa de șubredă alcătuire se poate bizui un Stat să se lupte cu un altul?

Dar cât s'ar mări primejdia când România ar face cauză comună cu Rusia contra Austro-Ungariei! Comitele Andrassy care se crede că e tot așa de mare strateg pe cât și cap politic, nu se teme de a susține că, dacă am merge cu Austria contra Rusiei, nu am expune atâta Statul Român, cum ar fi expus dacă am merge cu Rusia contra Austriei, căci în cazul când am avea de dușman pe Austro-Ungaria ne-ar lipsi *apărarea firească dinspre Ungaria*. Poate să nu creadă cineva ca un om cumințe să fi scris asemenea absurdități. Dar ele sunt cu toate acestea tipărite în mai multe ziare care au reprodus articolul nobilului comite.

Apoi nouă ni se pare că mai ușor pot fi apărate pa-surile Carpaților în contra unui atac al Ungurilor, decât șesurile Regatului contra unuia din spre Răsărit. Dar numai munții ne-ar ocroti contra unei lovituri din partea Apusului? Se vede că Ungurii au uitat că Transilvania care este tocmai în hotar cu România, este locuită aproape în totalitatea ei de Români, de oameni de un sânge și de un neam ca acei din Regat, și că acești Români din Transilvania ar fi tocmai acei ce s'ar prinde mai cu drag în hora revoluționară.

Să feriască Dumnezeuul lui Almoș, Arpad, Tuhutum și Sf. Ștefan pe Unguri de un atac al Rușilor uniți cu Românii: căci numai aceștia din urmă ar fi îndestui cu ai lor 12,000,000 să zdrobească cele 6,000,000 de Unguri curați, paralizați prin răscoalele Sârbilor, Croaților, Slovacilor și Rutenilor.

Cât despre ținuta Rușilor față cu noi, credem că ea ar fi așa cum trebuie să fie după necesități politice și actuale. A văzut doar Austro-Ungaria că Rusia a părăsit chiar pe Bulgari, popor slav, cel puțin prin limba, când i'a văzut că înclină spre Austro-Ungaria.

Dușmanul cel mare al Rusiei nu a fost niciodată România, ci monarhia habsburgică, și unui popor care i'ar veni în ajutor pentru desființarea acestui rival secular, ar fi în stare Rusia să-i conceadă toate cererile, cu atât mai mult ca, în România mărită, Rusia ar avea un Stat puternic, cult și destoinic care, gravitând în orbita ei politică, nu ar mai arunca umbră decât asupra altor corpuri, nu asupra centrului dela care ar primi lumină și căldură.

În rezumat, spre încheiere, să nu facă Ungurii așa de mult pe grozavii, când în realitate le tâțâie inima de frică când se gândesc la un atac din partea Românilor.

« Universul » Sept. 1913.

Cumpăna cea mare

Nu mă voiu ocupa cu ceea ce ar fi trebuit să facem dela începutul crizei balcanice; căci socot de prisos de a critica cele ce nu se mai pot îndrepta. Luarea noastră a mințe trebuie să se îndrepte asupra situației actuale, spre a vedea ce este de făcut de acum înainte.

În repeziciunea amețitoare cu care se schimbă evenimentele în fiecare moment, se schimbă și situația politică internațională, și aceea a poporului român, singura care ne interesează în grad mai înalt.

După ce Turcia a fost zdrobită și anume fără speranță de a se mai putea reîntreza, și s'a schimbat astfel configurația politică ce ne înconjură la sudul Dunărei, acum se ivește altă complicație care, dacă nu vom băga bine de seamă, poate să aducă după finis Turciae, finis Romaniae. Anume: Austria nu vrea să consimtă cu nici un preț la întinderea Sârbiei peste Albania până la Marea Adriatică; iar Sârbii nu pot consimți nici ei, iarăși cu nici un preț, la rămânerea lor sub jugul economic al Austriei, adus prin lipsa unui port la aceiași mare. Din această cauză un conflict este aproape de izbucni între Serbia și Austria, în care conflict Statele balcanice ce au luptat împreună pentru desrobirea lor din jugul otoman, vor sări în ajutorul aliatei lor, așa că un războiu se va încinge între Austria și ele. Dar războiul nu se va opri aici; căci și Italia susține independența Albaniei, tot de teamă de a nu se apropia Sârbii de malurile Adriatice. Se spune că și Germania ar sprijini aceeași năzuință a celor două aliate ale ei, în cât Tripla Alianță amenință Statele balcanice. Aceste la rândul lor vor fi sprijinite de Rusia și prin urmare și de Franța și de Anglia, puterile din Tripla

Înțelegere, în cât se desemnează pentru viitor un războiu uriaș european între aceste două grupări mari politice.

* * *

Este vorba acuma ce ținută trebuie să aibă România față cu acest mare conflict care amenință să răstoarne din fundament situația politică a Europei?

Se zvonește în toate părțile că România este legată de Austria și că noi trebuie să slujim de avangardă în războiul pe care monarhia Habsburgilor îl va întinde asupra Statelor slave la sudul Dunărei. Se zice că România și'ar fi dat cuvântul și că nu ar putea să'l retragă.

Vești neliniștitoare de mobilizare se aud în toate părțile; doliul anticipat întristează și desnădăjduște familiile; întreaga țară tremură înaintea perspectivei unei vărsări de sânge, și această vânzoleală atât de cumplită abătută pe capul poporului român, pe ce este ea motivată? Care sunt interesele noastre în conflictul dintre Austria și Serbia? Ce putem câștiga și ce putem pierde din împărțirea noastră la acest conflict? Iată întrebări de cea mai mare gravitate, căci dela hotărârea noastră în această grea cumpănă, atarnă chiar existența României.

Nu e vorbă, pentru a ne interesa în cauză, se emite în chip pieziș de Austria, ideea că suntem interesați la soarta Aromânilor din sudul Balcanilor. Este drept că o frântură a neamului nostru, deși ceva mai îndepărtată, poate fi periclitată prin constituirea mai puternică a slavismului ce se întinde la sudul Dunărei. Dar soarta Aromânilor este greu de apărat, din cauză că ei nici măcar nu locuiesc laolaltă un teritoriu oarecare, ci trăesc cei mai mulți în mici insule răspândite între Slavi și Greci. Nu ar putea fi salvați nici măcar prin constituirea unei Albanii neatârinate, și iată de ce noi credem, că această fățărire a interesului nostru în chestia Macedo-Românilor este numai cât o momeală înșelătoare. Interesul nostru cel mare este la nordul Dunărei, în Dacia Traiană, unde nu avem decât să întindem mâna în dreapta sau în stânga, pentru a redobândi țări românești locuite de Români.

* * *

Este vorba cum să conducem trebile, așa ca nu nu-

mai să nu ieșim primejduiți din focul cel mare ce se va încinge tot mai tare în jurul neamului nostru, ci să ne alegem chiar cu un câștig care să conducă măcar în parte la reîntregirea lui ?

A face politică austriacă, a declara războiul Bulgarilor, Sârbilor și Muntenegrenilor, pentru a sprijini interese austriace, sub masca perfidă și înșalătoare a apărării Aromânilor, este cea mai uriașă greșală ce am putea-o comite în momentul de față. Dacă Austria are interes să opriască pe Sârbi de-a se întinde în Marea Adriatică, nu are decât să-și apere ea singură interesele ei, iar nu noi să ne facem organul apărării unor interese ce nu sunt ale noastre. Iată pentru ce nu este de loc înțelept de a ne amesteca în conflictul austro-sârb.

Mai întâiu e rușinos și imoral de a cădea asupra unor popoare cari și-au vărsat aproape ultima picătură de sânge, pentru a dobândi emanciparea fraților lor zdrobiți de vitriga stăpânire otomană. Am avea aerul măgarului din fabulă care văzând leul rănit și trântit jos, îi dă și el un picior. Să ne amintim că cu sângele nostru am contribuit la neatărnarea Bulgariei, și acum tot acest sânge să-l vărsăm pentru a o pune înapoi sub Turci ; căci sprijinirea Austriei echivalează cu aceea a Turciei.

Dar în afară de această piedică morală, interese mari politice trebuie să ne împiedice de a da mană de ajutor Austriei în războiul ce se va încinge. Austria este și ea un organism politic foarte șubred, și dacă nu este desorganizată în halul acela în care era Turcia, nici ea nu se află, din punctul de vedere național, într-o situație mai bună ca Impărăția Otomană. Noi credem că la un războiu cu Statele slave dela sudul Dunărei, acele de aceeași naționalitate din Austria vor provoca mai curând o revoluție, decât să meargă să-și ucidă pe frații lor ? Pe ce contează Austria în acest războiu ? Pe puținele regimente germane, pe cele ungurești și pe cele românești din Transilvania și Banat. Dacă ne are și pe noi Românii din România liberă alături cu ea, va căuta să zdrobiască pe Slavii din sudul Dunărei mai ales cu ajutorul Românilor.

* * *

Această perspectivă este plină de pericol pentru viitorul neamului românesc, căci ne va îndușmăni pe vecie

cu rasa slavă în întregimea ei. Este de observat, însă, că prin victoriile Slavilor de peste Dunăre, se va constitui la sudul fluviului un Stat sau o confederație slavă destul de puternică ; că Rușii ne învecinează la răsărit și că într'un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, o Austrie tot slavă va înlocui formația Austriei hibride de astăzi ; căci Germanii din Austria se vor alipi de Germania ; Ungurii vor fi răsturnați din stăpânirea lor de către Slavi și Români. Astfel neamul românesc va fi înconjurat din trei părți dela răsărit, dela mează-zi și dela apus, cu un ocean de Slavi de care nu e înțelept să fim despărțiți, pe lângă rivalitatea inerentă a rasei, și de o dușmănie așa de ascuțită ca aceea ce s'ar naște din zdrobirea aspirațiilor slave de către noi, ca organ înconștient și orb al perfidei monarhii anstriace.

Aceste toate sunt rezultatul aruncării în viitor a liniilor de perspectivă pe cari istoria de până acum le-a desfășurat în diversele popoare ce ne încunjură. Este singurul mijloc al istoriei de a lumina viitorul, din cercetarea trecutului : căci ea este în neputință de a prevedea însăși faptele nouă ce se vor ivi în acel viitor, și singurul ei mijloc de a pătrunde tainele ascunse ale lucrurilor ce au să fie, este numai cât directiva liniilor conducătoare.

Aceasta ne arată însă într'un chip învederat predominarea rasei slave în Orientul Europei, a rasei germane în mijloc și a rasei latine în Apus, afară de rasa anglo-saxonă care are o poziție absolut aparte.

Noi Românii avem nefericirea de a fi îndepărtați de Statele latine și aruncați ca o insulă în oceanul slav ce înneacă cu valurile sale întregul Răsărit european. Este vorba acum de a căuta să asigurăm existența noastră în această nouă condiție de viață în care ne-a pus evoluția ce se desfășură în omenirea europeană.

* *

Până acum am făcut politica cu Tripla Alianță și cum o spun într'un articol asupra *regelui Carol I*, publicat în „*Viața Românească*“ politica urmată de noi a fost bună până acum, căci se sprijină pe formația cea mai puternică. Singura garanție, însă, de existență a organizmelor politice mai mici, e de a se rezema pe acele mari și covârșitoare. Dar politica se schimbă ; nu este ceva sta-

tornic, și potrivit cu schimbările constelațiilor politice, trebuie să se schimbe și conducerea afacerilor noastre. Prin noiele evenimente se desemnează o altă grupare de puteri care trebuie să schimbe numai decât și linia noastră de conducere, și această schimbare trebuie să se îndeplinească prin evoluția noastră către popoarele slave, și părăsirea legăturilor cu Tripla Alianță.

În orice caz însă, pentru a se hotări ce direcție trebuie să dăm politicei noastre externe, cred că ea nu poate fi determinată numai de voința și de legăturile unui singur om, fie el chiar cea mai înaltă reprezentare a poporului român. Fiind în joc existența țării, trebuie ca țara să se pronunțe. Dar fiind că camerele acum nu sunt încă alese și cele vechi au fost disolvate, trebuie înlocuită lipsa parlamentului printr'un mare consiliu al tuturor căpiteniilor politice ale țării, în felul aceluia ce a fost convocat în 1878 când era vorba de a ști dacă vom lua sau nu parte cu Rușii la războiul contra Turcilor. Numai pe temeiul unei hotărâri a fruntașilor țării, putem noi risca viitorul acestui popor, iar nu pe motivul unor angajamente luate din timpuri mai vechi, când situația politică internațională era cu totul alta de cât cea de astăzi. Mai la urmă cine are să plătească din vălmășagul încins în jurul nostru, va fi poporul român. El trebuie deci întrebat asupra soartei ce vrea să-și croiască.

Atâta pentru astăzi de și mai sunt multe de spus în această privință.

« Adevărul », Sept. 1913.

Politica externă a României în viitor

(Evenimentele atât de importante prin care a trecut și trece încă țara românească, botezul de sânge și zbuciumul care nu pare cătuși de puțin potolit, în jurul Balcanului, m'au făcut să-mi îndrept pașii spre locuința ilustrului nostru istoric și om politic d. A. D. Xenopol, spre a-i solicita un interview pentru ziarul „Dreptatea“.

D-l A. D. Xenopol, care cunoștea bine manifestarea

frumoasă și punctul de vedere al „Dreptăței“, cu figura luminoasă și cu bunavoința d-sale caracteristică, s'a grăbit a face pentru „Dreptatea“ și cetitorii săi o expunere asupra politicii și evenimentelor noastre externe, amănunțită și foarte interesantă.

La întrebarea mea asupra: *relațiunilor noastre diplomatice cu Austro Ungaria*, d. A. D. Xenopol răspunde textual următoarele:)

— «Relațiile noastre trebuie să corespundă cu simțimintele și scopurile pe care Austro-Ungaria le manifestă față cu noi. În toate timpurile până astăzi Austro-Ungaria a fost cea mai neîmpacată a noastră dușmană. Pe scurt, aș aminti răpirea Bucovinei, luarea Mehadiei și a Dornei, combaterea Unirei și a dinastiei streine, adică a mijloacelor noastre de întărire a organizmului politic; scopul ei de a ne secfestra Dunărea, purtarea ei în aplicarea tratatului de comerț din 1875 și, acum la sfârșit, ajutarea Bulgarilor pe sub ascuns contra noastră, când noi eram chipurile aliații ei, alipiți fiind de Tripla Alianță.

„Relațiile între popoare sunt necesare, date de împrejurări, de și oamenii politici pot să le dea momentan aparențe contrare, Austria trebuie să ne dușmăniască, fiindcă în cuprinsul ei trăesc 4.000.000 de Români; aveă deci interes a nu se întări Statul nostru, a nu se îmbogăți poporul nostru și a nu se cultiva, pentru a nu spori puterea firească de atragere a Românilor de peste munți către noi. Același motiv a împins'o de-a combate totdeauna o întărire a Statului sârbesc ca să nu devie și el un centru de gravitate pentru Sârbii din Austria.

Atitudinea dușmănoasă a Ungurilor

„Această ținută a Austriei a sporit la nemăsuratele, de când Austria a devenit Austro-Ungaria; căci Germanii mai cumiți decât Ungurii, au simțit că este peste putință de a duce la infinit egemonia germană asupra popoarelor de alte naționalități decât poporul domnitor. Ungurii din contra, șovini și dezechilibrați, susțin morțiș că în Ungaria există o singură nație, cea ungurească, și vreau cu orice preț să întoarcă cu forța la naționalitatea lor pe Românii și Sârbii din Statul unguresc.

„De aceia se observă un lucru: ținuta Austriei pro-

priu-zisă față cu Românii este mai mult plină de duplicitate, de cât dușmană pe față.

„Austria ne curteneste, ne felicită chiar pentru izbânda reputată în ultimul conflict ; presa ei ne laudă, încât numai cine cunoaște ascunsurile politicei austriace, pătrunde în adevăratele ei scopuri. Ungurii însă dau dușmănia lor pe față. În timp ce gazetele austriace ne laudă, ei nu știu cum să ne insulte mai grosolan și mai trivial. Pe când Austria ar vrea să modereze apucăturile cele sălbatice ale Ungurilor către frații noștri din Transilvania, Ungurii se năpustesc cu o furie tot mai turbată în contra liniștitului popor român, voină să grăbiască cât se poate mai repede prefacerea lui în Unguri și a sporii astfel pătura prea subțire a propriului lor popor. Este însă de observat că în Austro-Ungaria până acum Ungurii dau tonul și Nemții joacă după fluierul unguresc ; de aici se explică cum se face că, față cu manifestările destul de drăgălașe ale părții germane, guvernul austro-ungar se poartă cu noi într'un chip invederat dușmănos.

„Prin urmare, dacă trebuie să fim contra Austriei, este : 1) fiindcă în toate timpurile această putere nu ne-a voit decât răul și al 2) din cauză că organismul ei politic este așa întocmit încât periclitează viața națională a părții celei mai sănătoase a neamului nostru.

„*A fi prieten cu Austro-Ungaria însemnă numai de cât a jertfi pe frații noștri de peste munți, și aceasta nu o putem face, căci nu este permis a'ți ucide pe fratele, pentru a trăi tu.*”

Situația internă a Austriei e disperată

— *(În cazul acesta — am întrebat — în ce senz trebuie să fie orientată diplomația noastră în viitor ?)*

— „Conform cu cele spuse — a răspuns ilustrul savant — cred că diplomația noastră ar trebui să fie mai energică față cu Anstro-Ungaria, fără a se teme că pentru aceasta s'ar pune rău cu Germania și cu Italia.

„Căci sunt semne foarte văzute că Germania se îndepărtează din ce în ce mai mult în politica ei externă de monarhia Habsburgilor. O sumă de articole publicate de ziarele germane ne arată nemulțumirea poporului german cu încercăturile în care politica Austro-Ungariei complică

pe marele imperiu. O caricatură publicată în *Kladderadatsch*, ziarul umoristic din Berlin, ne arată pe un ulan prusian sprijinind cu umărul şandramaua austriacă. În Austria propriu zisă, cu toate concesiile făcute naţionalităţilor, aceste nu sunt mulţămite şi cer acum altele care caută să încalceze cu totul pe poporul german; aşă, în timpul din urmă s'a proclamat starea de asediu în Boemia. Cât despre Ungaria, relaţiile ei interne sunt din cele mai rele. Croaţii sunt puşi şi ei sub stare de asediu, Slovacii şi Românii fierb de ură contra asupritorilor, şi un ziar român de peste Carpaţi a mers până acolo cu îndrăzniala, să vorbiască de articole scrise cu roş în contra Maghiarilor (adică cu sânge), fără ca cu tot acest atentat la ideea sfântă a Statului maghiar autorităţile ungureşti să fi îndrăznit a aresta pe redactori, după cum le e obiceiul.

„Trădarea de mai dăunăzi a colonelului Riedl este un simptom caracteristic al stărei interne a armatei austriace. Este învederat că cu asemenea armată, ciuruită de simţiminte duşmane contra popoarelor stăpânitoare, nu se poate merge la războiu; de aceea să se observe că în conflictul balcanic Austria a stat mobilizată vre-o 7—8 luni, cheltuind sute de milioane, fără a îndrăzni să facă un pas în afară de frontariile ei. Ea ştie bine că coloneli ca Riedl sunt sute în regimentele ei, compuse din naţionalităţi care nu pot suferi nici stăpânirea nemţească, nici apăsarea maghiară.

Atitudinea Germaniei şi Italiei

„Germania ştie toate acestea şi ea se teme să se înna-
teze prea mult în sprijinirea politicei exterioare a Austriei.

„Germania bate în ratragere, îşi manifestă din ce în ce mai mult o aplecare duşmănoasă către foasta ei aliată.

„Dacă cercetăm cum stau lucrurile cu Italia, ne convingem uşor că nici acelea nu sunt mai înfloritoare. Agitaţia Italienilor din Tirol şi Triest ieă proporţii din ce în ce mai mari, mai ales în jurul chestiei Universităţii italiene.

„Austro Ungaria este puterea cea mai urgentă de Italieni şi aceştia cântă şi acum vestitul lor cântec anti-austriac, care începe cu cuvintele :

*Siamo, Italiani, Giovani freschi
E dai Tedeschi, paura non abiam.*

„Apoi când vedem starea Austro-Ungariei atât de slăbănogită înăuntrul ei, nu ne putem mira că Germania vrea să-i dea cu piciorul. Așa se face totdeauna în politică cu cel slab și mișel, pe când cel tare este totdeauna onorat și respectat. Aceasta din pricină că în politică predomineste principiul forței pus în slujba interesului, iar nu principiul dreptății care apără și pe cei slabi.

„Prin urmare, pentru a reveni la cele spuse mai sus, să nu ne temem că printr'o politică mai puțin supusă față cu Austro-Ungaria ne-am înstrăina simpatiile Germaniei și ale Italiei.

„*Tripla Alianță a fost ; ea nu mai există.*

Trebue să urmărim o politică mai energică

„Astfel fiind lucrurile, putem să arătăm colții vecinei noastre de peste Carpați, fără ca prin aceasta să atingem bunele noastre relații cu puternicul Imperiu German și cu draga noastră soră Italia.

„In ce trebue să constee această politică mai energică a noastră ? Este învederat că numai în privirea soartei fraților noștri de peste munți. Să protestăm nu numai prin presă, dar și prin organele noastre politice în contra cruzimilor și apăsărilor cărora sunt expuși Românii din Ungaria, și să nu ne temem că Austro-Ungaria ar face din asemenea protestări un *casus belli*, mai ales acum când a văzut, prin admirabila mișcare a întregii noastre țări cu prilejul mobilizării, că suntem și noi o forță.

„Și de sigur că Ungurii chiar se vor gândi de două ori înainte de a declara războiul pentru sprijinul ce l'am da fraților noștri subjugati. Un războiu ar fi, pentru Austria și mai ales pentru Ungaria, o cauză de totală descompunere.

„De aceea este probabil că Ungurii vor căuta să ne înșele, făcând oarecare concesii Românilor de peste munți ; dar să nu ne lăsăm orbiți.

„*Să cerem totul sau nimic.* Sau autonomia Transilvaniei, sau cel puțin respectarea drepturilor naționale ale Românilor și reprezentarea proporțională cu numărul sufletelor în parlamentul din Buda-Pesta, sau cum am spus... nimic ; căci nedându-se nimic, revoluția uu va încetă de a sparge gașca maghiară, de a prăbuși șandramaua cea putredă sprijinită de ulanul prusian.

Actualele conflicte din Balcani

(Care va fi rezultatul actualelor conflagrațiuni din Balcani : conflictul albano-sârb și conflictul greco-turc, precum și eventualitatea unui conflict bulgaro sârb ? Care trebuie să fie atitudinea României în aceste conflicte ?)

— „Eu—mi-a declarat d. Xenopol—am obiceiul să nu mă pronunț asupra evenimentelor care nu sunt încă clar desemnate în politica zilei. Conflictul albano-sârb nu mi pare serios, de și el este pus în mișcare fără îndoială de Austro-Ungaria și de Bulgaria. Dar elementul ales de aceste două puteri intrigante, pentru a arunca iar focul în peninsula balcanică, cel albanez, este prea puțin organizat pentru a putea sluji la o uneltire serioasă.

„Cât despre conflictul greco-turc și eventuala alianță a Bulgariei cu Turcia, toate sunt posibile la aceste poame care par a fi zemislite numai cât spre a încurcă lumea cu pretențiile lor, mai mari decât puterile.

„În orice caz, eu cred că România nu poate face pe jandarmul Europei, spre a pune la cumintenie niște poame înnebunite. Dacă ea a luat parte la războiul aliaților între ei, a făcut-o, nu cum se crede numai pentru a împiedeca vărsarea de sânge și în scop pur umanitar.

„Interesul ei principal era de a împiedeca pe Bulgari de a deveni o putere mare, prin zdrobirea Sârbilor și a Grecilor, aruncând astfel descumpănirea în Peninsula balcanică, în defavoarea poporului român.

„România nu a fost jandarmul Europei, ci jandarmul ei“...

* * *

(Și ilustrul istoric se opri aci, nu fără a pomeni însă despre armată, adevăratul element de viață din istoria trecutului poporului românesc, ne uitând să regrete micile neajunsuri din zilele din urmă și blamând pe acei cari caută să arunce greșala unor indivizi asupra întregii instituții.

Pomenind cuvântul „armată“ d. Xenopol părea că vrea să tragă concluzia cea mai normală din toate câte le spusese, prin factorul cel mai important în manifestarea viitoare a noastre politici externe).

Alianța naționalităților

Mărturisim spre rușinea noastră că nu ne sunt cunoscute, așa cum ar trebui să fie, condițiile vieții fraților noștri de peste munți. De aceea rugăm să ni se erte dacă cele ce vor urma în aceste rânduri se vor părea poate neconforme cu starea reală a lucrurilor. Dar cele ce vom spune sunt de o așa tărie logică, în cât ele se impun oricărei minți cugetătoare. E drept că relațiile omenesti trebuie să ție seamă poate mai puțin de încheierile logice decât de condițiile psihologice în care ele se îndeplinesc. Și se poate că, deși logic vorbind, părerea ce vom expune să fie absolut îndreptățită, ea să întâlnească piedeci psihologice în realizarea ei, care să o facă peste putință de gândit măcar, în starea de astăzi, sufletească a naționalităților deosebite de Unguri din regatul Sfintului Ștefan. Dar sfârșim cu aceste considerații și ghicitori filozofice, și intrăm în materia directă.

Este un ce netăgăduit, anume că regimul maghiar a ajuns o groază pentru naționalitățile ce au avut nenorocirea de a fi adunate de fatalitatea istorică sub stăpânirea poporului unguresc.

Tratare mai brutală, mai nedreaptă și mai lipsită de cel mai elementar simțământ de omenie decât aceea pe care Ungurii o impun naționalităților nemaghiare, nu s'a întâlnit nici o dată în decursul istoriei. O pretenție tot atât de absurdă pe cât și de ridiculă este mărturisită la lumina zilei cu cinizmul cel mai revoltător, că în Ungaria nu există decât o singură nație, cea maghiară care are drept a se folosi de toate bunurile vieții de Stat; iar toate celelalte popoare din acest regat trebuie să munciască numai în folosul nației stăpânitoare. Pentru a reflecta numai la Români, este netăgăduit că 4 milioane de suflete sunt ținute să și dea tot rodul activității lor numai spre îngrășarea, cultivarea și poleirea poporului maghiar. Școalele sunt de 2 feluri: Școalele de Stat maghiare cu limba de propunere cea ungurească și școalele confesionale, aceste din urmă susținute din contribuțiile voluntare ale poporului și în care ar trebui să se învețe românește—dar cărora li se impune, pe fiecare an mai mult, programe maghiare

Apoi se ieau în contra acestor școli confesionale o mulțime de măsuri de șicană care, neîndeplinite—din lipsă de mijloace,—conduce la prefacerea acestora în școli de Stat maghiare. Este cunoscut că la Seminarul din Budapesta seminarisții români sunt opriți de a vorbi românește—la Universitatea din Cluj este un singur curs de literatura română propus de un renegat român care mai mult batjocurește decât explică materia pe care o predă.

Judecătoriile dela mică până la mare, cancelariile administrative, ordinele ministeriale, textul legilor—toate își găsesc rostirea în limba maghiară absolut neînțeleasă pentru imensa majoritate a populației române de peste munți. Banii românești mai slujesc spre a plăti jandarmii cari arestează pe gazetarii Români, zbirii cari omoară pe alegătorii Români ce au nenorocirea de a se duce la urnă spre a vota pe unul dintr'ai lor.

Patru milioane de Români sunt reprezentați în camera din Budapesta de cel mult 8 sau 10 deputați, pe când Ungurii adevărați, opt milioane ~~cel mult~~ împreună cu Evreii,—sunt reprezentați prin mai multe sute. Cultura superioară a Românilor, acea universitară, este cu totul înlăturată, în cât poporul românesc este nevoit, pentru ideile mai înalte, a'și încătușa mintea în o limbă absolut străină firei lui latine, pe lângă că e o limbă inferioară, aglutinată, care redă ideile numai prin aproximație și face cu neputință o pătrundere mai adâncă în tainele cugetărei.

Sârbii și Slovicii nu stau mai bine ca Românii, iar Croații deși au autonomie ceva mai răsărită avânduși dieta lor și un guvernator special al țării — care nu e vorbă e întotdeauna un maghiar—și o Universitate în Agram, sunt conduși totdeauna cu baioneta în sale sub regimul stărei de asediu încât și autonomia lor se reduce la nimic.

Va să zică toate naționalitățile din Ungaria, Românii, Slovicii, Sârbii și Croații sunt supuși celui mai odios regim pe care și'l poate cineva închipui—și toate aceste popoare luptă și protestează contra apăsărei căreia sunt expuse, căutând zile mai bune. S'ar părea după logica lucrurilor că aceste popoare ar trebui să se uniască în contra apăsărei comune, să facă front contra Ungurilor și să lupte, nu numai fiecare aparte, pentru a'și apăra bunurile materiale și culturale amenințate, ci toate să mai aibă și o organizare comună de improvizare care le-ar însuți puterile,

întrucât, dacă fiecare în parte este mai mic în număr de cât poporul stăpânitor, toate împreună îl covârșesc cu cel puțin o treime, și nu știu zău cum ar putea să reziste indefinit minoritatea unei majorități, pe când așa cum stau lucrurile, Maghiarii fiind mai numeroși decât fiecare din naționalitățile nemaghiare în parte. mântinerea lor abuzivă în supremația ce și-au însușit-o se poate urma la infinit.

Nici o urmă până acuma a unei acțiuni comune între Români, Slovaci, Sârbi și Croați, nici un congres politic al tuturor acestor popoare, nici un comitet de acțiune, nici un sprijin material. Cu toatele săvârșesc numai cât o lucrare atomică despărțită și deosebită ca și când fiecare ar avea de îngrijit numai de interesele sale particulare.

Să ne ierte popoarele din Ungaria! Dar noi considerăm această ținută a lor ca cea mai mare greșală politică, și credem că ea ar trebui îndreptată cât mai curând și, îndrumat o acțiune comună contra omnipotenței maghiare. S'ar vedea imediat rezultatul acestei acțiuni, căci Ungurii ar trebui să-și vină în fire, căud ar vedea că Români, Slovaci, Sârbi și Croați se fac o apă a cărei valuri ar amenința să înghită insula evreo-maghiară.

Pun această chestie în desbatere, și rog să fie lămurită din punct de vedere psihologic, adică dacă poate starea sufletească a acestor popoare face cu neputință o acțiune comună contra asupritorului comun; căci logic vorbind ni se pare că unirea tuturor contra Ungurilor este o nevoie neapărată cerută de garantarea existenței lor.

« Românu » , Arad 1 Oct. st. n. (18 Sept. v.) 1913.

Organizare

Văzând că chestia pusă de mine în desbateri prin articolul din „Românu“ : „Alianța naționalităților“ nu a provocat încă mișcarea de idei, pe care o aștept, anume să se limpezască de căfră ziazele de peste munți, ce împrejurări împiedecă alianța tuturor popoarelor asuprite, contra apăsărei maghiare, m'am îndreptat la mai mulți Ardeleni din Iași peatru a-mi lămuri această ghicitoare.

Ei mi-au răspuns : că le lipsește acestor popoare *organizarea*.

Acest răspuns nu m'a mulțămît ; căci când e vorba de organizare, ea trebuie înțeleasă în două chipuri : Este organizarea *alianței* ; aceea ce invederat că lipsește, de oarece tocmai s'ar cere înfăptuirea ei. Dar este și organizarea *lăuntrică* a popoarelor Statului unguresc, despre care nu se poate zice că nu ar exista.

Nu se poate zice că Croații, Sârbii, Românii, Slovaci sunt neorganizați ca naționalități a parte, de oarece cu toatele au pe deplin conștiința ființei lor deosebite de poporul maghiar ; de oare ce cu toatele țipă și se frământă sub apăsarea acestui popor. Nu se poate zice că nu sunt organizate aoeste naționalități, când vedem că au o presă, care luptă din răputeri și supoartă cele mai grele prigoniri, văzându'si redactorii osândiți la amende grele și la temnițe îndelungate ; când mai ales vedem că au comitete naționale politice în care se concentrează toate puterile lor de luptă. Ba, în Croația este chiar o universitate care cultivă cele mai înaltei dei ale poporului croat și o dietă care trebuie să reprezinte năzuințele neamului întreg.

Se înțelege că sub cercul de fier, în care se găsesc toate naționalitățile Ungariei, organizarea lor trebuie să se mărginiască numai în lumea ideilor, căci în aceea a faptelor se întâlnesc îndată cu baionetele jandarmului. Dar în această lume a ideilor, curente ce le mișcă au ajuns la o încordare atât de mare, la un paroxism, încât pentru a trece la fapte, le-ar trebui numai cât alcătuirea conștiinței unei puteri superioare a aceleia de care dispun asupritorii.

Această conștiință care le lipsește, cât timp naționalitățile stau toate stinghere și izolate unele de altele, ar răsări îndată în sufletul lor, când ar îndruma o acțiune unitară, când s'ar organiza spre o împotrivire comună.

Prin urmare ceea ce lipsește naționalităților nu este o *organizare lăuntrică* a fie căreia din ele, ci o *organizare a tuturor împreună*, care singură ar putea realiza efectele dorite.

Cum se poate ca această idee atât de elementară să nu se fi răsădit în mintea nici unuia din conducătorii acestor popoare, iată ceea ce nu am înțeles și nu înțeleg ! Dar e o îmboldire atât de firească, ca aceia ce se găsesc expuși aceleași primejdii să se strângă la un loc, să'si

întindă mâinile spre ajutor, încât lăncezirea acțiunii lor atomistice și separate pare a fi o rătăcire a bunului simț.

Ba această lucrare a parte a fiecărei naționalități și neîntrunirea lor în o opintire comună împiedică și pe conaționali lor din afară să le dea un sprijin efectiv, sau cel puțin le dă pretextul pentru a îndreptăți vinovata lor nelucrare. Sârbii și Românii de afară din Ungaria stau cu mâinile încrucișate, asistând cu durerea în suflet, dar nemiscați, la desnaționalizarea fraților lor, și cu toate că nu o mărturisesc, pare a umbla prin gândul lor ideea, că dacă naționalitățile din Ungaria nu întreprind o acțiune comună pentru a delătura jugul de care se plâng, probabil că acest jug nu este așa de greu și că ei mai mult țipă decât sufăr! Dacă ar vedea Sârbii și Românii de la margine că, cu toate eforturile comune ale tuturor neamurilor oprite, ele nu ajung să-și îmbunătățească situația, de sigur că nu ar mai putea privi fără interes prigonirea comună a tuturor fraților lor, și că atunci și ei ar trece dela protestările mai mult platonice ale ziarelor, la fapte pipăibile, de care singură poate să se cutremure brutală apăsare.

Când vom vedea însă pe un bărbat politic croat, sârb slovac sau român îndrumând o acțiune comună a tuturor naționalităților din Ungaria contra neîndrituitei omnipotențe a minorității domnitoare?

Noi nu vom înceta cu această propovăduire, până ce vom vedea că s'au „deșteptat din somnul cel de moarte“ poporațiile Ungariei.

«Gazeta Transilvaniei» 3 | 16 Oct. 1913.

Impăcarea

Se urmează tratări în Capitala Ungariei, cari urmăresc, se zice, o împăcare a Românilor cu Ungurii; noi credem că ar trebui să zicem: a Ungurilor cu Românii, căci împăcarea nu se poate face decât cu condiția ca Ungurii să cedeze, iar Românii să dobândească.

Trebue să băgăm de samă, a nu ne lăsa momiți și a nu scăpa, cum a făcut-o cânele din fabulă, prada pentru umbră.

Impăcarea ar putea fi serioasă numai pe baza *autonomiei naționale*, adică recunoscându-se Românilor drepturile lor ca corp național. În ce constă această autonomie națională? Noi credem că în folosirea limbei românești în toate daraverile Statului: în administrație, cuprinzându-se în aceasta și publicarea tuturor legilor și ordonanțelor în limba română; în reintroducerea limbei române ca limbă de predare în școalele primare și secundare, rămânând limba ungară numai obiect de învățatură obligativă și în înființarea unei *Universități românești în Transilvania*; în încuviințarea unei bogate subvenții, asemenea aceleia a operei maghiare din Budapesta, pentru deschiderea unui teatru românesc în Transilvania. Prin aceasta s'ar scuti poporul român de a doua dare voluntară pentru susținerea școalelor confesionale, dar cu atât mai nedreaptă cu cât greaua jertfă cerută prin ea este adeseori zădărnicită prin măsurile piezișe de desființarea școalelor confesionale, pentru neîndeplinirea unor condiții îngreuietore cerute de guvernul maghiar.

În sfera politică, poporul român ar trebui să dobândească o lege electorală așa întocmită încât să i asigure o *reprezentare națională proporțională cu numărul locuitorilor*.

Pentru această autonomie națională, Românii ar putea să renunțe la autonomia politică a Transilvaniei, pe care, după exemplul Croației din Ungaria și a tuturor provinciilor din Austria, ar avea dreptul să o reclame pentru țara lor.

Ungurii vor concede ei oare Românilor asemenea drepturi? Noi credem că *nu*, și aceasta pentru temeiul cel foarte firesc, că spre a o face ar trebui să renunțe la ideea lor fundamentală: întărirea Statului lor prin lărgirea bazei lui numerice, care lărgire nu se poate ajunge decât prin desnaționalizarea națiilor nemaghiare din cuprinsul Statului lor. La aceasta țintă, fiind dată mentalitatea ungurească. *Maghiarii nu pot renunța în nici un chip și deci o împăcare serioasă între Români și Unguri este ceva cu neputință.*

Încât că Românii să se lepede de luptă pentru câteva concesiuni neînsemnate și mai mult aparente, aceasta nu o putem primi, căci dacă Ungurii consimt numai a stă de vorbă cu Românii asupra drepturilor lor, această plecare pe calea concesiilor dovedește slăbiciunea în care ei se află.

Și noi nu trebuie cu nici un preț să le facem pe plac

mulțămindu-ne cu *te miri ce*, când, mai așteptând câtva timp, putem obține totul.

Intr'adevăr, ce împrejurări oare împing pe guvernul Ungar a retrage unghiile pe sub piele și a nu le mai înfige atât de adânc în carnea Românilor? Ce lucru îl face să treacă cu vederea articolele în adevăr contrare ideei de Stat maghiar—scrise în vremile din urmă—și care articole mai înainte duceau pe redactorii lor cu cărdnurile în temnițele maghiare? Ce îmboidire i-a împins de a învoi trupeii dramatice române preumblarea ei triumfală prin Transilvania? De unde a provenit cedarea lor așa deplină față cu Croații tot în chestia națională croată? Ce alta poate fi pricina tuturor acestor concesii decât începerea deștepțării conștiinței lor orbite până acuma de fumurile șovinismului, către privirea reală a situației lor așa de subredă și așa de primejduită? Apoi când un popor începe a da îndărăpt din o situație stăpânitoare, este că el simte că încordarea trebuitoare pentru a-o menține a atins culmea; că ea nu mai poate fi forțată decât cu pericolul plesnirii. În acest caz însă este oare înțelept pentru poporul schingiuit până atunci a renunța la luptă, pentru un blid de linte care să ușureze elementului obijduit putința reculegerii și a reintremării? Nu, este datoria acelor popoare de a împinge tocmai acum lupta la ultimele ei efortări, pentru a reduce puterea elementului apăsător! Căci să nu ne înșelăm! A ușura acestui element putința reconstituirii vlagei lui zdruncinate, înșamnă ași săpa însuși groapa sub picioare; căci apăsătorii, redobândinduși puterile, vor uita în curând toate făgăduințele și vor reveni iar la sistemul cel vechiu.

Și doar avem în istoria relațiilor dintre Români și Unguri un exemplu viu al celor acum petrecute, în chipul cum acești din urmă s'au purtat cu legea naționalităților din 1868. Și atuncea Ungurii erau slăbiți prin faptul că, desbinându-se de Austria, trebuiau să fie tari în lăuntrul lor, neputând ei obține marea concesie a dualismului, dacă ar fi fost combătuți de popoarele monarhiei în lăuntrul Statului lor. Iși aduceau doar aminte de cele ce se petrecuseră la 1848. De aceea ei s'au prefăcut a cedă naționalităților și au alcătuit legea din 1868, prin care se încuviințară toate drepturile firești națiilor din Ungaria. Dar după aceea, întărindu-se organismul maghiar, acea lege fu pusă, curat vorbind, la o parte, și o serie de măsuri asu-

pritoare o înlocuiră. Tot așa se vor petrece lucrurile și acum. Constrânși de evenimente, Ungurii se vor preface că cedează în unele puncte, dar îndată ce furtuna se va fi potolit, vor pune la o parte toate concesiile făcute și vor reveni iarăși la obiceiurile lor.

Dar mi se va întîmpina și cu drept cuvânt, că chiar dacă Ungurii promet, totuși ce garanție am avea că ei se vor ținea de cuvânt?

Aceasta este din nefericire prea adevărat și ar trebui luate garanții pentru deplina realizare a îndatoririlor lor. Ce să fie însă acele garanții? De sigur că Ungurii nu vor voi să audă de niște localități din Transilvania ocupate militărește de Români, oare cum niște cetăți de siguranță ca acele încuviințate Protestanților din Franța în veacul al XVII-lea. Dacă însă nu se poate avea o garanție militară, o făgăduială scrisă numai pe hârtie, nu însemnă la *Unguri* absolut nimic. În scurt ce este de făcut? Este de-a nu se împacă și de-a urmă lupta mai departe până ce vom reduce pe Unguri la *aman*!

« Gazeta Transilvaniei », 15/28 Dec. 1913. Library Cluj

Un cuvânt cuminte

I.

În un șir de articole am susținut pe Românii de dincolo de munți contra tendințelor distrugătoare ale Ungurilor față de ei. Nu vroim să lăsăm să se încheie anul nostru oriental, fără a nu cercă încă odată a face pe acești din urmă să înțeleagă că lupta dusă de ei contra Românilor este spre propria lor daună.

Cu toată tăgăduirea Ungurilor, este învederat că naționalitatea română este înverdată în Ardeal și în celelalte provincii împoporate în majoritate de Români din regatul unguresc, și că ei singuri știu prea bine că denegările lor sunt numai de formă, dar că în realitate ei se bucură la fiecare lovitură ce aduce căderea unei bucăți, fie cât de mică din zidul ce apără cetatea neamului românesc, și

că nu ar fi pentru ei zi mai fericită decât aceea, în care ar vedea valurile ungurizmului întinzându-se neoprte de la Tisa până la Carpații orientali și sudici care mărginesc Transilvania. Noi suntem mulțămii cu această constatare a existenței gândului intim al Ungurilor și nu ne mișcăm la fațarnicele lor apărări, fiindcă tendința noastră este tocmai de a-i convinge, adecă de-a le schimba mentalitatea, a-i aduce la dreapta cunoștință a propriilor lor interese și a prefăce deci îmboldirile din lăuntru ale purtării lor politice.

Tinta Ungurilor de-a distruge naționalitatea Românilor este cu neputință de ajuns din următoarele pricini:

Intâi din cauza proporției numerice a acestor două popoare. Chiar dacă am admite statisticile oficiale privitoare la numărul nației stăpânitoare, încă nu ajungem la mai mult 6,000,000 de oarece, în numărul Ungurilor aparent de 8,000,000, intră și 2,000,000 de Evrei, rasă pe care nici un popor nu se poate întemeia, căci ei sunt un neam cosmopolit al cărui principiu *ubi bene ibi patria* se alipește în timpuri de fericire de orice popor, pentru a-l părăsi tot așa de ușor în cele de răstiste; așa că Ungurii nu s'ar putea răzima decât pe cele 6,000,000 de suflete în adevăr maghiare, când ceasul cel greu ar suna pentru ei la orologiul cel mare al veacurilor. Români sunt însă în toată Ungaria cel puțin 4,000,000. Apoi nu se gândesc Ungurii că este peste putință ca 6,000,000 de indivizi de un fel de neam să înghită în sânul lor 4,000,000 de indivizi de altfel de neam?

Al doilea. Mersul lucrurilor adecă evoluția de până acuma arată în dezvoltarea Românilor un mers suitor. Să se vadă numai ce erau Românii în 1848 și ce sunt astăzi ca cultură, ca stare de bogăție, ca conștiință națională; a se tăgădui propășirea condiției lor în toate privirile, ar fi a se tăgădui lumina soarelui. Cum se pot aștepta Ungurii la înăbușirea conștiinței unui neam cuprins tocmai de valurile progresului, și cum pot ei crede că ceea ce natura vrea să apere și să învieze, șubredul om să poată uide și stânge?

Al treilea. Românii au niște *spete* foarte puternice în afară de regatul maghiar, un sprijin care și el a propășit fără încetare, și cu dezvoltarea căruia crește pe fiecare zi puterea de împotrivire a fraților lor din Ungaria. Să ne amintim ce erau Românii din principate la 1848 și ce

sunt astăzi. Pe atuncea două sărmâne țărișoare vasale turcești, innăbușite de Ruși și exploatare de Austriaci, cu o armată de 6000 de oameni *cu un singur tun*; astăzi un regat puternic și respectat, cu cel puțin 600,000 de ostași viteji și răbdători la greutăți ca nici un alt popor din Europa și *cu 1000 de tunuri*; cu o stare financiară din cele mai înfloritoare, cu bugete cari dau pe fiecare an excedent de 100,000,000 de lei; cu un comerț de un miliard și un șfert și cu o cultură care ar face cinste și altei țări civilizate.

Al patrulea. Ungurii au înaintea lor o experiență acum făcută. Este aceea a Austriei care, fiind în aceeași situație ca Ungurii, și voind să stăpâniască cu Germanismul o majoritate de elemente negermane, a trebuit să se lepede de acest gând și a recunoscut tuturor neamurilor din Austria dreptul la existență, încuviințându-le parlamente naționale, uzul limbei proprii în ocârmuire, în judecări și școli, înființarea în toate centrele mai mari ale lor de universități pentru dezvoltarea vieții mai înalte sufletești naționale. Ungurii urmează însă un principiu diametral opus. Ei vreau să distrugă toate naționalitățile de altă fire și să întrebuițeze puterile tuturor celor de alt neam numai pentru îmbogățirea, înfrumusețarea și înmulțirea neamului maghiar.

Dacă poporul maghiar s'ar gândi mai adânc, nu ar vedea el în experiența vecină, o pildă pe care ar trebui să o urmeze el însuși?

Al cincelea. Dar chiar Ungurii pot vedea, în mersul propriului lor organism politic că soluția tinde și ea la același rezultat, recunoașterea dreptului social al naționalităților? Nu au încercat ei de mai multe ori, să zdrobiască autonomia Croaților, popor numai de 2,000,000 de oameni, și nu au trebuit să retragă măsurile luate? Față cu Românii apoi nu sunt ei nevoiți să facă neconținut concesii, ca aceea a înființării numeroaselor lor bănci cari înlesnesc dezvoltarea lor economică; căci Ungurii la urma urmelor trăesc doar și din sudoarea Românilor și nu pot deci ruina materialicește o parte din poporul ce contribuie la susținerea Statului și a civilizației lor. Nu a fost ei nevoiți a primi ca o trupă românească de teatru să parcurgă țările românești de peste munți în lung și în lat, înviorând pretutindenea simțământul național român, pe care au tocmai interes a-l innăbuși cât pot mai mult?

A trebuit să o facă din considerații pe de o parte către România pe care vreau s'o păstreze ca prietină, pe de altă către Austria care are același interes, și de care este legată prin o viață comună. Acuma au intrat Ungurii chiar în tratări cu Românii, pentru a le încuviința drepturi naționale. Nu este singur acest fapt al tratărei asupra unei asemenea întrebări, o dovadă a slăbirei coardelor de desnaționalizare?

Când vedem deci pe o parte starea numerică a elementului maghiar față cu acel românesc, înălțarea neconținută economică și culturală a Românilor din Ungaria cât și înflorirea extraordinară a celor din Regatul liber; când vedem modul cum Austria a căutat să deslege greutatea, dând drumul avântului liber al naționalităților și arătând deci celeilalte jumătăți a monarhiei modul cum ar trebui să proceadă și ea; când mai ales constatăm că însuși Ungaria e silită a reveni asupra sistemului ei, mai relăsând încordarea frânelor și oferind chiar tratative de împăcare cu Românii,—când vedem și constatăm toate aceste, mai poate fi vorba de izbândă Ungurilor în chestia desnaționalizării popoarelor conlocuitoare?

Orice om înzestrat cu simț de dreptate, va răspunde de sigur că *nu*. Prin urmare politica guvernelor ungare neputându-și ajunge ținta pe această cale, căreia i-au consfințit până acum mai mult de jumătate de veac din istoria lor mai nouă, trebuie să apuce o altă. E drept că e foarte greu de părăsit un ideal urmărit cu atâta trudă și cu atâta stăruință; dar acest ideal avea dela început chiar o meteahnă, ce nu putea fi lecuită. *Eră întemeiat pe nedreptate și această nedreptate nici nu dispunea măcar de puterea trebuitoare spre a se înfăptui.*

El trebuie deci părăsit și Ungurii, cu toată durerea lor sufletească, trebuie să-și iee rămas bun dela el, pentru a realiza alt ideal mai puternic și mai nemijlocit decât acesta, acel al existenței Statului și poporului maghiar.

Care este calea de a ajunge această țintă supremă voi arăta-o în numărul viitor.

II

Care este pericolul ce a bătut totdeauna și va bate tot mai tare în poarta neamului maghiar ? Este acel mai mare care poate amenința pe un popor, este nimicirea lui ca Stat întâiu, ca fire etnică apoi. Ungurii știu cât au luptat în trecut contra germanizării și de aceea urăsc ei atât de mult pe Germani ; căci aceștia au vrut secolii întregi să le mănânce neamul. Deșteptarea Ungurilor la o viață națională i'a împins la 1848 ași pune existența în cumpănă pentru a se mântui de acest pericol. Nu au izbutit atunci ; dar, ca și Românii din principate, au fost ajutați de împrejurări întâmplătoare pentru a se emancipa de precumpenirea germană, și au constituit dualismul austro-ungar. Odată însă cu izbânda apărării lor de primejdia germanizării, le-a răsărit în minte ideea cea falsă, bolnavă și nerealizabilă, a întinderei numărului prea îngust al naționalității lor pe sama popoarelor înglobate prin dualismu în regatul unguresc. Am văzut neputința izbutirii acestui sistem, pe când primejdia a rămas întreagă, ba acum chiar strânge pe Maghiari din două părți.

Ungurii sunt un popor de o rasă su totul străină de acele europene, și mărginită numai la trunchiul ce locuiește în Ungaria, și aici chiar în minoritate, față cu celelalte naționalități cari alcătuiesc Regatul : Slavonii împreună cu Românii. În deosebi de Români, Ungurii nu găsesc nici un sprijin în un neam de felul lor ce ar locui peste hotarele Statului lor. Din contra în afară de el ei nu găsesc decât neamuri de alte ginți, de altă limbă, de altă concepție a vieții ; Germanii spre Apus și Slavii spre Răsărit. Mai ales Slavii îi strâng mereu, mai întâiu chiar în lăuntrul Regatului maghiar prin Croați, Sârbi, Slovaci și Ruteni ; apoi pe din afară întâi prin Sârbi, cu Muntenegrenii, Bosniecii și Herțegovinenii, apoi prin Poloni și ceva mai departe, dar mai amenințător, prin Ruși. În acest ocean de neamuri slave, apare ca o insulă, mai mult madreporică decât naturală, nația ungurească care, oricâte calități de energie, sporite prin lipsa de orice stavilă morală, ar posedă, totuși este învederat că ar trebui să caute ași întârî șubreda poziție prin legătura ei cu un alt organismu etnic.

Acest organism nu poate fi altul decât poporul român. Este singurul popor pe care l'ar putea avea de aliat

în momentul primejdiei, pentru cuvântul cel foarte firesc că și Românii se află în aceeași situație de vecinătate ca și Ungurii. Și Românii sunt bătuți de valurile slave, neam de oameni cu totul deosebit de firea lor latină. Dacă Germanii nu'i amenință ca pe Unguri, alți Slavi—prin limbă—Bulgarii dela sudul României înlocuiesc pe Germani cu prisosință.

Ce ar fi mai indicat decât ca Ungurii și cu Românii, ambele popoare de fire deosebită de aceea a oceanului slav care încunjură pe amândouă insulele, să și uniască soarta în o apărare comună; să trăiască deci în relații bune; să lege tot mai strâns destinele lor. Dacă este o logică și în faptele omenești, apoi de sigur că s'ar ivi numai decât comunitatea de interese între Unguri și Români. Și este de băgat de samă că nerespectarea logicei în a ceea lucrurilor își răzbină tot așa de cu necesitate ca și în gândirea omenească. Omul ce nu se supune legilor logice ale cugetărei, este privit de nebun; poporul ce nu se supune logicei naturale a lucrurilor își pune viața în primejdie.

Cum se poate însă ca să existe relații buue între Români și Unguri, când aceștia tind să nimiciască, ca alcătuire etnică, jumătatea—cea mai bună și cea mai neaoșă—a neamului românesc? În loc de relații prietinoase, o dușmănie din cele mai ascutite, cu atât mai primejdioasă cu cât ea este o moștenire a veacurilor, care ar trebui ca, în timpul de lumină și de viață conștiuită în care trăim, să caute s'o domoliască și s'o astâmpere. În loc de această purtare firească, găsim pe Unguri abuzând de toată puterea, nu numai a Statului lor, ci și de aceea a jumătăței celeilalte a Monarhiei, pentru a apasă cu toată greutatea à 40,000,000 de oameni prinși în o organizare care cu toată subrezența ei, apasă asupra conștiinței naționale a Românilor pentru a o desrădicină din sufletele lor. O asemenea tendință a Ungurilor nu poate decât, altoindu-se pe ura seculară și învechită, să innăspriască relațiile Ungariei pe deoparte cu Românii din propria țară, pe de alta—ceeace este mai grav pentru Unguri—cu Regatul României. Acesta nu poate îngădui cu nici un preț să i se maghiarizeze jumătatea neamului lui, și a stânge în sufletul lui facla naționalității lui latine. Românii din Regat sunt în stare să facă totul pentru a scăpa poporul lor de o așa de uriașă știrbire.

S'a văzut acum în timpurile din urmă cum, față cu

oscilările politice austro-ungare, Regatul român a trebuit să caute un sprijin în Tripla Înțelegere. Dacă am vedea că nu este alt chip de scăpat pe Români din Ungaria de pericolul maghiarizării, am fi în stare să întoarcem cu totul spatele Austriei și să ne aruncăm în brațele acelei puteri ce ne-ar putea apăra neamul de nimicire.

S'a dat însă îndestul a înțelege de către jumătatea austriacă a imperiului ce dorește scăparea jumătății ungurești, că aruncarea României în sfera de influență a altor popoare ar constitui pentru acest Imperiu un pericol din cele mai mari, mai ales acum după manifestarea de putere așa de impunătoare a României cu prilejul mobilizării. Același interes însă trebuie să'l apere și întreaga alcătuire a Triplei Alianțe care, cu toate semnele de descompunere tot mai există încă între Germania, Austria și Italia. Apoi dacă Ungurii nu vreau să înțeleagă interesul lor propriu, cel puțin ei vor trebui să priceapă pe acel al constelației politice din care fac parte, și care le va impune ca condiție a menținerii mai departe a Triplei Alianțe, împăcarea poporului Român. Dacă această condiție va fi cerută de Tripla Alianță Austriei, Austria va trebui numai decât să o impună Ungariei.

Dar pentru ce Ungaria să fie silită a urma o purtare pe care i-o dictează propriile ei interese? Să aibă aerul că cedează unei cerinți exterioare, când ea însăși ar trebui, în interesul bine chibzuit al viitorului ei, s'o îmbrățișeze și s'o introducă în aveau lucrurilor?

Impăcarea cu Românii se impune deci Ungurilor din toate punctele de vedere, și aceasta mai mult în interesul lor decât în acel al Românilor, *căci aceștia la urma urmelor, nu pot pieri înghițiți de Maghiari. Fie prin propriile lor puteri zădărite de măsurile de silnicie ungurești, fie cu ajutorul fraților lor din România liberă care și ea va putea recurge mai departe pentru a'și emancipa neamul, Românii din Ungaria vor scăpa în sfârșit din nesuferitul jug. Dar dacă vor scăpa prin violență de asupra maghiară, atunci Ungaria își va aduce aminte de zicătoarea cârților sfinte: „pulvis et umbra sumus“.*

Urmările încercărei de împăcare

Tratările între Români și Unguri s'au rupt, din cauză că Românii au văzut că Ungurii voiau prin plănuita împăcare să mai reducă încă situația Românilor în loc de a o îmbunătăți. Noi prevăzusem acest rezultat încă de mult și sfătuisem pe frații noștri, că sau să obțină o asigurare serioasă a existenței lor naționale, sau să rămână mai bine cum sunt; căci ne temeam ca o împăcare aparentă să nu aibă urmări neprielnice pentru poporul român și anume: 1) să nu se dea Ungurilor o armă la mână spre a putea cere dela regatul român întoarcerea sa la politica prietenească Austro-Ungariei, întru cât ar fi satisfăcut dorințele Românilor din Ungaria; 2) să nu le dea o îndreptățire față de Tripla Alianță că au introdus pacea în sinul împărăției și 3) mai ales, să nu producă o desbinare primejdioasă între Românii mulțamiți cu împăcarea și cei rămași protivnicii ei.

Pentru fericirea neamului nostru am scăpat de această întreită primejdie.

Dar să nu se creadă că nu am câștigat nimica din tratările urmate. Din potrivă am dobândit o situație neasemănat mai bună decât cea dinaintea lor.

Mai întâi să băgăm de samă că nu noi am umblat după împăcarea cu Ungurii, ci ei au făcut începutul. Cum spune comitele Tisza că, încă din Martie trecut, a cerut ca Românii să între în schimb de vederi cu domnia sa, în privința stărei lor. Prin urmare Ungurii singuri au căutat împăcarea, și lucrul s'a făcut, nu doar pentru că în cugețul lor ar fi răsărit ideea că Românii sunt nedreptățiți și că e just să li se îmbunătățească soarta, ci guvernul unguresc a fost silit de politica exterioară și mai ales de raporturile sale cu Tripla-Alianță să iee această măsură. El a fost întâi foarte zdruncinat prin însăși desvoltarea de putere adusă la lumină de regatul român; apoi aliatele Austro-Ungariei i-au cerut să liniștească interiorul monarhiei, pentru a putea îndeplini rolul său în caz de primejdie, căci atunci când fiecare cetățean trebuie ținut în credința și ascultarea de un jandarm, nu mai este Stat, ci numai parodia unui organism politic.

Ungurii fiind deci siliți la aparenta lor plecare către Români, înțelegem cum ei voiau să tragă din ea numai niște mijloace de a-și tocmi trebile lor necedând înlăuntru decât un minimum sau mai bine zis nimic. Ar fi fost o nebunie ca Românii să dea Ungurilor o armă de apărare în mâni, fără a primi nici un folos real din îngăduirea lor. Și acest act de sine ucigător înțelepciunea conducătorilor lor nu l'a comis.

Așa dar Ungurii, ori din ce motiv au fost ei îndrumați, s'au îndemnat și hotărât, *decî au recunoscut și Ungurii, că poziția Românilor este nedreaptă* și ar trebui îmbunătățită. Această mărturisire îndeosebi este însă foarte periculoasă, și, dacă Ungurii s'ar fi gândit bine la urmările ei, nu ar fi călcat niciodată pe o asemenea cărare. Din acest punct de vedere curat unguresc are dreptate opoziția care tună și fulgeră contra comitelui Tisza. Într'adevăr mărturisirea nu mai poate fi luată înapoi, și vor apărea că au vrut să ne concedă oarecare drepturi dar că noi am vrut prea mult. Mult puțin, aceasta e altă întrebare. Însemnat rămâne faptul că Ungurii au propus Românilor să trateze asupra poziției lor, *decî au recunoscut dreptul lor a cere oare care reformă*; au recunoscut deci că poporul român nu este tratat, cum o pretind Unguri, în toate manifestările lor, ca o nație egal îndreptățită care, numai din răutate și din visuri de daco-românizmu, agită contra Statului unguresc. Pentru că imputarea daco-românizmului, s'a dus pe gârlă, de când președintele consiliului de miniștri din Ungaria, recunoscând nedreptatea cu care sunt tratați Românii în acea țară, le-a întins mâna spre a-i scoate din ea.

Aceasta se știe acuma de toată Europa și nu va mai putea fi tăgăduit.

Al doilea: întrebarea Românilor din Ungaria a fost pusă înaintea Europei, nu mai mult ca una lăuntrică a regatului maghiar, încât să intereseze popoarele civilizate numai din punctul de vedere moral și de omenie, ci ea a căpătat un colorit foarte rostit politic, și anume de mare politică internațională. Anume se știe că motivul de căpetenie ce l'a împins pe comitele Tisza la tratări, a fost teama Triplei Alianțe de a nu împinge pe regatul României în brațele Triplei Înțelegeri, ceea ce ar putea constitui o calamitate în cazul unui războiu între cele două mari alcătuiți politice europene. *Prin urmare situația Românilor din Ungaria a devenit, prin plecarea regatului român,*

sulul în jurul căruia se vă învîrti de acum înaintea politica orientală a Europei.

Al treilea : Românii din Ungaria au căpătat ei înșiși o însuflețire mai puternică, din împrejurările raportate mai sus. Ei văd că Ungurii umblă după dânsii, spre a'i ademeni și a'i împăcă și măsoară acum tot drumul ce l'a parcurs înălțarea situației lor, dela timpul când nația română eră privită numai ca tolerată în Ungaria spre folosul public al regnicolilor și cea de acum, când Ungurii umblă cu căciula în mână după ei, spre a'i îmbună. *Ei capătă convingerea că drumul ce l'a urcat merge spre deal, încotro îi duce evoluția suitoare a neamului lor, pe când Ungurii, din momentul ce au făcut pasul spre împăcare, au apucat spre vale.*

«Gazeta Transilvaniei», 15/28 Februarie 1914.

Răspunsul contelui Tisza

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Răspunsul pe care președintele Consiliului l'a dat deputatului Doctorul Mihali, președintelui comitetului național român, dă pe față în chipul cel mai vădit scopurile urmărite de Unguri față cu poporul român. Dr. Mihali în cetirea punctelor cerute de la Unguri spune între altele „că, poporul român să se poată cultiva *pe toate treptele* învățământului public în limba românească, atât în institutele de Stat cât și în cele confesionale.

Comitetul național român se vede că, spre a nu îngreuiă tratările, nu rostise dorința creării unei Universități românești, în regiunea locuită de ei în sinul Ungariei. După noi, reu a urmat comitetul național, căci acesta eră punctul de căpetenie ce ar fi trebuit accentuat. Un popor nu și poate întări organismul său național, fără înmănușarea tuturor puterilor sale intelectuale în marele așezământ cultural al unei Universități.

Toate popoarele cari vor să trăiască ca organismu etnic deosebit, trebuie să și întărească întâi mintea lor în o organizare centrală din care cultura și ideea națională să radieze ca un soare, pentru a încălzi și a înviora toate

straturile poporului în toate unghiurile țării lui. De aceea toate popoarele, chiar cele mici, ca Portughezii, Belgienii, Olandezii, Elvețienii, Grecii, Danezii, Boemii, Polonii în Galiția, Croații, Românii din Regat, își au Universitățile lor.

Numai Românii din Transilvania sunt lipsiți de acel mare focalar de cultură. Nu e cu putință ca poporul român din Ungaria să se cultive *ca Români*, dacă nu vor avea o Universitate românească, și dacă sfera superioară a învățăturilor, hrana gândului lor cu ideile superioare omenesti, nu li se va da în graiul lor național. Trebuie să înțeleagă Românii că ei nu vor putea lupta pe tărâmul cultural cu Ungurii, cât timp știința mai înaltă în propria lor limbă le va sta închisă.

Dacă Românii nu au îndrăznit să ceară acest lucru, Ungurii au înțeles că ar fi putut să'l ceară și contele Tisza a răspuns, că instrucția la Universități trebuie să fie însă în Stat numai unitară, și limba *de propunere nu poate fi de cât cea maghiară*; dar a concedat că, în Universități, limbile nemaghiare ar putea fi instituite mai intens decât acum, *dacă s'ar stabili relații pe deplin bune cu popoarele ce le vorbesc*.

Apoi dacă contele Tisza a atins aceasta în răspunsul său, nu se vede că el singur și'a dat samă de nedreptatea ce se face Românilor, împiedecând pe ei *singuri din toate popoarele lumii* a avea o Universitate de limba lor; și oare nu au greșit Românii când nu au cerut ceeace contele Tisza tocmai prin aceea că spune, că nu poate să le dea, a înțeles că ar fi putut să ceară?

Românii în total au cerut prea puțin și prea domol și de aceea nu li s'a dat nimic. De obicei când se fac tratări de împăcare, se cere mai mult decât dreptul, pentru ca apoi, reducând, să poți *obțineă măcar dreptul*; dar a cere mai puțin decât dreptul, este a arăta că ești slab și că nu ai încredere în ceea ce ți se cuvine.

De aceea și contele Tisza a tratat pe Români de așa de sus și i-a ținut așa de departe, cum nu ar fi putut fi ținuți nici de Apponyi, nici de Maghiarul cel mai șovin. Este caracteristic în această privință principiul ce'l aduce neconținut înaintea contelui, când e vorba de a face concesiile Românilor: „*Dacă se vor stabili relații bune și normale între naționalități mai ales între Români și Unguri*“, atunci se va putea da limbilor nemaghiare o extindere

mai mare în Universitățile ungurești. Mai departe apoi chestia subvențiilor bisericilor atârna dela „*gradul de dispoziție și încredere reciprocă*“. În privința prigonirii presei române, se pune în perspectivă ușurare „*dacă se vor statornici raporturi mai bune*“. Când e vorba de a se încuviința ajutoare de Stat așezămintelor românești, această favoare va atârna de *faptul, dacă atitudinea Românilor nu va da anză la neîncredere față de ei și se făgăduiește iarăși Românilor îngrijirea mai efectivă a intereselor lor economice „dacă vor dispărea cauzele de neîncredere politică*“.

Li se pun deci în perspectivă Românilor prin împăcare *concesii pe cale administrativă*, dacă Ungurii vor fi mulțamiți cu purtarea Românilor. Dacă aceștia vor fi cuminți, li se promite ca și copiilor mici, acadele și prăjituri ca să-și îndulciască gura. Cine însă va apretei dacă nu s'a dat anză de neîncredere și, dacă Românii se vor purta așa cum ar plăcea Ungurilor? De Unguri, ca popor domnitor; deci tratarea mai bună a Românilor atârna de o *condiție potestativă*, care stă numai în arbitru Ungurilor.

Dar să se observe ce concepția au Ungurii despre viața celorlalte naționalități din sinul monarhiei lor, ca să se vadă ce înșamnă ideea de Stat maghiar. Toate drepturile, toate bunătățile, toate foloasele ce decurg din viața de Stat aparțin numai Ungurilor; celelalte naționalități se pot împărtași din ele, numai întru cât este în bunul plac al poporului maghiar.

Cu toate aceste Statul maghiar este bazat în majoritatea puterilor lui de susținere, tocmai pe elementele nemaghiare: dar după concepția Ungurilor această majoritate are datoria numai cât de a asuda pe brazdă, de a învârti la roțile mașinilor, de a-și vărsa sângele fraților lor la caz de primejdie a Statului maghiar. De drepturi nu poate fi vorba decât întrucât Ungurii se apleacă să le *conceadă*. Toate drepturile sunt ale lor, toate bunătățile Statului se cuvin numai lor, de toate foloasele numai ei au dreptul să se bucure. Naționalitățile trebuie să se roage și să se *poarte cum se cade*, dacă vor să obțină oarecare încuviințări. *Drepturile lor în Statul unguresc nu sunt echivalentul jertfelor de averi și de sânge făcute în interesul întregului, ci numai cât mila și pomana stăpânilor.*

Apoi nu înțeleg Ungurii că principiul pentru care

luptă Românii este tocmai răsturnarea acestei concepții barbare și căzute în desuetudine la toate popoarele civilizate, că în viața Statului *ar fi pătură domnitoare, și pătura supusă*, și că aceasta din urmă ar trebui să cerșască de la cea dintâi ajutoarele de cari are nevoie pentru a trăi? Românii luptă nu numai pentru ei, ci pentru toate naționalitățile, spre a răsturna o astfel de idee greșită de Stat, idee patronată și astăzi de Maghiari și bazată pe sclăvie, și a o înlocui cu cea modernă, întemeiată pe *drept*.

Românii nu cerșesc ca o pomană de la Unguri îmbunătățirea stărei lor, ci o *cer ca un drept*.

Concepția românească se deosebește deci ca cerul de pământ de cea ungurească, și între aceste două concepții ale vieții de Stat nu poate fi împăcare, cum nu se pot împăca apa și cu focul.

Ce însemnează în adevăr toate aceste făgăduinți de a se încuviința oarecari îmbunătățiri ale stărei Românilor pe cale administrativă, decât constrângerea lor indirectă de a se lepăda de năzuințele lor naționale, cauză și pentru care contele Tisza afirmă că organizarea națională a Românilor este de prisos, că ea este numai o piedecă pentru viața armonică a Statului maghiar și *dăunătoare intereselor românești*. Cu alte cuvinte primul ministru maghiar spune pe față Românilor că atâta timp cât Românii vor menține organizarea lor națională, *interesele românești vor fi dăunate*; că el mai la urmă nu cere ca Românii să desființeze această organizare, dar *cât timp ea va fi menținută, Românii să nu se plângă de situația lor înjosită*.

Iată ce reiesă din răspunsul contelui Tisza. Românii să înțeleagă odată că o împăcare cu Ungurii este cu neputință. Să nu reînceapă deci cu nici-un preț tratările de împăcare cari nu pot duce decât la ruina și la moartea lor. Sau dacă le reîncep să pună în fruntea cererilor lor înființarea unei *Universități românești* în Transilvania; să ceară tocmai recunoașterea lor ca ființă sufletească, cum este orice popor care nădăjduiește să aibă în această lume un rol și un rost.

L'Autriche-Hongrie, la Roumanie et la politique européenne

La presse autrichienne, secondée par quelques organes de la presse hongroise, s'évertue à prouver à la Roumanie que les rapports très cordiaux qui existent depuis longtemps entre l'empire des Habsbourg et le jeune royaume des bords du Danube ont été la suite d'une communauté d'intérêts très puissants qui rattache ces deux Etats, et que les quelques incidents survenus dans les derniers temps et qui ont pu troubler momentanément ces rapports ne sont pas de nature à changer la situation réciproque de ces deux pays.

La thèse est tout aussi intéressée que fausse. Les rapports entre ces deux pays sont troublés par la façon dont les Hongrois entendent traiter la fraction du peuple roumain qui habite leur royaume. Cette fraction compte près de 4,000,000 d'âmes, un bon tiers de la race roumaine et pour ainsi dire son cœur ; la souche même d'où sont sorties les légions qui vinrent fonder au treizième siècle les deux principautés de Valachie et de Moldavie, dont la réunion, effectuée bien tard, en 1861, a donné naissance au royaume actuel de Roumanie. Depuis 1867, année qui par l'institution du dualisme austro-hongrois, attribua à la Hongrie, la Transylvanie, pays autonome jusqu'alors et placé sous le gouvernement de l'Autriche, les Hongrois s'efforcent de dénationaliser le peuple roumain de leur pays, afin d'augmenter, par l'adjonction des 4,000,000 de Roumains enclavés dans leur territoire, leur population propre qui ne compte que 8,000,000 d'âmes, dont 2,000,000 de Juifs plus ou moins magyarisés. Toutes sortes de pressions sont exercées sur le peuple roumain afin de lui faire abandonner sa langue et adopter celle de ses maîtres. Les Roumains se défendent avec énergie, et il en résulte une animosité qui peut avoir de funestes conséquences.

La conduite des Hongrois vis-à-vis des Roumains est aussi celle qu'ils tiennent à l'égard des nationalités slaves du royaume : les Serbes, les Slovaques, les Ruthènes. Elle découle de la nécessité impérieuse, produit de l'instinct

de conservation, qui pousse les Hongrois à augmenter l'importance numérique de leur population complètement isolée au milieu des Slaves, des Allemands et des Roumains. Les Hongrois sont forcés, pour assurer leur vie, d'attenter à celle des nations qui vivent dans leur Etat. Leur existence ne saurait être assurée que par l'injustice. Cette persécution exercée par les Hongrois contre tout ce qui n'est pas de leur race, ne saurait rester sans répercussion au dehors, surtout sur la Serbie et la Roumanie, peuplées des mêmes éléments ethniques que ceux qui sont enclavés dans le royaume hongrois. Mais, par suite du développement de sa politique, la Roumanie fut empêchée jusqu'à nos jours, de donner suite à l'indignation provoquée dans la masse de son peuple, par les cris de désespoir poussés par ses frères d'outre-monts.

* * *

Au début de la guerre contre les Turcs, la Roumanie pressentant que, si les alliés remportaient la victoire, l'équilibre des Etats balkaniques serait rompu, avait fait mine de mobiliser en vue de s'assurer certains avantages, surtout une rectification des frontières du côté de la Bulgarie, destinée à mieux assurer la possession de la Deobroudja. L'Autriche-Hongrie qui ne voulait pas empêcher la guerre intervint et imposa à la Roumanie de se tenir tranquille, lui promettant qu'à la paix, ses intérêts seraient respectés. La Roumanie, confiante dans sa puissante alliée, non seulement ne mobilisa pas, mais contremanda même les manœuvres militaires qui devaient avoir lieu dans la Dobroudja et qui auraient pu inquiéter les Bulgares. La conduite de l'Autriche-Hongrie indiquait clairement qu'elle favorisait les intérêts bulgares. La suite ne le prouva que trop. La conférence de Saint-Pétersbourg, à laquelle la Roumanie s'était adressée pour obtenir la rectification de sa frontière du côté de la Bulgarie, lui accorda seulement la forteresse de Silistrie et avec un pourtour de rayon si exigü que cette place forte restait pour ainsi dire toujours à la merci des Bulgares. L'appui que l'Autriche-Hongrie prêta à la Roumanie, sa soi-disant alliée, dans cette conférence, fut des plus effacés ; car *l'Autriche-Hongrie n'avait pas intérêt à protéger la Roumanie aux dépens des Bulgares.*

Il est facile de discerner les causes de cette attitude de l'Autriche. Elles découlent en grande partie de ce qui a été exposé plus haut : la présence dans le royaume hongrois de 4 millions de Roumains opprimés et voisins de 7 autres millions de Roumains qui constituent pour eux un centre d'attraction et par conséquent pour la Hongrie un grand danger, ce qui pousse le gouvernement austro-hongrois à s'opposer à tout accroissement de puissance de la Roumanie indépendante.

A cela il faut ajouter des considérations analogues en ce qui concerne les Serbes, alliés des Roumains, et ennemis des Bulgares. La Hongrie renferme quatre millions de Serbes et Croates voisins des trois millions qui peuplent l'ancien royaume de Serbie ; et aussi d'autres Slaves, parents et amis des Serbes ; il en est de même de l'Autriche propre, en Dalmatie et en Bosnie-Herzégovine.

D'autre part l'amitié réciproque de l'empereur François-Joseph et du roi Carol et la situation de la Roumanie à l'égard de la Triple Alliance ont, ou plutôt auraient dû avoir comme corollaire l'obligation pour l'Autriche-Hongrie de favoriser les intérêts roumains.

La politique extérieure austro-hongroise, en ce qui concerne les États balkaniques et le royaume danubien, contient donc des éléments contradictoires et par conséquent inconciliables. Il est impossible de ne pas sacrifier les uns aux autres. C'est ce qui amena l'Autriche-Hongrie, lors de la crise balkanique, à jouer un double jeu. Ostensiblement son action diplomatique s'exerça en faveur de la Roumanie, pendant qu'en sousmain elle défendait les intérêts bulgares. *La preuve la plus évidente de cette tenue politique de l'Autriche-Hongrie est la demande de révision du traité de Bucarest.*

* * *

Les Roumains du royaume étaient profondément mécontents de la façon dont la conférence de Saint-Petersbourg avait pris en considération leurs intérêts. Le gouvernement, toujours retenu par l'Autriche-Hongrie, ne se serait pas décidé à une action énergique ; il se montrait même assez content de l'acquisition de Silistrie ; mais le peuple en décida autrement. Lorsque la guerre éclata entre les ci-devant alliés, une manifestation formidable qui

eut lieu devant le palais du roi, aux cris de : A bas l'Autriche ! obligea le gouvernement à décréter la mobilisation.

On connaît l'effet prodigieux de ce magnifique mouvement populaire que fut la mobilisation de l'armée roumaine. En cinq jours, 600,000 hommes étaient prêts à marcher ; après cinq autres jours, cette armée, animée du plus grand enthousiasme, passait le Danube sur un pont de bateaux de 1,500 mètres de long, construit en *sept heures* ; et après cinq autres jours, le général Moustatza, avec sa division de cavalerie se trouvait aux portes de Sofia. Cette rapidité foudroyante déconcerta les Bulgares qui demandèrent la paix, laquelle fut conclue à Bucarest en Juillet 1913. Cette paix constituait pour l'Autriche-Hongrie un grave échec. Elle agrandissait la Roumanie, la Serbie et la Grèce, aux dépens de la protégée de l'empire des Habsbourg, la Bulgarie, considérablement amoindrie comme territoire, et perdant tout le prestige dont l'avait couverte la campagne contre les Turcs, et qui maintenant passait à ses vainqueurs.

La Roumanie, notamment, avait fait preuve d'une puissance militaire qui la plaçait très haut dans l'estime de l'Europe entière, par le concours décisif qu'elle avait apporté au rétablissement de la paix.

Bien que ce résultat fût favorablement accueilli par l'Europe, l'Autriche-Hongrie ne se tint pas pour battue et s'efforça de faire réviser le traité de Bucarest, dans le sens d'une *restitutio in integrum* de la Bulgarie. Ces efforts aboutirent à un échec retentissant, et servirent à dessiller les yeux de tous ceux qui avaient conservé des illusions sur la politique austro-hongroise à l'égard de la Roumanie.

Celle-ci, de son côté, se soustrayant à l'influence austro-hongroise, se rapprocha de la Triple Entente, et dut la confirmation de ses succès à l'appui de la France et de la Russie, qui repoussèrent et firent repousser par l'Europe entière la demande en revision du traité de Bucarest, présenté par l'Autriche-Hongrie. La Russie avait tâché de rapprocher d'elle la Roumanie, même au temps de la guerre. Le tsar avait nommé le roi Carol maréchal des armées russes, reconnaissant par une mission officielle le précieux concours que l'armée roumaine avait prêté aux Russes en 1877. Pour punir la Bulgarie de son inclination vers la

politique austro-hongroise, la Russie consentit au passage des armées roumaines en Bulgarie, de sorte qu'ici nous assistons à un événement peu commun : *les Russes permettant aux Roumains d'attaquer un peuple slave soutenu par l'empire des Habsbourg*, ce qui est, pour ainsi dire, le monde renversé. Cette anomalie apparente s'explique par l'attitude que l'Autriche prit vis-à-vis de la Bulgarie, attitude qui poussa les Bulgares à lever les yeux plutôt vers Vienne et Budapest, que vers Saint-Pétersbourg. L'attitude de l'Autriche-Hongrie s'explique, à son tour, par les nécessités de sa politique, surtout en regard des Roumains, de sorte qu'en cette circonstance on voit *comment la situation des Roumains d'outre-monts, loin d'être une question locale, intéresse gravement la politique européenne.*

Par toutes ces circonstances, il est clair que la Roumanie commence à pencher vers la Triple Entente, quoique les manifestations austrophiles de son gouvernement n'aient pas cessé. Mais aujourd'hui ce ne sont plus les rois ni les ministres qui décident, au moment suprême, du sort des peuples ; ce sont eux-mêmes qui mettent la main au gouvernail. La Roumanie en a donné aussi une preuve évidente, lors de la mobilisation de 1913. Et l'opinion populaire roumaine sur les intentions de la politique austro-hongroise vis-à-vis des Roumains est déjà pleinement arrêtée. *Ces intentions découlent de la nature des choses, et toutes les protestations du monde ne peuvent les faire changer.*

L'Autriche Hongrie et surtout les Hongrois ont un intérêt vital à absorber les 4 millions de Roumains de leur pays. Le peuple roumain du royaume de Roumanie ne peut envisager cette perspective que comme sa propre mort. Une inimitié irréductible doit être la conséquence fatale d'une pareille situation. Que les Hongrois ne puissent renoncer à leur politique d'absorption, cela a été prouvé à nouveau par la non réussite des négociations intervenues entre les Roumains et les Hongrois en vue d'améliorer le sort des premiers.

Mais ces négociations ont rendu un grand service à la cause roumaine. Elles ont d'abord mis en lumière la faiblesse des Hongrois qui reconnaissent eux-mêmes qu'il *serait juste* d'accorder certaines concessions aux Roumains. Elles ont précisé dans l'esprit de ces derniers ce qu'ils sont en droit d'exiger, et surtout ils ont placé la question des Roumains d'outre-monts devant l'opinion publique comme

une question qui intéresse l'Europe entière, et non plus telle qu'elle était considérée jusqu'à présent, comme une affaire d'ordre intérieur de la Hongrie.

En effet, de la situation des Roumains et des Hongrois dépendra dans l'avenir l'orientation du royaume de Roumanie vers l'une des deux grandes constellations politiques qui brillent actuellement sur le firmament de l'Europe, et la Roumanie a prouvé que son amitié et son alliance peuvent peser d'un certain poids dans la balance internationale.

„Journal des Débats“ 12 Mai 1914.

Un revirement dans la politique Hongroise

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un rapprochement entre la France et la Roumanie n'est que très naturel, car il ne ferait que rétablir les anciennes relations qui ont existé entre Français et Roumains et qui ont eu pour conséquence l'affermissement de l'organisation politique de ces derniers par l'Union des Principautés, fait dont découle tout le développement actuel de la Roumanie.

La circonstance que la Roumanie est engagée par un passé assez étendu dans la Triple-Alliance ne s'oppose pas absolument à ce rapprochement, attendu que la Triple-Alliance elle-même n'est pas d'accord en ce qui concerne la politique suivie vis-à-vis du royaume de Roumanie. On a pu s'en convaincre à l'occasion de la demande de révision du traité de Bucarest de 1913, faite par l'Autriche et repoussée par l'Empire Allemand, de concert avec la France. Un autre fait, qui conduit à la même conclusion, c'est le mariage projeté entre le jeune Prince Charles de Roumanie et la Grande Duchesse Tatiana, fille de l'Empereur de toutes les Russies. Ce projet de mariage est agréé par l'Allemagne, ce qui ressort de la circonstance que le Prince et la Princesse Héritière de Roumanie, parents du futur époux ont passé par Berlin pour aller à Saint Pétersbourg, pendant que l'Autriche et les Hongrois jettent feu et flammes contre ce projet.

Cette divergence d'opinion entre l'Allemagne et l'Autriche sur deux questions qui touchent de si près aux intérêts de l'Autriche ne saurait être indifférente ; car il s'agit tout bonnement d'un rapprochement avec les pires ennemis des Hongrois : les Russes et les Serbes.

Les Hongrois l'ont bien senti. Aussi d'un côté veulent-ils amadouer les Roumains par l'apparence d'une entente avec leurs frères de Transylvanie. D'autre part nous les voyons coquetter avec la Russie par l'envoi d'une grande mission de députés, (Qu'ils fassent partie de l'opposition ou du gouvernement c'est indifférent, car l'opposition actuelle est le gouvernement de demain).

Avec la France, il paraît que les Hongrois qui se sont toujours réservé une petite porte de passage vers ce pays, pensent en agir de même le plus prochainement possible.

Toutes ces démarches sont en pure perte, vu qu'elles ne s'accordent pas avec les relations nécessaires qui existent entre les Slaves et les Hongrois. Ces derniers, pour assurer leur existence, sont forcés de chercher à dénationaliser d'un côté les Roumains, de l'autre les Serbes et les Ruthènes de la Hongrie.

Les Russes ne sauraient voir d'un œil indifférent de pareilles tentatives. Il s'en suit qu'aucune amitié sérieuse entre Russes et Hongrois n'est possible, comme c'est aussi le cas avec les Roumains.

Ce penchant apparent des Hongrois envers la Russie n'est que de la poudre aux yeux qu'ils veulent jeter aux puissances de l'Europe ; mais comme ce jeu est facile à percer, ils n'arriveront à rien.

D'ailleurs, même s'ils parvenaient à tromper quelques personnalités, ce jeu devra s'évanouir devant la force des choses.

Cette nouvelle politique des Hongrois ne prouve que l'affaiblissement de leur cause qu'ils sentent perdue et qu'ils veulent à tout prix maintenir et replâtrer par tous les moyens possibles. L'évolution de leur développement marche vers le déclin et ce n'est que la conscience de leur faiblesse qui les pousse d'un côté à tendre la main à leurs ennemis intérieurs les plus irréductibles : les Roumains ; ainsi que de faire patte de velours avec leurs pires ennemis de l'extérieur : les Russes ; car les Hongrois, peuple absolument privé d'idées, et vivant seulement sur les impul-

sions du cœur, ne peuvent jamais oublier que leur grand rêve de 1848 a été anéanti par les Russes.

Aussi croyons-nous que l'essai de se bien mettre avec la Russie est tout bonnement ridicule, et qu'il sera percé à jour par les fins diplomates de Saint Pétersbourg qui ne consentiront pas à sacrifier leurs congénères, les Serbes et les Ruthènes, à une formule de politesse.

« La Tribune Roumaine », 6 Juin, 1914.

Cu nici un preț cu Austria

Puținii oameni dela noi din țară care sunt de părere că România trebuie să meargă cu Austro-Ungaria, (căci de Tripla Alianță nu mai poate fi vorba, de când cu lepădarea de ea a Italiei) nuși dau seamă de cele ce susțin.

În adevăr, ce am putea câștiga din o acțiune militară alături cu Ungurii; căci de interesul lor e vorba în acest războiu. Mai întâi că Ungurii, în cazul când ar fi victorioși, se vor sili să ne dea cât se poate de puțin, *nefiind în interesul lor să întărească Statul român*. Dar presupunând că am câștiga ceva, aceasta nu ar putea fi decât Basarabia de la Ruși, sau districtele cele 3, sau o parte mai mare. Acest câștig ar constitui pentru noi o veșnică amenințare din partea Rusiei, adică din partea unui Stat ce se întemeiază pe 90.000.000 de Ruși, *massă compactă care prin nici o victorie nu poate fi desființată*. Știm ce greutatea ne-a pregătit anexarea Cadrilaterului, și acest adaos de teritoriu a fost obținut de la un Stat mic de care nu ne putem teme. A lua însă *prin războiu* o bucată din țară de la Ruși, este a ne primejdui pentru totdeauna existența.

* * *

Ce putem însă pierde sprijinind pe Austro-Ungaria cu armata noastră? Mai întâi ne expunem la un atac din partea Rușilor în contra cărora nu vom fi apărați de nimeni. Atacul va fi îndreptat întâi contra Dobrogei și a orașului Constanța; apoi contra Moldovei care este pără-

sită chiar de Statul nostru în voia întâmplărei, de oarece fortificațiile țării încep abia la Nămolova pentru a se concentra mai puternic în jurul Bucureștilor. Dobrogea ar putea fi dată de Ruși Bulgarilor, care nu ar mai ieși din ea, tot atât de puțin pe cât și Rușii ar mai părăsi Moldova; iar la încheierea păcii, în caz de izbândă, Ungurii de sigur că ar stăruî să obțină alte câștiguri, iar nu restituirea acestor regiuni României, *pe care au interesul cel mai mare să o vadă slăbită, dacă nu chiar dispărută, de pe fața pământului.* Cum ar putea însă Austro-Ungaria să apere Dobrogea și Constanța? Ar putea să-și trimită flota sa din Adriatica pentru a combate pe acea rusască care acumă chină evoluază în chip însemnător în fața portului nostru de mare? Dar cum ar apăra Austro-Ungaria Moldova? Ne putem oare închipui ca ea să distragă atâtea trupe spre a le înșiră pe linia Prutului? Ne-ar lăsa să ne apărăm singuri, bine înțeles numai pe uscat, căci pe mare am fi zdrobiți chiar de la început. Apărarea noastră ar conveni de minune Ungurilor, de oarece ar distrage din armata rusască forțe însemnate cari să caute a ne răpune. *Am face o diversiune minunată în folosul Statului în care ei dictează și dominează, și poate le-am asigura izbândă.* Că am ieși istoviți în puteri, prin lupta cu un uriaș, le-ar conveni de minune, și cât despre împărțirea noastră la câștigul eventual, am arătat ce valoare poate avea pentru noi.

* * *

Dacă Ungurii nu au interes de a ne întări pe noi, nici noi nu avem pe acela de a-i consolida pe dânsii; căci semeția lor, visurile lor de Stat mare și precumpenitor și tendința legată neapărat de această vânăre a măreției, adică acea de a desnaționaliza pe popoarele din Statul lor, și în primul loc pe Români, vor căpăta puteri și avânturi nouă. *Ajutând pe Unguri în lupta lor cu Rușii, am săpa noi înșiși mormântul întregului nostru neam.*

Nu susținem că trebuie să mergem acumă chiar dela început cu Rușii. Să urmărim exemplul mării noastre surori, Italia, care și ea așteaptă evenimentele.

Dar noi nu suntem puși în nevoia de a ne da de partea Rușiei și a Franței. *Rușii și cu Francezii nu ne cer cooperarea, ci numai neutralitatea,* pe cînd Austria pretinde să mergem alături cu ea.

Care poziție este de preferat ? Trebuie să fie cineva scurtat de minte pentru a nu vedea. Rusii ne roagă să stăm deoparte, să nu ne amestecăm ; iar Austro-Ungaria cere să ne compromitem existența ; căci dacă vom lua parte contra Rusiei, și aceasta va ieși învingătoare, vom fi înghițiți și cu drept cuvânt, de masele slave, și vom dispărea pentru totdeauna.

De aceea noi credem ca trebuie să rămânem neutrali și, dacă va fi nevoie mai târziu de nevoie să părăsim această ținută, să așteptăm să vedem ce face Italia.

«Adevărul» 4 Aug. 1914.

Interview la „Facia“

(Întâlnind astăzi pe bătrânul om de știință și marele nostru istoric, am dorit să cunoaștem părerile d-sale asupra evenimentelor ce s'au desfășurat în Europa în ultimul timp.

D. Xenopol s'a pus cu toată bună-voință la dispoziția noastră și la întrebarea : „care crede d-sa c'ar trebui să fie atitudinea României față de puterile beligerante“, ne-a dictat următorul răspuns).

— Cu toată energia și vitalitatea dovedită a popoului român, cu toată organizarea aproape desăvârșită a armatei noastre, totuși nu putem tăgădui faptul că suntem un Stat mic față de uriașii ce ne'nconjoară. Prin urmare întâia datorie ca se impune oamenilor noștri politici este să caute un sprijin de samă în afară, ca să putem menține linia de purtare adoptată până acum, adică neutralitatea în conflictul grandios care însângerează toată Europa.

Avem norocul nespus că una din puterile mari, aceea care s'a așezat acum în urmă în rangul lor, vorbesc de Italia, a adoptat și ea o politică identică cu a noastră aceeași neutralitate, sau mai bine zis, aceeași expectativă. Având aceeași politică și aceleași idealuri ca și Italia, e lesne de înțeles că nu putem avea altă atitudine, decât aceea pe care ne-o indică marea noastră soră latină. Să mergem mână în mână cu ea, să nu ne abatem nici cât

un fir de păr de la linia de purtare pe care Italia și-a tras-o de acum înaintea în concertul popoarelor europene ; căci când marea e în furtună e bine ca bărcile să stee alipite de coastele vaselor celor mari. Numai astfel ele se pot feri de primejdia valurilor înfuriate, iar nu când plutesc lăsate în voia lor pe valurile răzvrătite ale Oceanului.

Care sunt motivele pentru care Italia s'a declarat neutrală, nu voim să cercetăm. Cu toate că dacă ar fi să căutăm a le înțelege, am vedea că a fost nevoia ei de a *nu merge alături de Austria*. Să nu uităm că marea majoritate a poporului Italian nutrește o ură seculară împotriva Imperiului Habsburgic, ură agravată încă prin faptul că mai sunt și astăzi provincii italienești și numeroase populații italiene înglobate în mozaicul împestrițat al monarhiei dualiste.

Care va fi atitudinea Italiei de aci înaintea ?

E probabil că ea va inclina mai mult către partea aceea care nu o jignește în simțimintele și interesele ei naționale. Și dacă Italia se ridică împotriva vechei Triplei-Alianțe, e lesne de înțeles că, în cazul acesta, Austria va fi nevoită să-și retragă toate trupele pe cari le-a trimis în ajutorul Germaniei și împotriva Franței ; că va slăbi astfel forța de ofensivă a armatei germane și că va trebui să-și apere propriile ei interese amenințate pe coastele mării Adriatice.

Dacă prevederile noastre se realizează cum este probabil—căci în treburile omenești nu există aceiași putință exactă de prevedere ca în astronomie de pildă, unde eclipsa solară din zilele trecute a putut fi calculată până la ultima fracțiune de secundă—este probabil zicem, că Dubla-Alianță, căci de Tripla nu mai poate fi vorba de când Italia s'a lepădat de dânsa, va trebui să închine steagul în fața celor 6 puteri cari vor impresura-o și vor strânge-o din toate părțile ca un cerc de fier.

E vorba de știut acum dacă, într'un asemenea caz, România s'ar putea desface de Italia, a cărei politică a îmbrățișat-o până acum și dacă ar avea motive serioase să facă un asemenea lucru. Noi credem hotărât că nu. Noi suntem convinși că datoria noastră și idealurile noastre ne cer să mergem cu Italia, oricare ar fi soarta războiului și orice s'ar întâmpla. Să nu ni se spună că urmând politica ofensivă a Italiei împotriva Austriei, am îm-

pinge țara într'o aventură și'am primejdul însăși existența noastră. Când vedem cele ce se petrec sub ochii noștri, când Europa întreagă își pune în cumpănă existența grupărilor etnice și politice din care se alcătuește, când în aceeași cumpănă aruncă fără teamă toate roadele unei civilizații de mai multe ori seculare, nu putem fi numai noi aceia care să stăm spectatori liniștiți în fața vultoarei sângeroase deschisă la picioarele noastre, cu gândul ascuns de a ne prezenta la sfârșitul luptei, fără să fi riscat nimic, ca să ni se dea și nouă ceva.

Nimic nu se câștigă în lumea asta fără luptă și fără jertfe.

Totul se poate perde printr'o prudență împinsă până la exces și până la frică.

Și n'ar fi de mirare ca noi cei liniștiți și neutri să plătim la sfârșitul conflictului oalele sparte de către cei mari, și, pentru că am fost tot așa de incapabili să servim interesele altora tot așa ca și pe ale noastre, să fim împărțiți și dați ca obiect de compensație pentru a împăca toate pretențiile rivale“.

(Cu aceste ultime cuvinte sfârșindu-se interviewul d-lui Xenopol, am mulțumit savantului nostru istoric și în numele nostru și în numele cetitorilor „Faciei“).

15 Aug. 1914.

Franța și Germania

Deși civilizația europeană este productul tuturor popoarelor ce locuiesc mica peninsulă a vechiului continent, totuși este de netăgăduit că Francezii și Germanii sunt elementele de căpetenie ale acestei civilizații în formarea ei actuală, și această îngemănare a două genii deosebite este absolut necesară pentru existența și propășirea omenirii; căci geniul francez și acel german se completează unul pe altul, fiecare din ele având meritele și metehnele lui, și aceste însușiri pozitive și negative se întregesc mutual spre folosul tuturor.

O ură de rasă însă împinge pe aceste două mari po-

poare la sfâșierea și nimicirea unuia din ele, spre marea daună a lumii, amenințând cu stângerea uneia din fac-
lele ce luminează mintea omenească. Ura este seculară și
este firesc să fie așa, întrucât ea își are rădăcinile în pu-
terea elementară a luptei pentru traiu, în regiunea ne-
conștiutului, asupra căreia mintea nu are nici o putere.

Totuși trebuie făcută o deosebire. Ura și inversuna-
rea distrugătoare nu sunt așa de mari pe partea Franției
cât pe cea a Germaniei. Venită mai târziu sub razele
soarelui, cultura germană a căutat să și lățască cât mai
mult locul ce'l ocupă și caută a răspinge din razele de
căldură și lumină pe toți acei ce se folosesc de ele. De
aceea, cu toate că Franția avea mai mult motiv de a ataca
pe Germania, pentru a redobândi regiunile pierdute în con-
flictul din 1870, nu ea a căutat războiul, ci Germania care
a fost deșteptată spre aceasta prin nepatrioticele destăi-
niri ale senatorului Humbert privitoare la nepregătirea
militară a Franției.

Ura de rasă clocotește deci mult mai aprigă în su-
fletul Germanilor, și lucrul este de înțeles, dacă luăm în
considerare că ei s'au așezat mult mai târziu la banche-
tul civilizației decât Francezii, și că deci barbaria primi-
tivă este acoperită la ei de un strat de cultură mai puțin
des, decât acel ce o acopere la Francezi. Ura și lupta
de rasă este însă cu atât mai puternică cu cât omul este
mai primitiv, căci civilizația are tocmai de efect de a în-
groșă pătura conștiută, elementul adevărat omenesc, în-
năbușind pe cea neconștiută, elementul mai mult animal
din ființa omenească. De aceea se și observă că Germanii
cari apucaseră în viacurile al XVIII-le și XIX-le pe calea
unei strălucite culturi sufletești: literare, filozofice și ar-
tistice, mai ales în muzică, întrecând în unele privinți
chiar pe învățătorii și rivalii lor, Francezii, astăzi nu se
mai gândesc decât la mijlocul de a asigura hrana și pros-
perarea materială, prin industrie, comerț și colonizarea
globului. Ei s'au coborât din regiunile înalte unde li se
avântă mintea iarăși către acele inferioare ale apărării
individului și a speciei.

Ne pare rău să constatăm aceasta, dar pe cale știin-
țifică cum căutăm noi să găsim explicarea noului conflict
între cele două mari purtătoare ale civilizației, nu se poate
ajunge la un alt rezultat.

Italia și România

Conducerea Statelor în zilele de acum nu se mai poate face în chip izolat, adevărat luându-se în vedere numai voiața sau capriciul conducătorilor. Ea trebuie să țină sama de doi factori însemnați: iutăi de opinia publică care reflectează voința poporului, apoi de ținuta altor organisme etnice cu cari stăm în legătură. Această îndoită necesitate se vede și la popoarele cele mari, oricare ar fi întocmirea lor politică; cu atât mai mult trebuie să țină samă de ea popoarele mici în care vâna dezvoltată va fi în totdeauna în raport cu răsunetul pe care o îndemnare spre faptă îl va avea în masele lui mai adânci. Dar la aceste popoare mai restrânse prin numărul sufletelor ce le alcătuiesc, va fi mai ales de nevoie a căuta și în afară sprijinul politicii lor.

În deosebire de țara noastră a ajuns și ea la conștiința intereselor ei și ar fi primejdios a-i impune o politică ce ar fi respinsă de sufletul poporului. *Glasul poporului român cere acum să fie ascultat.* A lucra împotriva simțului obștesc, este întâi a expune țara, tocmai în clipe de cumpană, la frământări primejdioase; apoi este a tăia în ea nervul avântului, cel mai puternic element în vreme de răstrijte.

Pe lângă aceasta trebuie observat că niciodată până acuma România nu a lucrat fără un sprijin a mai multora sau cel puțin a uneia din puterile Europei pe care Istoria le-a împins în rândul celor mari. Pentru a nu vorbi de vremile mai vechi în care țările noastre, despărțite încă, erau târate de Statele mari în apele lor, chiar în cele mai nouă și, după ce România ieși din minunata lor întrolocare, încă ea a mers totdeauna sprijinită de brațul puternic al unuia din Statele ce duc politica lumii. La început am fost conduși de Franția, apoi de la 1866 înainte de Prusia, devenită în curând Imperiul German, și apoi de alcătuirea Triplei Alianțe. În momentul chiar când printr'un act de o mare energie ne-am emancipat de epitropia înăbușitoare a Austriei, am fost susținuți în prima noastră încercare de politică adevărat națională, de Franția, Rusia și Germania.

Este deci învederat că nici acum, în vâlmășagul cel cumplit al celui mai mare război ce omenirea l'a înscris până acum în tablele istoriei, și de cât care mai mare și mai cumplit e greu de închipuit unul, nu putem merge răzămați numai pe noi înșine, ci trebuie să căutăm un sprijin în vre-un Stat care conduce politica mondială. Care să fie acela ?

Nu ne putem duce nici cu *Dubla Alianță*, căci Tripla a trăit din momentul ce Italia s'a desfăcut de ea prin îmbrățișarea neutralității ; nici cu *Tripla Înțelegere*, de oarece cu toții simțim că ar fi primejdios a te arunca deodată așa și fără chibzuință în vultoarea sângeroasă, cum a făcut-o, în chip prea tineresc bătrâna Europă. Am adoptat deci și noi o politică de neutralitate sau cum i s'a zis de expectativă, de apărare a granițelor noastre.

Politica aceasta e bună deocamdată, fiindcă își găsește un razim în cea a Italiei, care, din motivele ei particulare, a crezut că este bine s'o îmbrățișeze și ea. Dar această fericită împrejurare este singura ei îndreptățire. Dacă și Italia ar fi intrat în hora morței pe care pe întrecutele o joacă acum cele mai mari din Statele Europei, neutralitatea României ar fi fost un non-sens și o imposibilitate. Cum eră să stee numai văsușorul nostru liniștit în marea turburată de furtună care saltă și coboară, zguduie și prăbușește toate corăbiile mari ce ne încunjură ? Așa, reze-mați pe coastele unui mare vas ce ne sprijină și ne călăuzește, vom putea poate scăpa pe primejdiașoasă vultoare, spre apele liniștite. Ar trebui deci să strângem pe cât se poate legăturile fericite ce ne unesc cu marea noastră soră ; ar trebui ca diplomația noastră să meargă în înțelegere cu gândul Italiei ; ar trebui îndrumată o concordanță în fiecare pas ce'l facem, cu regatul peninsular și să ne hotărâm la o acțiune la caz de nevoie tot numai alături cu el.

Dacă, după cum a caracterizat-o prea bine Dissescu, neutralitatea noastră este acum definitivă, aceasta nu poate însemna că ea este și eternă. Ba noi mergem mai departe și susținem că a rămâne neutrali până la sfârșit, înisamnă a face o politică de iepuri, o politică fricoasă, care nu vrea să încerce nimic, care e mulțumită numai să-și păstreze cuibușorul, fără a riscă nimic, când toată lumea din jurul nostru își pune în cumpănă existența și strălucirea unui bun agonisit de veacuri. A lăsa să treacă acest moment, unicul pe care istoria ni'l pune la îndămână, penftru

a ne rotunzi Statul cu răschiratul nostru neam, *este a ne arăta nevrednici de a ne număra printre popoare*; căci un popor trăește doar nu numai ca să mănânce de azi pe mâne, ci și ca să îndeplinească un ideal pe pământ, și mai mare și mai îndreptățit ideal ca acel al poporului român e greu de întâlnit în lume.

Ce trebuie să facem pentru a'l ajunge, dacă nu în totul, cel puțin în parte? Și Italia umblă după realizarea unor visuri de mult înflorite în gândul ei, și ea are de luat de la doi întocmai ca și noi, și acei doi sunt ca și în cazul nostru în taberile cele două opuse între care se dă acum lupta de moarte.

Să facem întocmai ce va face și ea. Căci înțelege oricine că a ne îndepărta acuma de politica italiană, singurul Stat mare ce stă alături cu noi, ar fi a comite o adevărată greșală.

« Adevărul », 15 Aug. 1914.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce așteaptă Italia

Ne-am legat soarta noastră de aceea a Italiei, mai întâiu primind și noi principiul neutralității adoptat de ea și subordonând, prin aceasta însăși, purtarea noastră de mai târziu acelei ce va urma-o regatul peninsular. Legătura aceasta a fost nu numai productul unei imitații, ci mai mult poate a unei asemănări foarte mari în situația ambelor țări. Și noi, și Italia, avem de luat câte ceva de la câte una din țările cari alcătuiesc ambele grupări războitoare de astăzi. Italia are de luat dela Franția și Austria; noi dela Rusia și iar dela Austria. Din ambele părți însă obiectul revendicării este mai mare și mai însemnat către Austria. În adevăr, dacă asemănăm comitatul Nisei și Corsica cu Tirolul, Triestul și stăpânirea deplină a Adriaticei, reiesă dela sine superioritatea revendicărilor italienilor dela Austria. Tot așa dacă comparăm Basarabia cu Transilvania și Bucovina, se vede de îndată că ceea ce pretindem dela Austria este mult mai de preț decât ceea ce am putea cere dela Rusia. Apoi mai este o deo-

se bire tot în favoarea revendicărilor dela Austria : anume, pe când în privința celor dela Franția și Rusia cererile noastre și ale Italiei sunt divergente, ele sunt convergente în ceea ce privește Austria. *Amândouă avem de luat dela aceeași putere.* Tot așa și cu simțământul nostru față de ambele locuri de unde ni se cuvine pământ. Italienii au cuvinte de nemulțumire asupra Franției, cum și noi avem în contra Rusiei ; dar amândoi datorim acestor țări în mare parte regenerarea noastră politică, pe când dela Austria, și Românii și Italienii nu au suferit decât rele și nedreptăți. Pot să fie unele clase sau unii indivizi dintre Italieni cari să urască Franția, cum pot fi și la noi din aceia cari să se teamă de Rusia ; dar în privința Austriei în unanimitatea aproape a ambelor popoare sunt resentimente și dorinți de răzbunare. E drept că Italienii urăsc mai mult elementul german, pe când acel unguresc le este până la un punct simpatic, din cauza luptelor comune din 1848 ; din potrivă, Românii, de și nu prea au a se lăuda nici de elementul german, sunt porniți mai ales asupra Ungurilor ; dar aceste deosebiri în simțimintele cari ne agită, nu au mare însemnătate, intru cât ambii avem de obiectiv asociația hibridă a *Austro-Ungariei*, în care respingerea unui element implică și pe celalalt.

Amândouă popoarele însă avem de apărut un interes superior, acel al rasei latine ; căci să nu ne înșelăm : *războiul de acum este un războiu de rase*, purtat deocamdată de celelalte trei rase ale Europei : cea latină, cea anglo-saxonă și cea slavă, în contra rasei germane. Și dacă se întâmplă ca Slavii din Austria să lupte contra celor din Rusia, aceasta se face numai din cauza organizării în care sunt prinse popoarele din Austria, în care glasul națiilor este înăbușit de puterea Statului. Germanii au manifestat o tendință de dominare universală care nu mai poate fi suferită de celelalte mari rase ale continentului european. De aci se explică izbucnirea războiului universal, care nu este altceva decât o revoltă a Europei contra tendinței de îngenunchiare a ei din partea Germaniei (aliată, lucru curios cu Ungurii !).

Ținta Germaniei a fost, în primul rând, Franția, pe care vroia s'o zdrobiască și s'o stângă de pe fața pământului. De aceea s'a și năpustit cu toate puterile asupra ei, nedând înapoi nici măcar înaintea primejdiei celei mari de a deșteptă dușmănia Angliei prin violarea neutralității.

tei Belgiei. *Războiul de azi este în prima linie o luptă a rasei germane contra Welschilor, adică a rasei latine.*

Nu știm dacă Italia își dă sama de acest mare fapt care nu poate fi pierdut din vedere de nici un popor, nici mare, nici mic, întru cât rasa este largă bază antropologică și istorică pe care se înalță viața popoarelor, și a se surpă această bază este a se zdruncina ancora care leagă vasul ce o poartă pe valurile nestatornice ale istoriei.

Dacă s'ar uni Italia și România, Franția mai bucurându-se și de simpatia Spaniei și,—din cauza mai mult a Angliei—și a Portugaliei, am avea spectacolul cel minunat și neauzit pînă acum, al unirei rasei latine europene contra Germanilor.

Dacă Italia își dă sama de acest moment uriaș în dezvoltarea omenirii, ea ar trebui să vadă că interesul ei special concordă cu unul general pe care se înalță în sași viața și puterea ei; căci dacă Italia cea cultă, poetă, artistă și savantă a putut crea un Stat la măsura valorilor ei intelectuale, aceasta s'a datorit numai respingerii de pe corpul ei a stăpânirii germane, intrupată în Austria, și să nu uităm că începutul acestei răspingeri și momentul hotărâtor a fost făcut de țara tot latină a Franției care a mai ajutat tot pe atunci la crearea altui Stat latin: România. Interesul Franției a împins-o atunci la susținerea latinității, cum astăzi interesul Italiei o mână către aceași purtare.

Pentru ce oare înfărzie atîta timp Italia a porni contra Austrio-Ungariei? Să fie oare legăturile ei cu Tripla Alianță? Nu credem; căci tratatele chiar acele cari leagă în realitate, nu pot reține un Stat înlănțuit doar pe hârtie, când interesele lui bine cumpenite pretind să le rupă. Dacă nu ne înșelăm, nu sunt motive morale sau juridice internaționale cari rețin pe Italia dela o acțiune contra Austriei, ci motive mai puțin altruiste. Bănuim că Italia nu este așa de naivă ca România de a se mulțami cu făgădueli, sau a se intimidă de amenințări, pentru a face jărtfe reale.

Un diplomat italian îmi spunea: „am făcut pentru Franția din punctul de vedere al recunoștinței, tot ce putea cere dela noi. Am rămas neutrali, lăsând-o să întrebuințeze toate puterile pe cari ar fi trebuit să se lase spre sud, pentru a-și apăra fruntaria către Germania. *Mai mult*

nu ne poate cere gratuit". Și adevărul e așa : O țară cere de alta să-și verse sângele *mai ales în interesul ei* ; căci de și din un conflict armat ar putea ieși și foloase directe dela poporul cu care ai să lupți, nu trebuie uitat că orice luptă conține și rizic, și că mai la urmă ce ieau dela dănsul e treaba mea. Dar când sunt solicitat de cineva și mă bat *și în interesul lui*, acel ajutor trebuie plătit, și *sângele, cel mai scump element fiziologic al omului, se plătește totdeauna cu pământ, cel mai prețios element sociologic al națiilor*. De aceea dacă Italia cere dela Franția comitatul Nisei sau Corsica, găsim că nu ar fi plătită prea scump, o diversiune pusă în lucrare contra Austriei, care ar slăbi indirect puterile pe care Germania le-a năpustit asupra Franței și care o amenință în cele mai scumpe ale ei bunuri.

Tot așa și cu noi. Am fost solicitați dela început de Austria și de Germania să mergem cu ele. Dar cu toate că Austro Ungaria știe că deține pământ de al nostru în chip nedrept, prin o despoiere din cele mai vădite, deși știe că chinuște de secole o parte mare și însemnată din neamul nostru, *nu ne-a oferit nimic* ; nici restituirea regiunei răpite, nici îmbunătățirea soartei fraților noștri, ci a cerut pur și simplu să mergem alături cu ea, adăogând, ca ademenire, că ne va da ca despăgubire Basarabia luată dela Ruși. Aceștia, la rândul lor, ne au cerut, ce e drept mai puțin, *nu cooperarea, ci neutralitatea*, și ne-au promis și ei să ne dea ca mulțumire Bucovina și Transilvania. Acum auzim că ni se fac propuneri — nu știm dacă zvonul e serios — *concrete* din partea Austro-Ungariei : un statut pentru Românii din Transilvania, prin care probabil se va promite și față cu noi hărăzirea celor două clase primare românești (!!) și o rectificare de graniță în Bucovina. Să se bage de seamă adâncă perfidie conținută în acest de pe urmă punct. Bucovina a intrat acum în stăpânirea Rusiei, și Austria care a pierdut-o, oferă o rectificare de graniță în ea ? Pentru a lua acel pământ *ar trebui să intrăm în conflict cu Rusia*. Este ultima disperată încercare de a ne atrăge cu sila în alianța ei, dar Românii nu se vor lăsa ademeniți de asemenea violene uneltiri.

Credem până acum că Rușii se vor ține de cuvântul dat, de a ne pune în stăpânirea Bucovinei și a Transilvaniei, fie că vom intra în acțiune (alături cu Italia) pentru stăpânirea acestei din urmă regiuni, fie că și dansa va fi ocupată tot de Ruși.

Invederat că interesul nostru ar fi ca noi să ocupăm Transilvania și de aceea ar fi de dorit ca Italia să intre în acțiune înainte ca Rușii să fi cucerit și acest pământ românesc.

Când va intra însă Italia în joc? Iată motivul cel mare de neliniște al poporului român.

«Adevărul», 2 Sept. 1914.

In ceasul suprem

O misiune a venit din Rusia la guvernul nostru. Se spune că ar fi purtătoarea unui soi de ultimatum ca să mergem să ocupăm cu armele Bucovina și Transilvania, sau, dacă nu o facem, să învoim Rușilor trecerea prin țara noastră pentru a ocupa acele regiuni. Ar fi traducerea și ascuțirea unei știri răspândită de ziarele rusești de câteva zile, cari știri spuneau că Rusia *ne înștiințază prietenește* că, sau să mergem să ocupăm cele două provincii românești, sau *le ocupă ea*.

Oricum ar sta lucrurile, fie ultimatum, fie înștiințare prietenească, tot ni se indică foarte limpede că cu politica în două luni nu mai merge; că trebuie să părăsim șovăirea și nehotărârea și să îmbrățișăm o direcție lămurită.

Dacă Rușii ocupă Transilvania și Bucovina, atunci visul nostru național rămâne poate pentru vecie cu aripele tăiate; dar și prezentul nostru, adică crâmpeliul nostru de Stat actual, este primejduit, căci ce va putea face Moldova, horopsita Moldovă, *jumătatea* lui, rămasă numai ca o pană prinsă în cleștele Rușilor care o vor încunjură din toate părțile? Dacă însă Rușii ne violează neutralitatea, după cum așa de bine i-au învățat Germanii că se poate face, atunci sau *trebuie să mergem cu ei, sau în contra lor*. Înțelege oricine că, în starea actuală a războiului ruso-austriac, când Bucovina este ocupată, Lembergul și Galiția ca și pierdute, nu ne putem aștepta ca Austro-Ungaria, care își părăsește propriile provincii și care cere ajutor de la Germani, să ne ajute cât de puțin. În cazul când Rușii ar încălca Moldova, pentru a trece pe la Pa-

lanca în Transilvania, ar trebui ca armata noastră să i oprimască undeva; aici, deci la nord de fortificațiile de la Nămolosa. Nu știm dacă ne vom încumeta să o facem, mai ales că Bulgaria a declarat că în caz de conflict între România și Rusia, va rădica pretențiile sale asupra Dobrogei (nouă și vechi). Nouă ne pare învederat că, în acest caz nenorocit, vom pierde de ocamdată Moldova și Dobrogea, și acest de ocamdată ar putea lesne deveni definitiv.

Dar Moldova trebuie să se gândească și la ea, căci vremile de acum scormonesc mai cu samă simțământul păstrării. Pentru a nu fi dată în prada Cazacilor, ea va închina steagul, va primi pe Ruși și va cere să fie pusă sub a lor ocrotire, alcătuind sub protegierea lor, împreună cu Basarabia și Bucovina, vechia țară a lui Ștefan cel Mare, din nenorocire nu mândră și neatârnată, ci supusă și vasală, cum a mai fost, nu e vorba, și altădată.

Acest rezultat politic dureros va fi acela cules din unire și dinastie străină care a îngrijit pe deoparte mai mult de partea de peste Milcov prin întăriturile făcute, pe de altă parte, de iubirea ce are dinastia pentru neam și familie mai mult de cât pentru întreaga Românie. Moldova nu va fi vinovată de cele ce se vor întâmpla.

Singura cale de scăpare este să urmărim nevoile neapărate pe care soarta ni le arată de la sine ca mijloc de mântuire : *să pășim alături cu Rușii intru descătușarea fraților noștri, pentru unirea lor cu noi într'un Stat mare românesc.*

Dar chiar din punctul de vedere al fraților noștri de peste munți, acest mijloc ne pare singurul cu putință. Încă de mai înainte, de pe acuma, Ungurii se pregătesc, în caz de izbândă, a lovi în poporul român de peste munți. Ei încep a insinua că Românii s'ar fi purtat reu în luptele avute cu Rușii, și că ar merita să fie pedepsiți. După ce și-au vărsat sângele pentru călăii lor, cu o uitare de sine aproape neînțeleasă, acuma acești călăi își pregătesc din nou bicele pentru a i lovi.

Să ne hotărâm deci, acum în pripă, să lepădăm odată politica cea nefastă și nenorocită care ne-a legat de mâni și de picioare mai bine de 30 de ani, și să îmbrățișăm o altă, aceea către care evoluția ne împinge cu fatalitate, și să avem încredere în norocul stelei noastre, care totdeauna ne-a ocrotit.

Nu se face nimic !

Nu se face nimic ! Stăm în aşteptare ! De ce ? Nici un răspuns, decât doar cel românesc : Ia aşa. E ceva care te desnădăjduşte ; te turbură ; dar n'ai ce face. Trebuie să stai locului ; să vezi cum norocul îţi trece pe dinnainte, fără să poţi întinde mâna spre a'l prinde de aripi.

Cine nu vrea ? Mai întâiu *nimeni nu vrea hotărât*. În toţi găseşti oarecare clătinare. Să mergem ; E momentul suprem ; numai cât nu avem încă garanţia Franţiei şi a Angliei asupra făgăduinţilor Rusiei. Să mergem ! E momentul cel din urmă ! Dar nu sintem siguri că nu ni se va cere ca compensare supremă Dobrogea ! Să mergem ! Dar ce vor face Bulgarii ? Şi aşa mai departe, adecă să mergem ; dar să mai aşteptăm puţin.

Dacă se făcea tot aşa la alegerea îndoită a lui Cuza-Vodă, am fi avut oare Unirea ? Şi pe atunci eram două mici provincii slabe, fără armată, fără finanţe, ba şi supuse voinţei altora. Şi cu toate acestea *am mers* şi bine am făcut, căci *faptul îndeplinit* a fost recunoscut ! Aşa să facem şi acum ; *să punem mâna pe ce avem drept şi pe urmă să stăm de vorbă !*

Ne temem de Bulgari. Dar dacă ei ne atacă, chiar în caz când noi nu vom lua Transilvania. Ne temem pentru Dobrogea ; dar putem să o pierdem şi dacă nu ne vom întinde în Bucovina. Avem oare neapărat nevoie de garanţia Franţiei şi a Angliei, când noi vom avea în Transilvania şi Bucovina 4 corpuri de armată ; Această *stăpânire efectivă*, nu plăteşte ea mai mult decât 100 de subsemnături ?

Nu înţeleg această stare de îndoială. Să caţi la hârtii, la iscălituri, la temeri de lucruri viitoare, *când poţi pune, între tine şi acest viitor, fapte ?* În lumea politică au valoare numai *fapta şi puterea !* Lor li se închină toţi ! Innainte de a mobiliza în 1913, Franţia şi Anglia ne tratau ca pe cei de pe urmă oameni, fiindcă erau fermecate de desvoltarea de putere a Bulgariei. După ce am arătat noi ce putem, am fost acoperiţi de laudă.

Aşa fiind lucrurile şi toată lumea fiind convinsă de ele, trebuie căutată aiurea pricina nelucrării noastre. Ea rezidă întâi în Capul Statului care este rupt în două su-

fletește. El recunoaște ca rege al României, că ar trebui să meargă cu țara; dar nu poate scoate din inima lui că este Hohenzollern și că a iscălit un tratat. Nu e vorba că acel tratat nu'l îndatoră la acțiune, și de aceea a îmbrățișat cu ușurință neutralitatea; *dar cum poți să te declari de dușman al fostului tău aliat?* Iată greutatea psihică.

Maiestatea Sa Regele n'o poate trece. De aceea a adaus M. S. că primește să nu mergem cu Austria, *dar să mergem contra ei, nici odată.*

Și totuși M. S. este un Rege constituțional; dacă *Casa Regală*, dacă oamenii politici ar hotărî un fel de acțiune, Regele ar primi-o de sigur; căci el numai domnește în România, căci cei cari o conduc sunt reprezentanții ei. Tocmai în acești oameni politici găsim șovăirile amintite. Dar motivele nu sunt ele cele adevărate? Noi nu credem iar adevăratul motiv este de a nu silui voința Rege'ui, *de a nu se face dis plăceri Suveranului.*

Este, nu e vorbă, în guvernul liberal, un bărbat politic de samă care vede lucrurile așa cum trebuie să le conceapă orice român luminat. Acesta este d. Emil Costinescu; dar este paralizat prin voința primului ministru care nu vrea să contrazică dorințele Regelui.

Mai este apoi afară de guvern un om politic mai ne-
atârnat care ar putea îndruma o acțiune hotărâtoare. Este d. Nicu Filipescu. Dar d-sa este reținut de o *considerație pe care o crede foarte puternică.*

D-sa fiind fruntaș conservator, se teme, cu drept cuvînt, ca să nu se iee agitarea lui, drept o mișcare politică internă care să tindă a face din marea chestie națională un mijloc de răsturnare a guvernului liberal, ceea ce ar avea de efect ca acest partid să se strângă în jurul șefului lui, și astfel să *arunce întreg partidul liberal, adică cea mai mare parte din țară, în tabăra germană!*

Iată pericolul mare; și în adevăr nu știu zău dacă, acum când s'ar părea atacat partidul liberal pentru politica lui națională și ar fi vorba de ales între interesul nației și acel individual, ocrotit tocmai prin aflarea la cârmă a partidului liberal, care din două talerele balanței s'ar plecă mai tare!

Ne pare foarte reu că rostim asupra poporului nostru o judecată așa de aspră, *dar e așa.*

Prin urmare dacă nu facem nimic este din cauză că *Regele nu vrea, sau nu poate voi, și că aamenii noștri po-*

litici sunt opriți prin considerații de politică internă, de a înfăptui cel mai mare rost al întregii noastre desvoltări de la Traian până la sfârșitul veacurilor.

«Adevărul» 5 Sept. 1914.

Răniții

Sunt mai de plâns răniții decât morții, căci ei sufăr, și mulți dintr'înșii rămân schilodiți, izvor de suferinți pentru toată viața. Crucea roșie caută să tămăduiască răniții, să micșoreze suferințele; celor morți nu poate să le ajute. Pe ei i-au învălit pământul și în curând uitarea, pe când răniții și ciunții vor preumbla încă lung timp—sunt tineri!—între ai lor amintirea grozăviilor prin care au trecut.

Veniți în ajutorul Crucei roșii a armatelor franceze și belgiene și bine faceți; căci dacă suferința este omenescă și nu are patrie, închinarea se cuvine să se facă acelor ce pe lângă suferință au fost obijduiți și de nedreptate. Nedrept este războiul deslănțuit. Cartea germanului Fryman o spune deslușit, că Germanii trebuie să facă războiu pentru a-și întinde țara; căci așa îngustă cum e, nu mai poate hrăni prea numeroasa ei populație.

Nu e de vină lumea, dacă Germanii se înmulțesc prea tare. Să se ducă în alte țări; dar să trăiască aici ca supuși. Nu au dreptul de a cuceri, de a lua pământul altora, pentru a-și asigura viața lor. E deslănțuirea luptei pentru traiu, cum se petrece în sferile inferioare ale organizmelor, neastâmpărată de ideea omenescă a Dreptății și aceeașă încălcare a atributului suprem al omenirii dela cine pornește? Dela patria filosofului *categoricului imperativ*.

„Dreptatea“, număr jubilar, Sept. 1914.

Regele și Țara

Din faptele petrecute până acum și din frământarea lor cu gândurile noastre pline de grije și de durere, reiesă din nefericire o convingere lămurită și anume că este o *discordanță neîmpăcată între voința țarei și aceea a Regelui nostru*. Țara își vede primejduită existența prin târăgănarea fără sfârșit a intrării noastre în acțiune, iar Regele se opune din răspuțeri la orice dușmănie față de Austro-Ungaria și de Germania, aliata ei.

* * *

Motivele care ne împing pe noi a cere guvernului intrarea imediată în războiu și pășirea peste Carpați și Molna sunt îndestul de cunoscute, fiind dezbătute de mai bine de o lună de zile prin ziarele de toate culorile care, asupra acestui punct, sunt aproape într'un glas. E știut că, mai întâi prin înaintarea prea mare a Rusiei asupra Austro-Ungariei, tocmai prin regiunile românești ale acestei împărății, se amenință existența viitoare a crâmpieiului de Stat ce se numește România și se împedică pentru totdeauna realizarea idealului nostru național, în singurul moment din istoria omenirii, în care el se putea înfăptui, Rusia are cel mai mare interes ca noi să mergem alături cu ea, s'o ajutăm la zdrobirea Austro-Ungariei, *din a cărei desfacere numai poate să se înfăptuiască reîntregirea Moldovei cu Bucovina cea răpită în contra tuturor drepturilor dumnezeiești și omenești, și reîntregirea mai mare a României însăși cu țările de peste munți, chinuite de mai bine de o mie de ani de stăpânirea crudă, barbară și neomenoasă a Ungurilor*. Rusia, până acuma, s'a mărginit numai la îndemnuri; a închis chiar ochii la acte de vădită călcare a neutralității săvârșite de noi sub îndboldiri venite din înălțimi. Rusia ne-a lăsat însă a înțelege că, dacă nu ocupăm noi ținuturile românești *le va ocupa ea*, amenințarea ascunsă, care înșamnă pentru orice om cuminte că dacă împărăția rusă va cheltui bani și va vărsa mai ales sânge pentru cuprinderea lor, sau nu ni le va înapoia de loc, sau, chiar dacă o va face, va cere compensații te-

ritoriale, lucru care ar putea să devie fatal chiar unei Români mărite. Cu cât Rusia înaintează în cotorpirea Austro-Ungariei, cu atât nevoia ei de ajutorul nostru scade, și poate veni un moment când el să nu'i mai fie de nici un folos. *Ce vom face atunci și cum vom putea cere atunci sporul teritorial?* A rămâne încă în starea de acuma, este o primedie vădită. Mai întâi prin faptul că Moldova, adică partea aceea de țară din cotorpirea căreia s'a născut Statul român, va fi cuprinsă din toate părțile de Ruși : Basarabia, Bucovina și Transilvania. Apoi, fiindcă vom pierde toată însemnătatea dobândită prin munca noastră încordată de o sută de ani, rămânând mai mici decât Sârbia în Orientul sudic al Europei și fiindcă conducerea acestei părți a continentului nostru, pe care izbutisem s'o atragem asupra noastră, va trece în mânele unui alt Stat slav. Apoi, din cauza neutralității noastre care—fiind prelungită până la sfârșit—ne va pune rău atât cu puterile centrale europene, cât și cu acele dela Apus și Răsărit și nu vom avea deci, în congresul ce va pune capăt uriașului războiu de acum, pe nimeni care să ne apere ; căci nu vom putea figura în el spre a ni le apăra singuri din cauză că, neluând parte la luptă, nu vom fi primiți nici la masa împăcării. Dar, chiar dacă am fi primiți, încă nu vom avea pe nimeni care să ne sprijiniască, ca unii ce vom fi nemulțămii pe toți, și, dacă cumva în viitoarea pace va fi poate nevoie de oarecare compensații teritoriale, *vom putea ușor plăti noi acele compensări.* Iată cum am putea primedui nu numai mărirea noastră cu ceeace veacurile pare că ne-au păstrat, dar chiar și existența noastră actuală *pe care tocmai voim s'o apărăm prin perpetuarea neutralității.*

* * *

Dacă judecata și raționamentul omenesc care pornesc nu de la fapte închipuite, ci de la fapte de acelea ale căror realizare începem s'o experimentăm, au vre-o valoare, atunci nu se poate tăgădui că considerațiile amintite au oarecare greutate și că ar trebui să ținem sama de ele și să îndreptăm purtarea noastră după ele.

Nu credem ca ele să scape nici guvernului, nici Soveranului nostru. Dar guvernul este ținut la oarecare îngăduiri față de Rege. Și, acum când guvernul nu cere să mergem cu Austro-Ungaria și nici măcar nu pare a se mai opune a merge chiar contra ei, *capul Statului caută*

să târăgăneze la nesfârșitele întrarea noastră în acțiune și prin această târăgănare, se ajunge la același rezultat : înlăturarea unui conflict cu împărăția dualistă.

Iată adevărata cauză a șovăirilor în cari e cuprins guvernul nostru și de cari șovăiri se molipsesc toți conducătorii acestui guvern.

Dar pentru ce oare Suveranul nostru care și-a legat doar întreaga lui viață de soarta poporului român, care se va înălța prin înălțarea lui și se va coborî prin coborârea lui, se împotrivesc El, cu atâta putere, șivoiului popular ? Oare el singur să vadă drept, iar simțul comun a șapte milioane de oameni să se înșele ? Pentru ce nu vrea Regele Carol să meargă contra Austro-Ungariei și a Germaniei care, a declarat chiar acum prin noul ei trimes, Von dem Busche, că este indisolubil solidară cu Austro-Ungaria ?

Cauza este, întâi, un simțimânt care ar putea fi înțeles la un om ce nu este conducător de popor. Este acela că a fost aliatul împărăției dualiste și prieten al Capului acestei împărății, și că, dacă a consimțit să nu siliască poporul român, (și cum ar fi putut-o face ?) să meargă cu Austro-Ungaria, nu poate cu nici un preț pași în *contra* ei. Regele însă știe că tratatul de alianță a fost încheiat, în umbra cabinetului, contrasemnat poate de un ministru, dar că, după Constituția noastră pe care a jurat, Regele nu poate încheia cu Statele străine de cât convenții *comerciale și de navigație și încă nici acestea nu sunt valabile de cât după aprobarea lor de puterea legiuitoare* (art. 93). Tratate, însă, cari să lege existența țării nu poate să i treacă nimănui prin minte că ar putea fi încheiate în chip valabil numai de Rege și miniștrii lui. Prin urmare, chiar dacă ar exista tratate, de care niciodată, nici poporul român nici Camerele lui, nu au avut cunoștință, încă aceste tratate nu l pot lega pe El, ca Rege constituțional al României. Aceia ce i le au cerut, dacă voiau să aibă ceva valabil în mâni, trebuiau să ceară ca actul să fie înfăptuit conform legilor noastre.

De aceea, această invocare a tratatului, ne pare numai un mijloc de a acoperi adevărata cauză care *nu poate fi mărturisită*.

* * *

Această cauză este ancorată în însuși sufletul Regelui Carol, în constituția lui intimă, în sângele, în creerii și

în nervii lui, în întreaga substructură fiziologică a psihicului, în firea lui de german *căreia îi este fiziologicește și psihologicește cu neputință de pornit în contra rasei și familiei, din care face parte*, cu tot jurământul pe care l'a prestat când a pus piciorul pe pământul României, că a devenit Român. Jurământul a fost o vorbă care nu putea zmulge din sufletul Regelui rădăcinele germane ale ființei lui, cum n'au zmulș cei 50 de ani de petrecere în România și între Români, accentul german din graiul său. Apoi, în 1871 când Vodă a scris vestita scrisoare către Auerbach; El mărturisește în ea că „este atras de patria lui germană ca de un magnet atotputernic, iar Regina, împărăteasa vieții și a cugetului Augustului ei soț, spune în un articol publicat de ea în 25 Decembrie 1902 și reprodus de toate gazetele germane, intitulat : „*Der schwerste Tag im Jahre*“ (Cea mai grea zi din an) următoarele fenomenele cuvinte:

„Nu devine cineva de azi pe mâni o principesă orientală, înrudită cu rasa latină în fruntea căreia soarta te-a așezat, ci rămâi fiica țării Rinului și fiul Alpilor pleșuvi până în adâncul inimei“.

Vra să zică după 25 de ani de petrecere în România, ca Regină a acestel țări, deci ca Româncă, cum Regele Carol jurase că va fi Român, Regina Elisabeta nu devine Româncă ci rămâne tot Germană.

Așa și Regele Carol după 50 de ani !

Cum deci se va împacă voința României cu aceea a Regelui ei, când interesul ei este încontra Germaniei și inima Lui pentru ea ?

«Adevărul», 15 Sept. 1914.

Cel mai mare pericol

Fie-care zi ce trece deslănțuește o nouă față a primejdiei ce amenință pe poporul român, în cazul când nehotărârea și târăgânarea întrărei noastre în acțiune s'ar prelungi. Se înțelege după toate cele urmate până acum, că nu poate fi vorba decât de o cooperare cu Rusia și că aceea plănuită la început de M. S. Regele, o alipire către Austro-Ungaria este cu totul exclusă.

Acuma chiar s'a ivit un zvon care, dacă ar corespunde realităţii viitoare, ar îngropă pentru vecie visul nostru de realizare a unirei Românilor într'un singur Stat. Anume, de mai mult timp se vorbea prin ziare că în cazul unei izbânzi a Germaniei, ea va încorpora pe Germanii din monarhia habsburgică. În acest caz, însă, ea va alipi şi pe Unguri, care, bine înţeles *pentru a fi mai tari, vor lua cu ei şi pe Românii* din regatul actual al Ungariei, poate şi pe Sârbi, Slovaci, Ruteni şi Croaţi, încât, cu alte cuvinte, *Regatul Ungar va trece în Imperiul German, cum stă azi în Impărăţia Austro-Ungară*, cu deosebirea numai că va lua poziţia Bavariei şi a Saxoniei, în loc de a avea pe aceea dualistă din actualul Stat.

* * *

Dar Ungurii, care se îngrijesc înaintea de toate de existenţa lor, nu au putut să nu iee în privire şi cazul unei înfrângeri a Monarhiei Austriace *împreună cu aceea a Germaniei*. Ca pisica ce cade totdeauna în picioare, au găsit ei leacul şi *pentru această întâmplare cu putinţă*. S'au gândit să se desfacă de monarhia dualistă şi să se dea în *partea Ruşilor*.

Iată anume ce citim în marele ziar rus *Odeski Listoc* (No. 209 a. c.):

„Oare doreşte România să primiască Semigradia (Transilvania e aşa numită de Ruşi) şi Bucovina sudică, sau ea are intenţia să aştepte să se facă între Rusia şi reprezentanţii poporului maghiar o înţelegere amicală, în virtutea căreia Semigradia ar trebui să rămână pe veci în mâinile Maghiarilor? Acuma, pentru acest moment, noi preferăm să ajungem la acord cu Românii; dar mai pe urmă, după ce vom avea victoria definitivă asupra armatelor austriace, noi vom da preferinţă unei înţelegeri cu Maghiarii. Care din aceste două înţelegeri ar fi preferabilă pentru Români? Şi ce este mai scump: starea cea nesigură în care ne-a aşezat tratatul din Bucureşti, sau aproape deplina întregire a tuturor ţărilor româneşti? Iată ceea ce acei din Bucureşti trebuie să chibzuiască şi să hotărască cât mai curând, căci timpul e scump pentru noi şi nu mai putem aştepta.

„Rusia, Franţia şi Anglia trebuie imediat să pună capăt jocului balcanic d'a-baba-oarba, şi să înlăture nehotă-

rărea intolerabilă pîntru o așa vreme serioasă. Rusia, Franța și Anglia trebuie să garanteze amicilor lor avantaje mari și bine definite, iar în același timp să taie prin vorbe hotărâte toate speranțele și poftele saltimbancilor politici. Asta este acțiunea diplomatică cea mai însemnată de astăzi a Rusiei“.

* * *

Ca picături de plumb topit au căzut fiecare din aceste cuvinte pe spiritul meu îndurerat, când cugetând asupra putinței unei asemenea noi alcătuirii, nu am văzut o de loc ca ruptă numai din lumea închipuirii.

Este cunoscută ura cea înverșunată a Ungurilor contra Nemților, și cu toate aceste duc cu ei casă de mai multe sute de ani. Văzându-i că pier și cad, pentru ce nu s'ar alipi ei de Ruși, cu toată respingerea rămasă în sufletul lor de la amintirea din 1848? Și să se bage bine de samă cum se poate îndeplini lucrul. Ungurii pot părăsi pe Nemți chiar acum, în timpul războiului, trecând la viitorii lor proteguitori Ruși, și în acest caz este învederat că această defecție a jumătăței din împărăție va fi mai bine primită de Ruși de cât cooperarea Românilor, întrucât desfacerea monarhiei habsburgice va fi numai decât înfăptuită. Nu credem că Rușii vor lăsa sub Unguri și elementele slave din regatul lor actual, ci le vor constitui în alte organizații politice. Dar pe Români? Pentru ce nu i-ar jertfi. Le-a oferit doar Transilvania și Bucovina și ei nu au vrut să i ajute. I-au ajutat Ungurii!! Acestora deci le vor da ca mulțumire țările românești. Aceasta este așa de preciz, încât pare că ne temem a nu vedea intrupat în el, spectrul înfiorător!

Când se va întâmpla aceasta? Indată după prima mare înfrângere a oștirilor austro-ungare, înfrângere ce va îndeplini cu siguranță desfacerea monarhiei.

Perspectiva nu numai a continuării mai departe a Regatului Unguresc, dar chiar a întăririi lui prin alipirea la un Stat puternic întemeiat pe o largă bază etnică, va însemna nu numai moartea desăvârșită a fraților noștri din Ungaria, ci și prăpădirea propriului nostru Stat.

Disparația Austriei, dușmănia Rusiei, care nu va putea uita refuzul încăpăținat al ofertelor ei, când avea mai mare nevoie de ajutorul nostru, și întărirea regatului.

unguresc, nu va însemna nimic mai puțin decât moartea neamului românesc.

Dacă voim să ieșim la acest sfârșit, să rămânem neutri.

«Adevărul», 16 Sept. 1914.

Ultimul meu cuvânt

Prietenul meu Mille exclamă că nu poate face altceva decât a striga; dar el o va face aceasta până la sfârșit, căci așa îl îndeamnă profesia sa de ziarist. Eu voi înceta și de a mai striga, pentru acei ce nu au urechi ca să audă și de a mai deschide ochii celor ce nu vor să vadă.

Înmănunchiez pentru ultima dată argumentele pentru ieșirea din neutralitate și mergerea noastră alături cu Rusia contra Austro-Ungariei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Deși deocamdată s'ar părea că puțința pășirii noastre împreună cu puterile germane contra Triplei Înțelegeri este exclusă, totuși ea este încă vie în mintea unora din conducătorii acestei țări, și mai ales în cea a celui mai de frunte din toți, Majestatea Sa Regele.

A merge cu Austro-Ungaria contra Triplei-Înțelegeri este însă a face jocul politicei ungurești, a contribui la apărarea celor mai vajnici dușmani ai neamului românesc, deci cea mai nesocotită politică ce am putea îndruma. În cazul absolut îndoelnic al unei victorii a puterilor germane, frații noștri din Ungaria s'ar alege cel mult cu cele două clase începătoare primare hărăzite de Unguri Românilor acum, când au cea mai mare nevoie de a'i menține în credință, și când Românii răspund acestei așteptări prin și-roaiele de sânge vărsate pe câmpul de războiu pentru apărarea stăpânilor lor. *A întări deci pe Unguri înșană a grăbi moartea poporului român de peste munți.* Cât despre România, ea va trebui să piardă numai decât *Dobrogea întreagă*, care va fi dată *adevăraților prieteni* ai Ungurilor, Bulgarilor. Ni se pune în perspectivă dobândirea

Basarabiei și anume a celei mari până la Nistru, însă acest dar ar trebui refuzat; căci ar fi cel mai mare pericol a lua *cu armele* o bucată de pământ dela un popor compact de 90 de milioane de oameni de aceeași rasă. Ar fi un nou cadrilater, sau o Alsacie Lorenă adausă României. Pentru a menține și apăra această agonisită, ar trebui să stăm pururi cu arma în mână și, având pururi nevoie de ajutorul Austro-Ungariei, am deveni *adevărații vasali ai Ungurilor*.

Dar în cazul, mai sigur, când mergând cu Austro-Ungaria contra Rusiei, Tripla-Înțelegere ar ieși învingătoare, bine înțeles că Rușii ne-ar șterge de pe fața pământului. Cumpenind rizicul cu ceea ce am putea dobândi, vedem unde ne-ar duce o asemenea politică, și ne convingem că acei ce ne sfătuesc să o urmărim, caută să *susțină interesele altora, iar nu ale neamului românesc*.

De aceea și cu toții am rădicat mâna spre apărare și am *iscodit neutralitatea, pentru a fi feriți de primejdia de a merge alături cu Austro-Ungaria*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Să cercetăm acuma situația României în cazul unei neutralități prelungite indefinit, cum se vede că este hotărîrea guvernului sub îmboldirea Majestăței Sale Regelui, care dacă *a consimțit a nu merge cu Austro-Ungaria, nu se poate hotărî nici într'un chip a proceda împotriva ei, și guvernul, pentru a corespunde acestei voințe, caută să prelungiască starea de neutralitate prin toate mijloacele cu putință*.

În timp ce noi stăm cu arma la picior, Rușii înaintază în Austro-Ungaria și anume în regiunile locuite de Români, acele tocmai din ale căror întrolocare s'ar putea înfăptui idealul cel visat de Români de atâta timp: unirea celei mai mari părți din poporul român în un singur Stat. Dacă Rusia care a ocupat până acuma Bucovina, își întinde stăpânirea asupra Transilvaniei, atunci sau le va păstră pentru ea, încunjurând Moldova din toate părțile, și absorbind-o cu timpul, va pune capăt și existenței României, sau ni le va da nouă, în schimb pentru Dobrogea, pe care o va da Bulgarilor spre a'i ademeni în spre dânsa și în acest caz România chiar mărită va fi primejduită prin îndepărtarea ei dela mare.

În caz când nu vom intra în luptă, nu vom avea dreptul a lua parte la congresul păcii, și nu ne vom putea apăra singuri interesele. Puterile germane nu ne vor susține ca unele ce le-am „trădat“, după părerea lor; iar Tripla Înțelegere tot atât de puțin, într-o cât, cu toate făgăduințele ei, nu am vrut să-i dăm ajutor când avea nevoie. În cazul, prevăzut și acela, că Impărăția Austriacă să se desfacă, iar Germania să păstreze o situație militară favorabilă, ea va anexa pe Germanii din Austro-Ungaria. Ungurii sunt pregătiți pentru o asemenea puțință; ei vor intra în Imperiul German ca țară alipită, și acest imperiu având interes a avea sub el o Ungarie puternică, le va îngădui supremația asupra Românilor pe care vor urma înaintea a-i martiriza ca și până acum. În cazul când și Germania ar trebui să fie redusă, Ungurii se gândesc să se proclame neatârnați de Austria și să treacă sub Ruși. Ei ar putea s'o facă aceasta chiar acuma, în timpul războiului, și atunci desigur că Rusia va prefera să aibă o aliată ca Ungaria uneia ca România, ca una a căreia defecție va nimici mai curând Impărăția Habsburgilor, decât cooperarea României. Ungaria va trece sub Ruși — în ce condiții, treaba ei — luând bine înțeles pe Români cu dânsa. În orice caz, fie ca Ungaria să treacă sub Germani, fie sub Ruși, *visul nostru de întregire a neamului va închide aripile lui pentru totdeauna, de oare ce Ungaria nu va mai face parte din un Stat în descompunere, ci din unul în putere.*

* * *

Dacă întârziem prea mult, și Rușii înaintează mereu, se poate întâmpla ca de la o vreme ei nici să mai aibă nevoie de noi, și atunci ne vor mulțumi de ajutorul ce îi l'am oferit, ca fără de nici o însemnătate pentru ei.

Prin urmare, dacă este să ieșim din neutralitate, aceasta ar trebui făcut *grabnic, chiar acum*, dar la această eventualitate se opune principiul patronat de suveran: *dacă nu cu Austria, nici odată contra ei*; principiu care se traduce de cercurile noastre conducătoare, din deferență către opinia publică, în o perpetuă amânare a intrării noastre în acțiune.

Se pretinde însă că preliminarile diplomatice nu ar fi stabilite definitiv. Dar este tocmai, în politică și diplomatie, un principiu care merge înaintea tuturor, este a-

cel al *faptului îndeplinit* (celebrul *fait accompli*). Să punem mâna întâi pe Bucovina și pe regiunile de peste munți; să înnaintăm pe cât vom putea mai mult pajurile românești în hotarele lor, și apoi să stăm de vorbă, să facem diplomație cât vom voi și cât ni se va cere; dar să urmărim tratativele *cu ceva sigur în mână* și nu cu vânt cum facem acum. La acest procedeu ne-a învățat Austria când a ocupat Bucovina chiar fără bătălie, dar fiindcă pusese mâna pe grădina Moldovei înaintea hotărârii aceasta sluji numai cât spre a trage granițele și a fixa întinderea ocupației. A reînnoit Austria același sistem, când cu anexarea Bosniei și Herzegovinei.

Iată argumentele noastre pentru intrarea imediată în acțiune contra Austro-Ungariei și aceste argumente sunt *scoase pe calea riguroasă a raționamentelor, prin fapte conștante și din destăinuirile gazetelor rusești* cum e bunăoară în chestia împăcării Ungurilor cu Rușii, și cu prețul pe care Rușii îl vor cere pentru Transilvania, dacă ar apuca să o ocupe ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* *

Ni se tot întîmpină că nu suntem siguri de ofertele Rusiei. Foarte bine. Să tratăm. *Dar întru cât ne-ar încurcă acele tratări ocuparea prealabilă a Bucovinei și Transilvaniei?* Cum am spus-o, să punem mâna mai întâiu pe acele regiuni, și după aceea să stăm de vorbă.

Cum se face că asemenea adevăruri elementare să nu fie luate în considerație tocmai de oamenii politici cari conduc destinele acestei țări; regele și primul său ministru, când alții tot așa de cu greutate, precum sunt d-nii Emil Costinescu și N. Filipescu susțin din răspuțeri intrarea imediată în acțiune? Pe rege îl înțeleg. Este German și nu se poate hotări să loviască în Germani, combătând pe Unguri. Dă cu piciorul în cei 48 de ani de domnie, în glorie, în situația lui de domnitor al României care l'a înălțat acolo sus, unde este astăzi, pentru a nu contraveni datoriiilor sale personale de rasă și de familie. E un simțământ care îl onorează ca om, dar căruia noi nu ne putem pleca, căci ar fi straniu să ni se ceară a plăti astfel de simțiminte curat personale, nu numai cu renunțare la idealul nostru, dar chiar cu existența noastră actuală.

Dar d. Brătianu care nu e German, ci *get beget* ro-

mân, care a învățat a'și iubi țara dela marele său părinte, care a fost pus în fruntea partidului liberal, tocmai fiindcă acest partid credeà că va urmà principiul liberal de a se conforma totdeauna îmboldirilor poporului, cum să se explice purtarea d-sale ?

Iată enigma pe care neputând-o deslega, prefer a nu mă mai osteni degeaba să conving pe alții.

„Adevărul“, 20 Sept. 1914.

Vălmășagul european

Europa și, prin ea omenirea întreagă, trece prin o clipă din cele mai grave ale existenței ei seculare. Popoarele și Statele se prăbușesc unele asupra celorlalte; toate trag sabia, toate încarcă tunurile, toate fac chemare la puterile distrugerii, pare că s'ar grăbi să răstoarne, în puțin timp, toată clădirea rădăcată cu încetul prin lungi veacuri de muncă.

Care este cauza stărei actuale a minții popoarelor europene? Ce împrejurări le împing la o lucrare atât de protivnică întregii mișcări spre progres ce caracterizază timpurile moderne? Căci, să se bage de seamă un lucru: de și războiul este nedespărțit de firea omenească, totuși când el se naște între două sau chiar mai multe state, cât timp el nu alcătuește decât un fenomen parțial în omenire, el nu poate fi o primejdie decât pentru acei ce'l înfruntă, dar nu atinge în miezul ei chiar arca culturii. Apoi puferile ce rămân numai privitoare ale turburării pot interveni, împacă, și chiar impune reîntrarea în starea normală. Tot pacea rămâne arbitru situației și fără pace, fără liniște, nu este loc pentru propășire, nu este cu putință civilizație. În vălmășagul obștesc ce a cuprins însă aproape întreaga omenire cultă, cine va mai pune la cale elementele întărite, când cele mai mari puteri ale lumii se amenință mutual cu nimicirea? În stăruințele statelor rămase în afară de conflict poate căși face loc ideea dreptului care, ori cât ar fi ea de ciuntită de toporul intereselor, tot mijlocește o formă de viață nouă, primită mai la urmă de acei ce se războieră și care aduce iarăși liniștea în locul turburării. În starea haotică în care lu-

mea a fost aruncată prin deslănțuirea războiului universal, cine va fi împăciuitorul, cine va impune glasul rațiunii pentru potolirea răsculatului simțimânt? Intru cât toți se bat, nu mai rămâne decât puterea brutală care să hotărască predominarea.

Pacea nu mai poate fi opera înțelegerii, ci numai a siluirii. Marea concepție omenească care deosebește ființa noastră de aceea a animalelor, concepția dreptului, va fi primejduită și cu dânsa întregul rost al civilizației care nu poate fi cugetată decât ca o înflorire tot mai deplină a ideii dreptății.

Ceea ce este deci înspăimântător în turburările care bântuesc omenirea actuală nu este atâta dărăpănarea materială și pierderea existențelor omenești, căci acestea ori cât ar fi de mari, sunt grabnic reîntregite de puterile fizice, ci întunecarea ideii morale, atributul cel mai de samă al omenirii.

Dar să mai luăm aminte încă o împrejurare. Până acuma războiul a fost încunjurat și îndepărtat cu cele mai mari eforturi. S'au alcătuit constelații politice care au dăinuit zeci de ani, numai în scopul de a asigura pacea. Statele cele mari se temeau toate de izbucnirea unor dușmăanii; de aceea armau ele așa de cumplit, tocmai pentru a evita războiul, după o formulă moștenită dela Romani. De aceea se temeau ele așa de mult de neînțelegerile popoarelor balcanice, și au izbutit atâta timp a nu se amesteca în certele lor, însărcinând tot un Stat mai mic, România, cu punerea lor la cale, tocmai pentru a nu da pricină de ceartă între ele. Și acuma de odată Statele cele mari își declară mutual războiu cu o liniște, cu o nepăsare, ca și când ar schimba niște deșerte formule de politeță. Austro-Ungaria atacă pe Serbia, Germania pe Rusia și pe Franția, Anglia pe Germania, Austro-Ungaria pe Rusia, Franția pe Austro-Ungaria ș. a. m. d. Numai Italia așteaptă încă se vadă cum să loviască mai bine pe dușmana ei de moștenire, Austria. Ba se mai prevăd și împărțări ale Turciei, Bulgariei, Egiptului, Japoniei și Statelor Unite, pentru ca danțul macabru să se întindă în toate continentele; să prindă în hora morței toate popoarele care până acum au purtat în mâni facla civilizației. Toate aceste îndușmâniri succesive și deschise așa fără nici o șovăire, oarecum ca ceva firesc și neapărat, trebuie să ne pună pe gânduri.

Să vedem care este oare explicarea acestui fenomen absolut neobișnuit, ca starea de pace, ce se credea cel mai scump ideal omenesc, să fie așa deodată părăsită și înlocuită cu un războiu îngrozitor?

S'ar putea atribui această epidemie morală, această nebunie colectivă, unei influențe cozmice, viciări aerului prin unele gazuri subtile din coada unei comete; ceva la fel cu ceea ce se petrecu în un oraș din Olanda în urma unei glumețe experiențe a doctorului Ox, închipuită de romancierul științific francez Jules Verne. Poporația acelei orașel era cea mai fericită din lume; cetățenii erau cei mai mulțămiiți cu ocârmuirea; copiii ascultau de părinții lor, lucrătorii de patroni; căsniciile erau toate modele de armonie și moralitate; delictes și crime nu se comiteau și judecătorii civili muriau de urât, neavând ce judeca. Doctorul Ox care avea teoriile lui despre influența fizicului asupra moralului, înființă în acel oraș o fabrică de oxigen a căreia product însă, în loc de a-l închide în baloane, îi dădea drumul în atmosfera orașului. Se observă, după câteva zile, un mers mai grăbit al oamenilor, o rădicare a vocii lor când vorbeau, o îmbogățire a shimelor lor; în curând se iviră certe până atunci neauzite, care degenerau în bătăi și, lucru mai curioz, este că toți orașenii priveau aceste apucături noues ca ceva foarte firesc, dedându-se cu toții pe întrecutele la acest neașteptat fel de viață.

Credem însă că trebuie să lăsăm la oparte chipul fiziologic de a explica nervozitatea sau mai bine zis nevroza europeană și că trebuie recurs la o explicare firească pentru faptele omenesti, acea sociologică.

Aici însă trebuie să ne ferim a cădea în o rătăcire, aceea de a atribui oamenilor individuali care au mai multă sau mai puțină înriurire asupra conducerii trebilor publice, cauza determinantă a groznicului măcel. Nici împăratul Francisc Iosif, nici măcar Wilhelm II, nici Țarul Rusiei, nici oamenii politici unguri nu sunt pricina hotărătoare a acestui mare eveniment istoric. Toți aceștia nu sunt de cât organele exterioare de rostire ale unor mari puteri istorice ascunse care împing evenimentele la lumina zilei, încărcând în ochii multora pe monarhi și pe miniștri cu o răspundere ce nu li se poate pune în seamă.

Cauza adevărată a războiului actual este dată de relațiile între popoare, de urile de rasă care au fost com-

primate în chip măestrit atâta timp ; dar când au atins maximul de încordare au trebuit să rupă zăgazurile, răpezind viforoasele unde ale puhoiului asupra lumii înspăimântate.

Să cercetăm aceste elemente ascunse :

Omenirea europeană trăiește acum de aproape jumătate de veac în stare de pace, dela marele războiu franco-german (exact 43 de ani) ; căci deși mai nici un an din acest răstimp nu a trecut fără văsare de sânge, totuși războele purtate, ca acel ruso-turc dela 1877, acel ruso-japonez din 1904 aveau caracter mai mult extra european și tot așa a fost și războiul Italiei cu Abisinia, al Spaniei cu Statele Unite, iar al Italiei cu Turcia și chiar acela petrecut în peninsula Balcanului. În nici unul din ele nu a fost implicate *între ele* marile puteri ale Europei, acele care poartă pe umerii lor povara civilizației : Anglia, Franția, Germania, Austria, Italia și Rusia. *Între ele*, aceste puteri nu s'au lovit, ci ele au avut războaie cu alții, și prin urmare se poate spune că aproape jumătate de veac vasul cel mare al culturii omenesti a fost ferit de loviturile furtunilor. Acest răstimp de 43 de ani de pace este cel mai lung ce a fost înregistrat până acum între două perioade de turburări sângeroase în Europa propriu zisă.

Dar în acest timp de liniște aparentă s'a îngrămădit neconținut materie detunătoare în adâncurile sufletului popoarelor. Mai ales a lucrat în acest sens desvoltarea ideii naționale care a frământat tot mai puternic conștiința masselor etnice. Această idee întărită cu încetul și aruncată în lumea europeană prin revoluția din 1848, a determinat, prin îmbrățișarea ei de către împăratul Franței, Napoleon al III-lea, mai întâi urmările războiului Crimeei cu sprijinirea năzuințelor poporului român, apoi în 1859 cea a dorinței de unire națională a Italianilor, dezlănțuind și războaiele cele mari ale veacului trecut ; acel din 1866 și acel din 1871.

Războiul din 1866 a dat avânt rasei maghiare ; cel din 1871 a sporit încă vechea ură de rasă între Francezi și Germani, prin anexarea din partea acestora a Alsaciei și Lorenei. Francezii au hrănit neconținut gândul *revanșei*, iar în Germani s'a copt ideea că, pentru a avea liniște din partea Franței, trebuiau s'o zdrobiască cu desăvârșire,

și așa s'au încordat până la plesnire, rivalitatea acestor două mari popoare.

Expansiunea Germaniei în afară eră datorită mai ales unui fenomen natural fiziologic, prea marei înmulțiri a populației imperiului care, ne mai găsindu'și existența în îngusta Germanie, caută o extindere în afară prin mărirea imperiului colonial; dar când Germania s'a putut gândi la acest mijloc de a'și asigura traiul poporului, eră prea târziu; cele mai multe și mai frumoase regiuni extra-europene erau acuma stăpânite de Statele mai vechi, și Germania trebui să se mulțumiască cu țări în mare parte neproductive. Chiar așa însă ea căută să zmulgă întâi Franței, cu prilejul anexării Marocului din partea acesteia, Congul francez; dar această nouă agonisită se arată ca neindestulătoare și ceea ce Germania râvnește, sunt bogatele colonii vechi ale Franței și mai ales acele ale Angliei.

Dovada cea mai bună este că ea a cerut Angliei să rămână neutrală, făgăduindu-i că nu va ataca posesiile franceze *din Europa*, ceea ce nu înseamnă altă ceva decât scopul răpirei coloniilor franceze din Africa și Azia.

Germania apoi se gândia totdeauna cu jind la anexarea Belgiei și a Olandei, așa de minunat așezate pe Marea Nordului și din care se poate așa de ușor surprinde Anglia cu un transport de trupe de uscat care ar fi pus capăt regatului Britaniei și ar fi adus în mâinile Germanilor bogatele colonii engleze din lumea toată. De aceea și Germania și-a întărit neconținut flota și s'a luat la întrecere cu Anglia în construcția de cuirasate, așa că a ajuns, după marea ei rivală pe ocean, a doua din puterile maritime ale lumii.

Cu Rusia a trăit Germania, cât timp eră reprezentată de Prusia, în legături prietenesti. De când însă a constituit Imperiul German și a găsit un sprijin în foasta ei dușmană Austria, întocmită și ea din nou pe baza supremației maghiare, Germania a trebuit să îmbrățișeze interesele aliatei sale, cu atât mai mult că apropierea Rusiei de Franța indică pe imperiul slav ca sprijinitor al țării pe care Germania o ură mai mult decât toate în lume și de a cărei răzbunare se temeă mai cumplit.

Care sunt însă interesele cele mari ale Ungurilor, conducătorii monarhiei habsburgice? Ungurii sunt un popor tot atât de energetic și cu ținte mari pe cât de mic ca

număr. Ei vreau să-și mărească corpul la măsura hainelor de ambiție și dorinți cu care s'au îmbrăcat — procedarea nefirească, dar pe care, în mintea înfierbântată a Ungurilor, o cred realizabilă, și anume prin sporirea artificială a neamului lor, din desnaționalizarea popoarelor slave și române care locuiesc în regatul lor. Dar, pentru a ajunge acest țel, este de nevoie neapărată a slăbi și a împiedica propășirea și întărirea Statelor de aceleași ginți ce se ridică în preajma chiar a Ungariei și care State, fiind centre puternice de atracție culturală și etnică pentru Românii și Slavii din Statul maghiar, dau acestora, puteri neconținut improspătate de împotrivire, contra tendințelor de maghiarizare. De aici se explică purtarea dușmănoasă a Ungurilor și deci a monarhiei habsburgice, în care predomină voința lor, contra Sârbiei și României; de aici silințele lor în timpul războaielor balcanice de a sprijini pe Bulgari și a susține mărirea lor în dauna Sârbiei și a României; de aici stăruințele lor desperate de a face ca Europa să revizuiască tratatul de București. Când au văzut Ungurii că neamul Sârbilor de afară din regatul lor tinde să se întărească prin unirea Sârbiei cu Muntenegrul, au repetat față cu această năzuință sfortările făcute altă dată pentru împiedicarea unirii țărilor române. Atunci s'au hotărât să loviască pe Sârbi.

S'au folosit de asasinatul arhiducelui Ferdinand pentru a reînnoi contra Sârbiei toate învinuirile vechi aduse acestui Stat, din care unele erau îndreptățite în formă, ca agitația pan-sârbă a societății naționale sârbești și uneltirile acesteia pentru a răscula Bosnia și Herțegovina. Dar când ne gândim la procedarea pusă în lucrare de Austro-Ungaria pentru a anexa acele două regiuni locuite de Sârbi, nu putem decât să dăm dreptate mijloacelor întrebuintate de Sârbi contra Austriei. Pentru a răsturna o nedreptate internațională, nu avem mijloace, nici civile nici penale, ci numai puterea și cu corolarele ei : uneltirile ascunse, înșălarea și lucrările piezișe. Prin urmare să nu se vorbiască de dreptate în asemenea procedări ! Ele aparțin unei sfere inferioare a vieții omenеști ; sunt reînvierea epocelor primitive ale dezvoltării, când omul abia se desfăcuse din animalitatea din care se trăgea.

Apoi prilejul cu care a izbucnit silnicia făcută Sârbiei de Austro-Ungaria, asasinatul perechei arhiduciale, pare tot o uneltire ungurească. Nu se poate ști de pe a-

cuma într'un chip sigur cine este autorul intelectual al acestei crime. Dacă însă aplicăm maxima instrucției penale, „is fecit cui prodest“, atunci s'ar putea mai curând bănuî Ungurii decât Sârbii, de oarece arhiducele Ferdinand eră cunoscut, cel puțin așa i se făurise reputația, ca dușman al supremației ungurești și ca partizan al Slavilor și Românilor, și în deosebi al naționalităților din monarhie. Sârbii și cu Românii nu puteau decât câștiga prin venirea lui la împărăție și în desvoltarea popoarelor nu este neapărat nevoie ca o idee să fie adevărată, pentru a fi generatoare de fapte. Ungurii deci trebuiau să piardă prin venirea la împărăție a arhiducelui Ferdinand, iar Sârbii să câștige — și tocmai Sârbii să'l fi ucis, iar Maghiarii să'l răzbune?! Dar Ungurii au lucrat cu destulă dibăcie, făcând ca gloanțele ucigăse să plece din rândurile Sârbilor, și anume din acele ale unor copii.

Deși războiul a izbucnit întâi prin atacul Austro-Ungariei asupra Sârbiei, nu acest atac a prăbușit întreaga Europă în vălmășagul cel neauzit. Dacă războiul austro-sârb ar fi fost pricina conflagrației, atunci geneza ei ar fi trebuit să fie următoarea. Rusia ca proteguitoarea Slavilor ar fi trebuit să intervină în contra Austriei, ceea ce ar fi adus intrarea în acțiune a Germaniei aliata Austro-Ungariei; iar Franța aliata Rusiei ar fi venit în ajutorul acesteia, intrând astfel în conflict cu Germania care, la rândul ei, încălcând, din motive strategice, neutralitatea Belgiei, ar fi atras și amestecul Angliei în luptă. În loc de această desvoltare logică a seriei războiului european, vedem cu totul altă succesiune de fapte cari nu mai urmează înlănțuirea logică, ci una extralogică adusă prin o succesiune de cauze speciale care izbucnesc așa parcă din senin, dar care subsistau nu mai puțin între deosebitele State, după cum au fost analizate mai sus.

În adevăr, declararea de războiu a Germaniei către Rusia nu este decât în o legătură foarte slabă cu războiul austro-sârb. Se pretinde de Germania că Rusia i-ar fi cerut să intervină la aliata ei, Austro-Ungaria, ca să mai modereze cererile făcute Sârbiei prin ultimatul trimis; dar că, în momentul când Germania începuse tratările, Rusia, în loc de a aștepta rezultatul lor, mobilizase armata ei. O asemenea purtare ar fi fost o ofensă către împăratul Germaniei, care trebuia pedepsită cu armele.

Declararea de războiu a Germaniei către Franția este încă mai lipsită de orice legătură cu războiul austro-sărb. Pretextul a fost niște incidente de graniță care se întâmplaseră doar de atâtea ori între Germania și Franția, fără a da naștere unui conflict armat. Dar chiar din faptul că toate puterile Germanilor sunt îndreptate în contra Franției și că, pentru a pătrunde mai sigur în această țară, ei nu au stat la gând d'a încălca neutralitatea Belgiei, cu toate că și puteau atrage dușmănia primejdioasă a Angliei, când aveau acuma pe brațe pe aceea a Rusiei și a Franției—aceste împrejurări ne dovedesc că declararea de războiu a Germaniei contra Franției era de mult plănuită și că Germanii s'au folosit de momentul priincios pentru a o pune în lucrare.

Ei au fost îndemnați spre acest început mai ales prin destăinuirile nepatriotice ale senatorului Humbert asupra nepregătirii războinice a Franției, întărite prin mărturisirea tot atât de neînțeleasă a ministrului ei de războiu. Apoi Germania se aștepta la un atac al Rusiei contra Austriei, de care era să se folosească pentru a paraliza pe marele Imperiu Slav, aliatul Franției, încât îi convenia mai bine de a porni lupta alături cu Austria decât izolată.

Dar Germania oare nu avea destul de luptat contra acestor doi rivali, în orice caz destul de puternici, și mai trebuia să se încurce oare și cu Anglia? Se spune însă că ea avea un mare interes strategic, acel de a intra în Franția prin nordul ei, care înfățișază întărituri și cetăți mult mai slabe decât lanțul răsăritului. S'a hotărât deci să treacă prin Belgia. Dar această țărișoară tot atât de inimoasă pe cât este de înalt civilizată, deși mică în întindere, era declarată neutră prin un tratat încheiat de întreaga Europă. Germania trebuia să cunoască apoi spiritul de neatarnare care însuflețește pe Belgieni și iubirea cea mare pe care o au pentru micul lor Stat, așa de minunat organizat. Mai trebuia să știe în sfârșit că Anglia era în deosebi interesată la menținerea neutralității belgiene, ca unul ce Belgia și Olanda apără existența Regatului Britanic, și că stăpânirea Germaniei în aceste două țărișoare ar fi creat pentru Anglia un pericol imediat, prin întinderea Germaniei în Marea Nordului.

Cererea de trecere a armatelor germane prin Belgia a fost răspinsă, și atunci imperiul German nu a șovăit să

violeze neutralitatea acelei țări, lucru la care aceasta din urmă s'a opus cu putere și într'un chip așa de viu, încât Germanii au trebuit să irosască multe puteri și mai ales să piardă mult timp spre a'i zdrobi împotrivirea. Acum dacă chiar s'au apropiat de Franție, lucrul s'a întâmplat numai după asediuri grele și lupte cumplite, date afară de teritoriul francez, care le-au imputinat armata, le au deteriorat materialul de războiu și le-au întârziat intrarea lor în Franția. Chiar dacă au intrat acum în ea, Germanii sunt slăbiți și întârziați.

Correspondentul militar al Times-ului observă însă cu mare dreptate că planul Germanilor eră de a zdrobi repede Franția, pentru a se întoarce apoi asupra Rusiei reținută până atunci de Austria.

Acest plan nu a izbutit. Până să zdrobiască împotrivirea Belgiei, Francezii au avut timp să se adune în număr îndestulător de mare și de acum innainte până să răpună împotrivirea Franției, Rușii au timpul, după ce vor bate pe Austriaci care nu le pot opune puteri egale, să amenințe Berlinul, și atunci Germanii fiind nevoiți să respingă pe Ruși, vor slăbi atacul contra Franției. Noi credem deci că chiar ca strategic, atacul Belgiei a fost o greșală, de oarece a consumat multe efortări războinice contra unui Stat ce nu eră în scopul Germaniei de a se lua la luptă cu el. Dacă Germanii poate au urmărit anexarea Belgiei, aceasta ar fi fost o urmare a victoriei lor contra Franției și nu trebuia să înceapă cu dânsa, pe lângă că le-a adus pe brațe și primejdioasa dușmănie a unui puternic popor maritim.

Acuma dușmănia Angliei poate să coste mult pe Germani; întâiu, riscă să piardă toate coloniile lor pentru cari s'au strădănit și au cheltuit atât de mult; al doilea poate s'o închidă cu totul dinspre mare și să'i taie mijlocul de a se aprovizionă, cunoscut fiind că Germania nu poate trăi numai din producția ei alimentară; poate s'o flămânzască și să o reducă astfel mai bine decât prin operații războinice; al treilea, poate s'o sărăciască împiedicând comerțul ei cu lumea întreagă de peste mări, iar Germania nu poate răzbi flota engleză care e de 3 ori mai puternică decât a ei.

Nu se poate ști cum vor decurge evenimentele. Probabilitatea este însă că planul Germaniei neizbutind, efectele lui calculate să dee de greș.

Să vedem acum ținuta statelor neutrale: Italia și România, interesele lor și linia de purtare pe care, după toate aparențele, vor ține-o.

Italia a făcut parte timp de 20 de ani, dela 1883, din Tripla Alianță. După cât s'a răsuflat din acest tratat, se vede că el eră numai defensiv, îndatorând pe aliați a'și veni unul altuia în ajutor în caz de atac al unuia din ei de către un stat străin. Este deci învederat că nu putea fi aplicabilă îndatorirea ajutorului în caz de războiu ofensiv, și de aceea Italia a întimpinat contra cererei de sprijin a Austriei, că ea nu a fost înștiințată despre condițiile în care s'a încheiat războiul, întimpinare ce nu ar fi putut fi făcută, în cazul când Austria ar fi fost atacată de o putere. Germania care declarase și ea războiu Rusiei și Franței, putea tot atât de puțin să ceară intervenirea Italiei, și de aceea Italia a rămas neutră. Dar această ținută a Italiei mai are și alte motive. Ca una ce fusese în alianță cu Austria și Germania, ar fi șezut reu să lucreze alătura cu Tripla Înțelegere; căci dacă Italia nu putea fi îndatorită a se pune la îndemâna aliatelor ei în un războiu ofensiv, cum ar fi îndreptățit ea o dușmănie fățișă cu foastele ei aliate?

Aceste două îndemnuri au făcut pe Italia să rămână neutrală; dar este evident că neutralitatea a fost îmbrățișată de Italia numai pentru a nu se plecă în partea foștilor ei aliați. Eră un act de politeță către ei, și nu o lipsă de interes către ambele părți, care a împins pe Italia a nu îmbrățișa cauza nici a uneia din părțile beligerante. Dacă Italia ar fi ascultat numai de glasul interesului, ea ar fi fost, dela început chiar, alătura cu Tripla Înțelegere.

Să vedem cum e situația României. Țara noastră nu a avut cinstea de a fi recunoscută ca un membru al Triplei Alianțe. Ea eră mai mult proteguita ei și gravită în sfera ei de acțiune. Au venit însă împrejurările în care alianța celor 3 state s'a desfăcut deasupra capului României; aceasta în timpul războiului între foștii aliați balcanici, în care România a intervenit cu mare putere și autoritate în afacerile de peste Dunăre, în contra voinței manifeste a Austro-Ungariei, dar cu încuviințarea Germaniei și a Italiei; ceea ce s'a văzut mai ales în chestia cea gravă a cererei de revizuire a tratatului de București, revizuire sprijinită de Austro-Ungaria și Rusia la început dar mai în urmă numai de Austro-Ungaria, pe când Franța,

Germania și *Italia* o combăteau. Această politică de emancipare a României de Austria scotea deci pe țara noastră din legăturile de supunere și de ascultare la îndrumările Triplicei. Aceiași politică urmărim și acuma, de când cu izbucnirea războiului austro-sârb. După dreptate, noi care susținuserăm totdeauna cu cea mai mare căldură neatințerea tratatului de București, deci a raporturilor de putere stabilite între Statele balcanice, ar fi trebuit să pornim întru apărarea Sârbiei contra Austro-Ungariei care, prin războiul declarat, tindea învederat la modificarea raportului de putere stabilit în folosul Sârbiei prin tratatul de București. Nu am putut face aceasta din mai multe motive, între care cel de căpetenie a fost, ca și la *Italia*, faptul că până atunci nu numai că fuseserăm în legături cu Triplicea, dar chiar din această apropiere se încheaseră legături de prietenie între Regele nostru și Împăratul Francisc Iosef, care legături unite cu acele de familie ce unesc pe domnitorul României cu capul Imperiului German, în inima căruia bate același sânge și se aprind aceleași simțiri, eră invidiat greu pentru România de a se arunca în tabăra dușmană Austro-Germaniei.

De altfel simțimântele noastre ne împing cu toatele în contra acestei dualități politice. Cum am spus-o mai sus, Imperiul Habsburgilor ascultă acuma numai de îndrumările ungurești și întreaga lui politică să scaldă în apele maghiare. Ungurii au interes de a zdrobi pe Sârbi și pe Români. Ei ne-au combătut pe sub mâni în acțiunea balcanică și au cerut revizuirea tratatului dela București. Ei caută să nimiciască pe frații noștri de peste munți; ei s'au silit totdeauna să împiedice desvoltarea Statului nostru și să înghită pe Românii din regatul lor. *Cum putem noi simpatiza ca călăii neamului nostru?* Cum putem noi deci dori mântinerea acelui organism politic care, prin existența lui, constituie pentru noi o primejdie, dar din desfacerea căruia am întări statul nostru cu aproape întreaga lui temelie istorică? *Și interesul nostru este deci, ca și în acel al Italiei, ca Austro-Ungaria să dispară și să se desfacă în elementele ei constitutive.*

Prin urmare aceiași situație delicată și șovăitoare a silit pe Români ca și pe Italieni să îmbrățișeze politica de neutralitate; nu că doar aceste popoare nu ar avea interese de a pași contra dualității austro-germane, ci fiindcă, prin neutralitate, scăpăm de nevoia de a merge cu Austro-Ungaria, ceea ce ar fi absolut cu neputință.

Dar această politică identică mai are încă și alte motive hotărâtoare. Și Italia și România au de luat câte ceva dela o putere din ambele tabere războitoare: Italia are de luat dela Franția comitatul Nisei dacă nu și Savoia; iar dela Austria provinciile italiene din imperiul Habsburgilor. Românii au de revendicat dela Ruși Basarabia cea mică și cea mare; iar dela Austro-Ungaria pe Românii din Bucovina și pe cei de peste munți. Interesul ambelor State neutre este însă mai viu și mai mare în contra Austro-Ungariei decât în contra statelor din Tripla Înțelegere. Apoi pe când în privirea Rusiei și a Franției interesele lor sunt despărțite, *ele sunt convergente în ceea ce privește pe Austro-Ungaria*, și acest țel comun unește încă și mai mult pozițiile lor politice.

Credem că starea de neutralitate nu va putea fi păstrată nici de România nici de Italia până la sfârșit. Este vorba acum de a se alege momentul când va fi să o părăsim și în cotrò ne vom îndrepta pașii.

Și până acum se semnalează în România mai multe fapte care, dacă chiar ar fi numai șvonuri, încă ar putea să ne implice în ~~în~~ *încurcături* primejdioase. Așa e cu scrisoarea, de care pomenesc cu mari laude gazetele germane autorizate, ca trimisă de Carol al României către împăratul Wilhelm pentru a-l felicita despre isbânzile sale contra Franției... Nu știm dacă faptul este sau nu adevărat și ne vine chiar greu a-l crede, cu toate legăturile de sânge și de neam între acești doi monarhi; dar el a fost afirmat de organe autorizate ale presei germane ca „Vossische Zeitung“ și, *ceea ce este mai important, crezut și exploatat de presa popoarelor adverse*. Este apoi netăgăduit că niște trenuri suspecte au trecut prin România din Germania și cu destinația pentru Turcia, putere ce se știe că este solicitată de Germani contra Rusiei. Se tăgăduște de guvernul nostru că acele trenuri transportau marinari și muniții germane, susținându-se că ele ascundeau în întunecimea nopții și a lipsei de felinare ale vagoanelor numai lucrători germani pentru drumurile de fier din Anatolia. Nu susținem nici noi vreuna din aceste două versiuni, căci ceea ce este de interes este că aceste transporturi care aveau un caracter neobișnuit *au fost suspectate* și aceasta e destul pentru a deștepta în puterile Triplei Înțelegeri ideea că România nu respectă în *realitate* neutralitatea; să se adauge la aceasta exportul însemnat de

grâu și făină făcut din România pentru puterile centrale și acuma chiar în urmă un număr de vagoane de benzină.

S'ar putea crede că aceste deșteptări de bănueli au fost semănate în scopul — urmărit din regiunile superioare — de a ne supune la represalii din partea puterilor Triplei Înțelegeri, și de a ne arunca astfel dela sine în partea Alianței Indoite. Dar Rusia care este mai direct interesată în cauză, s'a ferit de a cădea în cursa întinsă, și ea s'a mulțumit cu explicațiile date, nefiind în interesul ei de a ne încălca teritoriul, pentru a ne pedepsi de violarea neutralității, întru cât ea nu voeste să facă voia acesteia Ungariei, de a ne arunca prin o asemenea purtare în brațele ei.

Tot spre a ne sili a ieși din neutralitate spre ajutorul Duplicei, Germania a cercat să ne atragă în un bloc balcanic alături cu Bulgaria și Turcia, în contra Sârbiei, făcând să luciască ochilor noștri perspectiva văei Timocului. Austro-Germania credea, prin această nadă, să ne arunce asupra Sârbiei, și dând acesteia de lucru pe la sud și răsărit, să poată retrage armatele ei spre a-și întări frontul către Rusia.

Era firesc lucru să respingem asemenea propunere pe care Asquith ar fi calificat-o de *infamă*, întru cât ne împingea la trădare și la călcarea tratatelor, lucru, pe care popoarele mici nu obișnuiesc a-l practica, lăsând cinstea unor asemenea inițiative numai puterilor celor mari care nu au nevoie de ideea dreptului pentru a trăi, ci se mulțămesc cu faptul puterii brutale.

Răspingerea propunerii constituirii blocului balcanic poate însă avea urmări. S'ar putea ca să fim și noi atacați sau am putea fi amenințați de Bulgari și de Turci, pentru a ne aduce prin spaima unei constrângeri dela sud prin ei, dela nord prin Unguri, la rostirea noastră pentru Dubla Alianță. Noi credem însă că acest mijloc ar avea tocmai efectul contrar. Susținând noi tratatul din București alături cu Grecii, am fi aruncați dela sine către sprijinul Rusiei, încât această încercare desperată a Germaniei ar sluji de minune singurei politici raționale ce am putea o urma, în cazul când am fi nevoiți a ieși din neutralitate: alipirea noastră de Tripla Înțelegere.

Să cercetăm înțelesul acestei politici, pe cari noi o credem singura de natură a satisface tendințele noastre

cât și pe acele ale Italianilor, anume alipirea noastră de Tripla Înțelegere și atacul neîntârziat al Austro-Ungariei din părțile ei sudice și apusene.

Mai întâi să privim războiul din punct de vedere obștesc. În favoarea cui se va sfârși el ? S'ar părea, după atacul cel furios al Germanilor contra Belgiei și a Franței cea ajutată de Engleji, cum și după izbânzile pe care până acuma oștirile germane le-au reputat asupra aliaților, că ele ar prognostica o răpunere a Triplei Înțelegeri. A judecă astfel lucrurile este a pripi încheierea. Deși se vede că Germanii au pătruns în Franța, Francezii însă le rezistă cu succes ; apoi un asediu al Parisului ar fi cu neputință în starea de astăzi a armatelor franceze, și mai ales a fortificărei capitalei Franței, și atunci când Rușii înaintează victorioși către Austria și neliniștesc pe Germani dinspre Răsărit. Până să ajungă Germanii înaintea Parisului, primejdia din spre Răsărit va spori într-atâta, încât Germanii vor fi obligați a retrage mare parte din oștirile ce acum apasă Franța, pentru a le îndrepta în contra Rușilor. Franța va putea poate atunci pași la o ofensivă susținută contra Germanilor, și care unită cu înaintarea puhoiului de armată rusească, va prinde pe Germani între două focuri.

Dacă luăm în privire și războiul cu Anglia care cum am văzut poate aduce asupra Germaniei cele mai mari greutăți, atunci o izbândă a Duplicei contra Triplei Înțelegeri devine mai mult ca problematică.

Dar mai este de luat în privire și altă împrejurare care a fost băgată de samă de un scriitor militar italian. După acesta, greul războiului întreprins de Germania cu atâta încredere nu este acel cu Franța, ci acel cu Rusia și Anglia. Lupta cu Franța va avea mai mult efectul de a toci și a istovi puterile germane. În adevăr pe Franța o poate ataca în țara ei chiar, și deci panându-i în primejdie existența să o silească a se pleca. Dar Franța nu luptă ca în 1871 singură contra Germaniei și aceasta, pentru a ieși deplin biruitoare trebuie să mai zdrobiască pe Rusia și pe Anglia. Rușii și Englezii însă, împreună, pot duce războiul cât le va plăcea, putând în totdeauna ataca și neputând fi atacați. Germanii însă nu sunt în stare să susțină un războiu îndelungat, din cauză că împiedicarea importului alimentelor poate să aducă în așa de mare lipsă populația cea deasă a Germaniei, încât a-

cest imperiu să sufere soarta unei cetăți asediate și re-
duse prin foame.

Dar se va spune că Austro-Ungaria, fiind aliata Germaniei, îi aduce o însemnată sporire de putere. În adevăr, până acuma intervenirea Austro-Ungariei contra Rusiei a împiedicat înaintarea Rușilor spre Berlin. Dar lucrul se va menține oare până la sfârșit?

Tocmai aici se poate vedea ce valoare imensă ar avea pentru hotărârea războiului, ieșirea din neutralitate a Italiei și a României și aci stă tocmai cheea problemei ce ne-am propus să deslegăm.

Intr'adevăr să presupunem că Italia pe deoparte, România pe de alta ar lovi Austro-Ungaria cu cel puțin 1.500.000 de oameni, armată de mâna întâi. Austro-Ungaria ar fi silită a trimite trupe puternice la granița ei sudică și vestică, trupe pe care nu le poate avea, decât retrăgând pe acele opuse până acum Rușilor în Galizia și Bucovina. Rușii apărați de atacul austro-ungar, ar putea trimite toate puterile lor contra Germanilor care ar fi nevoiți a părăsi sau a slăbi atacul îndreptat către Franția. Aceasta ar putea lua ofensiva și strânge, prin înaintarea ei, pe Germani între două focuri. Apoi pătrunderea Italie-
nilor prin vest și a Românilor prin sud și est ar aduce imediat revoluția regiunilor italiene și române. Austria astfel desmembrată și Germania slăbită ar trebui să închine steagul și să primească condițiile de pace impuse la Londra, unde de pe acum prevăd Englezii că ea are să fie dictată.

Ce ar putea câștiga Italia și România nu avem nevoie să mai arătăm. Ambele țări și-ar rotunji teritoriile cu părțile stăpânite până acum numai în virtutea dreptului pumnului de Austro-Ungaria, și agonisitele dobândite de Italia și de România le-ar rămânea pentru totdeauna, întru cât Austro-Ungaria desfăcându-se, ar încetă de a mai exista. Din potrivă sporirile de țări ce se pun în perspectivă Italiei și României de către Dubla Alianță, pentru a ne ademeni a ne alipi pe lângă ea, sunt numai niște înșelătoare mirajuri, de oarece *nici Franția, nici mai ales Rusia, nu pot fi nimicite prin un războiu, și împrejurările viitoare ar putea totdeauna să facă să pierdem înapoi părțile anexate acuma din ele.*

Apoi dacă cele mai mari probabilități sunt pentru

izbânda finală a Triplei Înțelegeri, iar Italia și România pot câștiga mult și sigur numai prin răpunerea Dublei Alianțe, ce împrejurări ne pot împiedica oare de a lua această hotărâre mântuitoare ?

«Noua Revistă Română», 28 Septembrie 1914.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

